

AMARI ROMAŇI ČHIB NAŠA RÓMČINA

EVA GAŠPAROVÁ

PRACOVNÝ ZOŠIT

BRATISLAVA 2016

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Publikácia vyšla v rámci projektu „Inovatívne vzdelávanie pre pedagogických zamestnancov základných škôl za účelom zvýšenia ich interkultúrnych kompetencií vo vzdelávacom procese rómskych žiakov“, ktorý bol financovaný z Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Rozmnožovanie a šírenie tohto diela alebo jeho častí akýmkoľvek spôsobom bez výslovného písomného súhlasu vydavateľa je porušením autorského zákona.

Amari Romaňi Čhib - pracovný zošit (pre začiatočníkov)

Autorka: Mgr. Eva Gašparová

Recenzenti: Mgr. Silvia Galyášová, Ing. Gabriela Radičová, PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Ilustrácie vypracovala: Mgr. Jitka Ignáčová

Lektor a technický redaktor: PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Jazyková korektúra v rómskom jazyku: Mgr. Ingrid Lukáčová, Ing. Gabriela Radičová

Jazyková korektúra v slovenskom jazyku: Mgr. Božena Mizerová

Tlač a grafické spracovanie: Ultra Print, s.r.o., Pluhová 49, 831 03 Bratislava

Vydal: Štátny pedagogický ústav, P.O.Box 26, Pluhová 8, 830 00 Bratislava

Počet strán: 82

Náklad: 1000

Prvé vydanie

© Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2016

ISBN 978-80-8118-166-5

O Pherd'ipen/Obsah

O Anglolav/Úvod	2
Lekcija 1/Lekcia 1	
Miri famil'ija/Moja rodina	3
Lekcija 2/Lekcia 2	
O bešiben/Bývanie.....	10
Lekcija 3/Lekcia 3	
Miri komunita	16
Lekcija 4/Lekcia 4	
Čirlatune romane buťa/Tradičné rómske remeslá	25
Lekcija 5/Lekcia 5	
Andre sikhadi/V škole	30
Lekcija 6/Lekcia 6	
Dromaripen/Cestovanie	35
Lekcija 7/Lekcia 7	
Chaben the uraviben/Jedlo a oblečenie.....	39
Lekcija 8/Lekcia 8	
Vacht, beršeskere katora, idejos/Čas, ročné obdobia, počasie	43
Lekcija 9/Lekcia 9	
Paňa-veša the o džviri/Príroda a zvieratá.....	50
Lekcija 10/Lekcia 10	
Interesa andro voľno vacht/Záľuby vo voľnom čase	56
Lekcija 11/Lekcia 11	
Romaňi kultura/Rómska kultúra.....	61
Kľúč k cvičeniam.....	67

Úvod k pracovnému zošitu

Stručná charakteristika jednotlivých častí pracovného zošita

1. GRAMATIKA

V tejto časti sú v rómskom a slovenskom jazyku vysvetlené základné gramatické javy príslušnej lekcie. Za gramatickými javmi nasleduje text v rómskom jazyku, ktorý nadväzuje na hlavnú tému v učebnici Amari romaŋi čhib a jeho cieľom je upevnenie slovnej zásoby a rozvíjanie komunikačných schopností. Po texte nasledujú cvičenia, ktoré umožňujú preveriť, či bol gramatický jav správne pochopený. Na konci pracovného zošita je kľúč ku všetkým cvičeniam.

2. GRAMATICKÉ CVIČENIA

V pracovnom zošite sa precvičujú formy a používanie jednotlivých dorozumievacích prostriedkov. Všetky cvičenia nadväzujú na jednotlivé lekcie v učebnici Amari romaŋi čhib. Sú určené predovšetkým na individuálnu prácu v škole alebo doma.

3. SLOVNÁ ZÁSoba K LEKCIÁM

Slovíčka sú zoradené podľa výskytu v jednotlivých lekciami v pracovnom zošite. V slovnej zásobe je uvedená základná slovná zásoba (jednotlivé slovíčka, väzby a niekedy aj ukážkové vety), ktorú by mal študent pri preberaní celej lekcie aktívne ovládať. Pri podstatných menách je uvádzané množné číslo. Pri prídavných menách sú uvádzané koncovky ženského rodu a množného čísla, napríklad: **lačho, -i, -e – (lačhi, lačhe) /dobrý, dobrá, dobré, kalo, ~i, -e – (kalí, kale) /čierny, čierna, čierne**. Pri slovenských ekvivalentoch je uvádzaný len tvar mužského rodu.

4. KLÚČ K CVIČENIAM

Kľúč obsahuje preklady textov v rómskom jazyku do slovenského jazyka a správne riešenia jednotlivých úloh, čo umožňuje študentovi vlastnú kontrolu vypracovaných cvičení.

Miri famil'ija/Moja rodina

A GRAMATIKA

Zdvorilosť a zdvorilostné frázy

Najčastejšie pozdravy dnešnej rómskej mládeže

Mladí Rómovia sa pri stretnutí a rozchode zdravia pozdravmi:

Ahoj!, Servus!, Čau!

Najčastejšie pozdravy medzi dospelými Rómami

Pri stretnutí dospelých Rómov sú charakteristické otázky o živote rodiny – ako sa cítia, či sú zdraví, či majú prácu.

Lačo d'ives! – Dobrý deň!
Kaj džas, more? – Kde ideš, človeče?
Sar sal? – Ako sa máš?
Sar tuke džal? – Ako sa ti darí?
Sar hin tire čhavage? – Ako sa majú tvoje deti?

Oslovenie skupiny Rómov

Lačo d'ives, Romale! – Dobrý deň, Rómovia!
Lačo d'ives, čhvale! – Dobrý deň, deti!
Lačo d'ives, čhajale! – Dobrý deň, dievčatá!
Lačo d'ives, džuvľale! – Dobrý deň, ženy!

Pozdravy, ktoré si Rómovia želajú pri rozchode.

Ačh/Ačhen Devleha! – Zostávaj/Zostávajte s Bohom!
Dža/Džan Devleha! – Chod'/Chod'te s Bohom!

Tradičné pozdravy sú spojené s Bohom, s práním, aby Rómov ochránil, aby im pomohol v ťažkých situáciách.

O Del tuha/tumenca! – Nech je Boh s tebou/s vami!
Mi o Del tut/tumen arakhel! – Nech ťa/vás Boh chráni!

Abeceda a gramatická norma**Rómska abeceda/Romaňi abeceda**

V rómčine sa používa hláskové písmo latinského pôvodu. Rómska abeceda má niektoré hlásky, ktoré slovenská abeceda nemá a niektoré hlásky slovenskej abecedy v rómčine chýbajú. Hláska sa zapisuje jedným alebo viacerými písmenami, alebo písmenami, ktoré sú doplnené o diakritické znamienko – mäkčeň.

Mäkké hlásky **d', t', ñ, l'** sa vždy označujú mäkčeňom aj prípadoch, že v slovách za nimi nasledujú samohlásky **i** a **e**.

Príklady: **d'ives** – deň, **pal'is** – potom, **pa'ni** – voda, **ra'ti** – v noci, **te chu'tel** – skákať.

V rómskej abecede existujú zložky – spojenia dvoch písmen, ktoré predstavujú jednu hlásku, jeden zvuk: **ch** (c+h), **dz** (d+z), **dž** (d+ž).

V rómskej abecede nie je tvrdé **y**. V slovách, v ktorých sa vyskytujú tvrdé spoluhlásky **d, t, n, l** píšeme mäkké **i**, ale vyslovujeme ich tvrdo.

Príklady: **te dikhel** – vidieť, **dilos** – obed, **te demel** – udrieť, **nevo** – nový, **tiro** – tvoje, **dilino** – hlupák. Do rómskej abecedy neboli prijaté písmená **Q, q, W, w, X, x**. V rómčine sa prepisujú nasledovne: **Q, q** ako – **kv** (napríklad *kvazi*), **X, x** ako – **ks, gz** (napríklad *taksikos, egzistinel*).

Do rómčiny sa dostali zo slovenčiny termíny s dvojhĺaskou **ia, ie, iu**, ktoré sa v rómčine zapisujú ako **ija, ije, iju**, napr.: populacija, tendencia, gimnazijum. Na rozdiel od slovenčiny rómčina má ďalšie štyri spoluhlásky indického pôvodu – neznelé aspiranty **čh, kh, ph, th**, ktoré sa vyslovujú s prídychom. Každá aspirovaná spoluhláska má svoju párovú neaspirovanú spoluhlásku:

k – kh

koro – slepý **khoró** – džbán

p – ph

te perel – padáť **te pherel** – čerpať

t – th

the – a, i, aj (spojka)

te – ak, keď (častica); pri infinitívnom tvare sloves – **te kerel** – robiť

č – čh

te čorel – kradnúť **te čhorel** – liať, sypať

Prízvuk

V severocentrálnom dialekte rómčiny je prízvuk obvykle na predposlednej slabike fonetického celku. U troj a viac slabičných mien je prízvuk na tretej slabike od konca, napr. **dadeskero** (otcov).

Viazanie slov

Dve slová sa vyslovia ako jeden celok, ak za slovom končiacim na vokál nasleduje slovo začínajúce tiež na vokál. Toto viazanie sa zapisuje apostrofom, ktorý nahrádza koncovkový vokál, napr. **K'oda hin?** – Ko oda hin? (Kto to je?), **S'oda hin** – So oda hin? (Čo je to?)

Rómska abeceda /Romaňi abeceda

a a , b be , c ce, č č, čh čh, d de, d' d', dz dz, dž dž, e e, f ef, g ge, h ha, ch ch, i i, j j, k ka, kh kh, l el, l' el', m em, n en, ñ ñ, o o, p pe, ph ph, r er, s es, š š, t te, t' t', th th, u u, v ve, z z, ž ž

Časovanie slovesa byť – te jel v prítomnom čase

me som – ja som	amen sam – my sme
tu sal – ty si	tumen san – vy ste
jov/ov hino – on je	jon/on hine – oni sú
joj/oj hiňi – ona je	

Zápor slovesa byť – te jel v prítomnom čase

Tvorí sa pomocou záporu **na**, ktorý sa píše osobitne. V 3. osobe sg. a pl. má sloveso **te jel** stiahnutý tvar **nane**.

me na som – ja nie som	amen na sam – my nie sme
tu na sal – ty nie si	tumen na san – vy nie ste
jov/ov nane – on nie je	jon/on nane – oni nie sú

Osobné zámená

1. me (ja)	amen (my)
2. tu (ty)	tumen (vy)
3. jov/joj (on/ona)	jon (oni/ony)

Privlastňovacie zámená

sg. m	sg. f	pl.(m, f)	sg. m	sg. f	pl.(m, f)
1. miro môj	miri moja	mire moje	amaro náš	amari naša	amare naše
2. tiro tvoj	tiri tvoja	tire tvoje	tumaro váš	tumari vaša	tumare vaše
3. leskero jeho	leskeri jeho	leskere jeho	lengero ich	lengeri ich	lengere ich
lakero jej	lakeri jej	lakere jej			

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achal'ipnaha./Čítaj s porozumením.

Ko som?/Kto som?

Me man vičínav Eva Horvathovo. Me ulířom andro dešutrito julos andro berš ezeros eňa šel eftavardešvardešttheeňato. Mange hin trandathepandž berš. Mira familijaha bešav pre Slovensko. Pre Slovensko ulíře the mire phure dada, vašoda hin man slovačiko themutňipen. Mire daj-dad hine Roma, ta vašoda savore džene andre familija sam Roma. Amen pes na ladžas vaš peskeri romaňi nacija. Varekana o Roma na kamenas te udžanel peskeri romaňi nacija, bo mek dži akanutno čiro našti bisteren, so pes le Romenca kerelas tel o dujto lumakero mariben. No andre akanutno čiro imar but Roma penge andro dokumenti irinen romaňi nacija. So te phenel pal miri familija? Me dživav romeha. Miro rom pes vičinel Erik. Jov kerel buťi sar tavibnaskero. Hin man trin čhaja. Nekphureder pes vičinel Simona, terneder latar čhaj pes vičinel Nikola u e nekterneder čhaj pes vičinel Erika. Mire daj-dad dživen korkore andro pengero kher. O dad pes vičinel Jozef. Leske hin pendatheocho berš. E daj pes vičinel Eva u lake hin šovardeš berš. Jon imar na keren buťi, hine pre penzija. Mek hin man jekh phral the jekh phen. Miri phen e Marika dživel romeha u hin la trin čhave. Mire phrales mek nane čhave. Pal la dajakeri sera man hin pandž biba the duj kaka. Pal le dadeskeri sera man hin duj kaka the duj biba. Savoren hin čhave, ta jekhetane sam bari familija.

2. Pherďar o phende lače laveha./Doplň vety správnym tvarom slovesa *byť* (te jel).

a) O Jozef_____	lakero dad.	g) Joj_____	amari baba.
b) E Eva_____	lakeri daj.	h) Jov_____	amaro kak.
c) Jon/on_____	lakere daj-dad.	i) Amen_____	bari familija.
d) Tu_____	miri phen.	j) Tumen_____	barvale.
e) Me_____	romaňi čhaj.	k) Jon_____	imar pre penzija.
f) O Viktor_____	slovačiko raklo.		

3. Pherďar o phende lače laveha./Použi zápor slovesa *byť* – *te jel* v prítomnom čase.

a) O Jozef_____	lakero dad.	g) Joj_____	amari baba.
b) E Eva_____	lakeri daj.	h) Jov_____	amaro kak.
c) Jon/on_____	lakere daj-dad.	i) Amen_____	bari familija.
d) Tu_____	miri phen.	j) Tumen_____	barvale.
e) Me_____	romaňi čhaj.	k) Jon_____	mek pre penzija.
f) O Viktor_____	slovačiko raklo.		

4. Ker palepheňibena./Utvor odpovede.

- a) Savi hiňi e daj, te nane terňi? _____
- b) Savo hino o dad te nane nasvalo? _____
- c) Savo hino o rikono, te nane lačho? _____
- d) Savo hino o Rom, te nane barvalo? _____
- e) Savo hino o čaro, te nane nevo? _____
- f) Save hine o čhave, te nane bokhale? _____

5. Ko hin e Eva Horvathovo?/Kto je Eva Horváthová?

- 1.) E Eva Horvathovo uliľa andro berš _____.
- 2.) Lake hin _____ berš.
- 3.) Joj dživel _____.
- 4.) Lakero rom pes vičinel _____ u jov kerel buti sar _____.
- 5.) La hin _____ čhaja.
- 6.) Joj peskera familijaha bešel pre _____.
- 7.) Joj peske lekhavel _____ themutňipen.
- 8.) Joj hiňi romaňi džuvľi, vašoda peske lekhavel _____ nacija.
- 9.) Lakeri daj pes vičinel _____ u lake hin _____ berš.
- 10.) Lakero dad pes vičinel _____ u leske hin _____ berš.
- 11.) Jon imar na keren buti _____ pre penzija.
- 12.) La hin mek jekh _____ the jekh _____.
- 13.) Pal le dadeskeri sera la hin _____.
- 14.) Pal la dajakeri sera la hin _____.
- 15.) Lakeri familija _____ bari.

6. Thov andre romaňi čhib./Prelož do rómskeho jazyka.

1. Volám sa Eva Horváthová. _____
2. Mám 35 rokov. _____
3. Som vydatá a mám tri dievčatá. _____
4. Môj manžel pracuje ako kuchár. _____
5. Moji rodičia už nepracujú, sú na dôchodku. _____
6. Mám jedného brata a jednu sestru. _____
7. Sestra je vydatá a má tri detí. _____
8. Môj brat ešte nemá detí. _____
9. Mám štyroch strýkov a sedem tiet. _____
10. My sme veľká rodina. _____

7. Lekhav lačho artiklos./Urč rod podstatných mien – o; - e.

__čhaj, __čhavo, __familija, __dad, __daj, __phral, __phen, __kak, __bibi, __vast, __angušt,
 __pindro, __bala, __džuvľi, __manušňi, __buti, __sastipen, __godfi, __romňi, __naj,
 __cikňi, __barvalo, __parňi, __čoro, __terno, __bare, __lačhe, __nasvale, __dživipen

8. Lekhav visardo řing./Nasledujúce slová dajte do opačného rodu.

a) romaňi _____	sasto _____	cikno _____	čoro _____
b) kaľi _____	parno _____	čaľi _____	phuri _____
c) e rakľi _____	lačho _____	terňi _____	purano _____

9. Lekhav visardo l'ing./Doplň slová opačného rodu.

- a) e barvaľi rakľi _____ o lačho rom _____
 b) e nasvaľi daj _____ o phuro dad _____
 c) e cikňi phen _____ o čoro manuš _____

10. Lekhav o lava andro plural./Utvor plurál.

- a) phral _____ phen _____ dad _____ daj _____ doktorka _____
 b) men _____ pindro _____ vast _____ buťi _____ drom _____
 c) bibi _____ manuš _____ romňi _____ džuvľi _____ berš _____
 d) raňi _____ papus _____ dženo _____ piri _____ kak _____

11. Lekhav o lava andro singular./Utvor singulár.

- a) o nasvaľipena _____ o pira _____ o khera _____
 b) o manuša _____ o papi _____ o kaka _____
 c) o jakha _____ o vasta _____ o Roma _____
 d) o raňa _____ o džene _____ o berša _____

12. Achaľar avri o god'aver lava./Objasni význam prísloví.

- 1.) Lačhi daj dojekhe čhavores kamel.
- 2.) Phuč la datar, savo čhavoro jekhšukareder, phenela: miro.
- 3.) Jekh daj ľikerel deše čhaven, aľe deš čhave na ľikerna jekha da.
- 4.) Savi paťiv des tu tira da tire dades, ajsi paťiv šaj užares tire čhavendar.
- 5.) Te merel dad, rovelo voďi, te merel daj, rovelo jilo.
- 6.) Nane phral, so bi peskere phrales na zaačhelas.

13. Lekhav pal tiri famil'ija./Opíš svoju rodinu.

LAVENGERO

o akhar – *hláska*
 o čiriklo, -e – *mäkčeň*
 me – *ja*
 me man vičinav – *ja sa volám*
 me uliřom – *narodil/a som sa*
 ezer/os, -a – *tisíc*
 eňa – *deväť*
 šel – *sto*
 o julos – *júl*
 dešutrito – *trinásteho (radová číslovka)*
 mir/o; -i; -e *môj/moja/moje*
 o daj-dad – *rodičia*
 o miro dad – *môj otec*
 pes vičinel – *volá sa*
 o phure dada – *predkovia*
 pendatheochto berš – *päťdesiat osem rokov*
 šovardeš berš – *šesťdesiat rokov*
 e penzija – *dôchodok*
 hine – *sú (sloveso byť – avel – 3. osoba, množné číslo, prítomný čas)*
 o Rom, -a – *Róm*
 ta – *tak (časťica)*
 the – *a, i, aj (spojka)*
 som – *som (sloveso byť – avel – 1. osoba jednotné číslo, prítomný čas)*
 o phrala-pheňa – *súrodenci*
 bešav – *bývam (1.os.sg.prít.č. slovesa bývať – bešel)*
 pre – *na*
 man hin – *ja mám*
 o berš, -a – *rok*
 mange hin trandathepandž berš – *mám tridsať päť rokov*
 slovačiko – *slovenský*
 o themutňipen – *občianstvo*
 o them, -a – *štát*
 kaj – *že, kde*
 dživen – *žijú (sloveso žiť – dživel – 3. osoba, množné číslo, prítomný čas)*
 dživen korkore – *žijú sami*
 vašoda – *preto*
 savore – *všetci*
 o dženo, -e – *osoba; človek*
 amen pes na ladžas – *my sa nehanbíme*
 varekana – *niekedy*
 našti – *nemôcť*
 e famiřija, -i – *rodina*
 te – *ak (časťica označuje infinitívny tvar sloves)*

sar – *ako*
 romaňi – *rómska*
 e nacija – *národnosť*
 na kamenas – *nechceli*
 te udžanel – *uznávať; uctievať*
 našti bisteren – *nemôžu zabudnúť*
 dujto lumakero mariben – *druhá svetová vojna*
 bo – *lebo*
 imar – *už*
 but – *veľa*
 so – *čo*
 o dokumenti – *dokumenty*
 o čiro – *čas*
 o akanutno čiro – *súčasnosť*
 irinen – *píšu (sloveso písať – irinel, 3. osoba, množné číslo, prítomný čas)*
 me dživav romeha – *som vydatá*
 terneder – *mladšia*
 nekterneder – *najmladšia*
 o phral, -a – *brat*
 e phen, – *sestra*
 o pheňa – *sestry*
 jekhetanes – *spolu*
 peskeri – *svoju*
 mek – *ešte*
 pal miri famiřija – *o mojej rodine*
 pes vičinel – *volá sa*
 e buti – *robota*
 o čhave – *deti*
 kamel – *chcieť*
 jekh – *jeden*
 pal le dadeskeri sera – *z otcovej strany*
 pal la dajakeri sera – *z matkinej strany*
 o kak -a – *strýko; ujo*
 e bib/i, -a – *teta*
 barvalo, -i, -e – *bohatý*

O bešiben/Bývanie

A GRAMATIKA

Kerutne – Slovesá

Akanutno čiro/Prítomný čas

1. Prítomný čas vyjadruje fakt, ktorý je vždy pravdou, alebo dlhotrvajúcou pravdou.

2. Vyjadruje zvyklosť.

Rómske slovesá rozdeľujeme do troch tried.

Triedu určíme podľa zakončenia slovesa v neurčitku alebo podľa tvaru slovesa v 3. osobe jednotného čísla, ktorý je zhodný s neurčitkom slovesa.

Slovesá I. triedy

Do I. triedy patria slovesá, ktorých slovný základ sa končí spoluhláskou.

Prítomný čas sloves I. triedy sa tvorí od slovesného kmeňa pridaním koncoviek **av, es, el, as, en, en**:

I. trieda te kerel – robiť

1. me	ker - av	robím	amen	ker - as	robíme
2. tu	ker - es	robíš	tumen	ker - en	robíte
3. jov/ov joj/oj	ker - el ker - el	robí	jon/on	ker - en	robia

Slovesá II. triedy

Do II. triedy patria slovesá, ktorých slovný základ sa končí na samohlásku **a**. Ide o tzv. **a** kmeň. Prítomný čas sloves druhej triedy sa tvorí od slovesného kmeňa pridaním koncoviek: **v, s, l, s, n, n**:

II. trieda te chal – jesť

1. me	cha - v	jem	amen	cha - s	jeme
2. tu	cha - s	ješ	tumen	cha - n	jete
3. jov/ov Joj	cha - l cha - l	on je ona je	jon	cha - n	jedia

Ďalšie slovesá druhej triedy:

asal/smiať sa/,ladžal/hanbiť sa/,paťal/veriť/,daral/báť sa/,prastal/behať/

Slovesá III. triedy

Sú odvodené od rôznych základov a z pôvodného slovesa **te ovel** (stať sa, nastať), z ktorého sa zachovala len morféma **-uv-**. Morféma **-uv-** sa zachovala vo všetkých dialektoch v 1.osobe oznamovacieho spôsobu sg. a pl. a v 2. osobe sg. rozkazovacieho spôsobu. Takto odvodené slovesá vyjadrujú polohu alebo stav.

III. trieda te pašol – ležať

1. me	pašl'- uv -av	ležím	amen	pašl'- uv -as	ležíme
2. tu	pašlos	ležiš	tumen	pašlon	ležíte
3. jov/ov Joj/oj	pašlol pašlol	on leží ona leží	jon	pašlon	ležia

GINUTNE – ČÍSLOVKY

Základné číslovky

<i>nula</i>	0	<i>dešujekh</i>	11	<i>tranda</i>	30
<i>jekh</i>	1	<i>dešuduj</i>	12	<i>saranda</i>	40
<i>duj</i>	2	<i>dešutrin</i>	13	<i>penda</i>	50
<i>trin</i>	3	<i>dešuštar</i>	14	<i>šovardeš</i>	60
<i>štar</i>	4	<i>dešupandž</i>	15	<i>eftavardeš</i>	70
<i>pandž</i>	5	<i>dešušov</i>	16	<i>ochtovardeš</i>	80
<i>šov</i>	6	<i>dešefta</i>	17	<i>eňavardeš</i>	90
<i>efta</i>	7	<i>dešochto</i>	18	<i>šel</i>	100
<i>ochto</i>	8	<i>dešeňa</i>	19	<i>duj šel</i>	200
<i>eňa</i>	9	<i>biš</i>	20	<i>ezeros</i>	1000
<i>deš</i>	10			<i>duj ezera</i>	2000
				<i>milijonos</i>	1 000 000

Číslovky 21 – 29 sa tvoria ako číslovky 11 – 19, napr. **bišujekh** (21), **bišuduj** (22), **bišeňa** (29).

K ostatným desiatkam sa jednotky pripájajú spojku **the** – **trandathejekh** (31), **sarandatheochto** (48), **eňavardešthepandž** (95), **šeltheštar** (104).

Základné číslovky sa skloňujú ako prídavné mená typu **šukar** okrem **efta**, **ochto**, **eňa** a ich zloženín, ktoré majú nepriamy pád zhodný s nominatívom.

Radové číslovky, okrem **prvý**, **druhý**, sa v rómčine tvoria príponou **-to**, ktorá sa pripája k základnej číslovke a je spoločná pre oba rody: **trito** (tretí), **štarto** (štvrtý (-á)), **pandžto** (piaty (-a)).

Na vyjadrenie radovej číslovky **prvý** sa používajú prevzaté výrazy: **peršo**, **prvo**, **elšino** alebo **ešebno**. V zložených radových číslovkách sa však používa tvar **-jekhto**, napr. **deš-u-jekhto** (jedenásty), **biš-u-jekhto** (dvadsiaty prvý).

Radová číslovka **druhý** sa vyjadruje dvomi spôsobmi:

1. Ak ide iba o dva predmety alebo dve osoby, používame slovo **aver**, napr. **Hin man duj pheňa. Jekh bešel mek khere, aver dživel imar romeha.** (Mám dve sestry. Jedna býva ešte doma, druhá je vydatá.)

2. Ak ide o určenie poradia, používame slovo **dujto**, napr. **Hin man trin pheňa. Jekh bešel mek khere, dujto dživel romeha the trito bešel manca andro foros.** (Mám tri sestry. Jedna ešte býva doma, druhá je vydatá a tretia býva so mnou v meste.)

Nepravidelné tvary: **angluno/peršo/elšino/ešebno** (prvý), **aver/dujto** (druhý), **trito** (tretí), **ezerošno/ezerutno** (tisíci).

Neurčité číslovky

Výrazy pre neurčité číslovky (**but**, **ajci**, **frima/čino/čulo/čuno/čepo/sal'ig/sikra/biľa/jekhnaj, keci, pherdo, savore**) plnia funkciu:

a) číslovky – vyjadrujú počet kusov,

b) príslovky – označujú časový úsek (okrem **pherdo** a **savore**).

Násobné číslovky

Násobné číslovky sa tvoria príponou **-var**, ktorá sa pripája k základným, radovým, neurčitým číslovkám – **dešvar** (desaťkrát), **deštovar** (desiatykrát), **kecivar** (koľkokrát) alebo od **trin**, **štar** a **buter** príponou **-val**, napr. **trival** (trikrát), **štarval** (štyrikrát), **buterval** (viackrát).

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen u phen, pal soste pes andro tekstos vakerel./Čítaj a povedz, o čom sa v texte hovorí.

E Marika bešel pro gav. Joj bikend'a dujesobakero kher andro foros u pro gav cind'a štaresobakero kher. E bešibnaskeri soba the

e tavibnaskeri hine bare. Anglo kher la hin cikñi bar. Le čhaven hin pengeri soba. O Jožkus bešel la famiľijaha andro foros. Les hin trinesobakero kher. Leskere čhave hine imar bare u hin len pengere khera. The e Monika bešel la famiľijaha pro gav. Ńilaje calo d'ives bešen pro lavki paš o kher, abo džan andre bar te kidel phaba the čhiľava. Lakeri čaj e Patricija rado genel the mek rado bešel paš o kompjuteris. O Milan imar štarto berš sikhľol te bašavel pre lavuta. Joj the lakero rom bajinen pal pengere čhave. Jon kamen, kaj lengere čhave mištes te sikhľon.

2. Andal o tekstos lekhav avri savore kerutne nava./Z textu vypíš všetky slovesá.

3. Thov kerekate lačo palepheñiben./Zakrúžkuj správnu odpoveď.

1.) E Marika bešel:

- a) Belgijate
- b) pro gav
- c) andro foros

2.) Joj andro foros bikend'a:

- a) dujesobakero kher
- b) jekhesobakero kher
- c) štaresobakero kher

3.) Pro gav mek bešel:

- a) e Eva
- b) e Monika
- c) e Agnesa

4.) E Monika la famiľijaha űilaje:

- a) phiren te plivinel
- b) džan andro foros
- b) bešen pro lavki paš o kher

5.) E Monika le romeħa kamen, kaj o čhave:

- a) te bavinen kompjuteris
- b) mištes te sikhľon
- c) te genen o gende

4. O kerutne andro barora thov andre lači forma./Slovesá v zátvorke daj do správneho tvaru.

- 1.) Joj (te bešel) paš o skamind. _____
- 2.) Amen (te džal) andro foros te cinkernel. _____
- 3.) Keci berš (te bešel) tumen pro gav? _____
- 4.) Me (te kamel) te džal pal e baba the pal o papus. _____
- 5.) So (te kerel) tiro dad? _____
- 6.) Jon (te džanel) te vakerel romanec. _____
- 7.) Me (te phirel) pre maškarutñi sikhad'i. _____
- 8.) So tu (te phenel)? _____
- 9.) Me űič na (te vakerel). _____
- 10.) Amen rado (te chal). _____
- 11.) Me džav avri, del brišind ta šaj (te cind'ol). _____
- 12.) O čhave imar (te sovel). _____
- 13.) Nasvalo hino, (te paš'ol) andro haďos. _____

5. Ker phučibena./Utvor otázky.

1.) Me bešav pro gav andro kher. 2.) Jon bešen andro foros blokoste. 3.) Amen hin štar sobi andro kher. 4.) E tavibnaskeri hiñi cikñi, afe aver sobi hine bare. 5.) Nekkbarerder hin e bešibnaskeri soba.

6. Lekhav lache formi le kerutne navendar./Napiš správne tvary slovies.

	me	tu	jov/ov joj/oj	amen	tumen	jo/on
te asal						
te sikh'ol						
te tavel						
te daral						
te cind'ol						
te dživel						
te phenel						
te džal						
te šu'ol						

7. Thov andre romañi čhib./Prelož slovné spojenia do rómčiny.

a) pred domom _____
 b) cez vodu _____
 c) pri stole _____
 d) na stene _____
 e) bez peňazí _____

f) o otcovi _____
 g) z mesta _____
 h) k bratovi _____
 i) pre teba _____
 j) okolo školy _____

8. Lekhav o ginutne le gindenca./

Napiš číslovky číslom.

a) šov, trin, duj, pandž, ehta, eña _____
 b) dešuduj, dešupandž, dešehta _____
 c) biš, tranda, penda, ochtovardeš _____
 d) bišutrin, trandatheštar, sarandatheduj _____

9. Lekhav o ginutne le laveha./

Napiš číslovky slovom.

a) 125 _____
 b) 89 _____
 c) 1 064 _____
 d) 497 _____

10. Lekhav palepheñibena./Napiš odpovede.

1. Kaj bešen? _____
 2. Keci sobakero kher tumen hin? _____
 3. Save sobi tumen hin? _____
 4. Savo hino tumaro kher? _____
 5. Ko tumenca bešel andro kher? _____
 6. Sar pes tumenge odoj bešel? _____

11. Pherďar lačhes o phend'a./Prelož slová v zátvorke a doplň vety.

- 1.) O Jožkus bešel _____ (v bytovke).
 2.) Les hin _____ (nový byt).
 3.) Miri baba bešel _____ (na dedine).
 4.) La hin _____ (starý dom).
 5.) Man hin andro kher _____ (štyri izby).

12. Thov o phend'a andre romaňi čhib./Prelož vety do rómčiny.

- 1.) Ja bývam na Slovensku. _____
 2.) Ty bývaš v Anglicku. _____
 3.) Moja sestra býva v Belgicku. _____
 4.) Jeho teta býva v Amerike. _____
 5.) My bývame v Čechách. _____

13. Thoven themengere nava andre slovačiko čhib./Prelož pomenovania krajín do slovenčiny.

e Amerika _____	o Rusiko _____
e Francija _____	o Čechiko _____
e Belgija _____	o Dansko _____
e Angľija _____	o Talijaňiko _____
e Indija _____	o Švediko _____
e Holandija _____	o Finsko _____
e Brazília _____	o Mexiko _____
e Afrika _____	o Ungriko _____
e Čína _____	o Poľčiko _____

14. Lekhav pal tumaro kher./Opíš váš dom.

LAVENGERO

te bešel – bývať
 o kher, -a – dom, byt
 e soba, -i – izba
 o gav, -a – dedina
 nevo, -i, -e – nový
 me bešav pro gav – bývam na dedine
 me bešav andro foros – bývam v meste
 o cikno kher – malý dom
 o purano kher – starý dom
 o nevo kher – nový dom
 o kaštuno kher – drevený dom, chatrč
 o jekhesobakero kher – jednoizbový byt
 o dujesobakero kher – dvojizbový byt
 o trinesobakero kher – trojizbový byt
 e tavibnaskeri soba – kuchyňa
 e bešibnaskeri soba – obývačka
 e čhavorikaňi soba – detská izba
 e thovibnaskeri soba/land'ard'i/ – kúpeľňa
 e sovibnaskeri soba – spálňa
 te asal – smiať sa
 te sovel – spať
 te džal – ísť
 te tavel – variť
 te sikh'ol – učiť sa
 te cind'ol – moknúť
 te šuťol – chudnúť
 te daral – báť sa
 te dikhel – pozeráť
 te cinkereľ – kupovať
 te pijel – piť
 te džanel – vedieť
 te bajinel pal o čhave – starať sa o detí
 angle – pred, kvôli
 andre – v, vo
 bi, bje – bez
 ke, kje – u, k
 pal – o
 paš – pri, k, ku
 pašal – okolo
 prekal – cez
 perdal – pre
 vaš – za, namiesto
 e phabaj, -a – jablko
 e čhiľav, -a – slivka
 Khatar sal? – Odkiaľ pochádzaš?
 Kaj džives? – Kde žiješ?
 e leskeri bibi – jeho teta
 e miri phen – moja sestra

o foros, -a – mesto
 cikno – malý
 cikňi – malá
 cikne – malé
 purano – starý
 puraňi – stará
 purane – staré
 o Ungriko – Maďarsko

Miri komunita A GRAMATIKA

Skloňovanie podstatných mien

V rómskom jazyku máme **osem pádov a nepriamy pád**.

Pádové otázky

V rómčine poznáme pre podstatné mená **osem pádov a nepriamy pád**.

Pádové otázky:				
N	ko?	kto?	so?	čo?
V				
A	kas?	koho?	so?	čo?
D	kaske?	komu?	soske?	čomu?
L	kaste?	o kom?	soste?	o čom?
I	kaha?	s kým?	soha?	s čím?
Abl.	kastar?	z koho?	sostar?	z čoho?
G	kasker/o/i/e?	čí?/čia?/čie?	-	-

Tvary člena nepriameho pádu

Člen je jediným menným slovným druhom, ktorý nemôže nikdy stáť v nezávislom postavení, preto ak stojí pred podstatným menom v inom páde ako v nominatíve, má vždy tvar nepriameho pádu.

Nepriamy pád

	mužský rod:	ženský rod:
jednotné číslo	le čhaske/synovi/chlapcovi	la čhake/dcére/dievčaťu
množné číslo	le čhavage/synom/chlapcom	le čhajenge/dcéram/dievčatám

Mužský rod

Životné podstatné mená mužského rodu bez koncovky

sg.			pl.	
N	phral	brat	phrala	bratia
V	phraleja!	brat!	phralale! phrala!	bratia!
A	phrales	brata	phralen	bratov
D	phraleske	bratovi	phralenge	bratom
L	phraleste	-	phralende	-
I	phraleha	(s) bratom	phralenca	(s) bratmi
Abl.	phralestar	od brata	phralendar	od bratov
G	phraleskero	bratovo	phralengero	bratov

Životné podstatné mená mužského rodu s koncovkou -o

sg.			pl.	
N	raklo	chlapec	rakle	chlapci
V	rakleja!	chlapče!	raklale!	chlapci!
A	rakles	chlapca	raklen	chlapcov
D	rakleske	chlapcovi	raklenge	chlapcom
L	rakleste	-	raklende	-
I	rakleha	(s) chlapcom	raklenca	(s) chlapcami
Abl.	raklestar	od chlapca	raklendar	od chlapcov
G.	rakleskero	chlapca/chlapcove	raklengero	chlapcov

Životné podstatné mená mužského rodu s koncovkami -is

sg.			pl.	
N	lavutaris	hudobník	lavutara	hudobníci
V	lavutarina!	hudobník!	lavutarale!	hudobníci!
A	lavutaris	hudobníka	lavutaren	hudobníkov
D	lavutariske	hudobníkovi	lavutarenge	hudobníkom
L	lavutariste	-	lavutarende	-
I	lavutariha	(s) hudobníkom	lavutarencia	(s) hudobníkmi
Abl.	lavutaristar	od hudobníka	lavutarendar	od hudobníkov
G	lavutariskero	hudobníkove	lavutarengere	hudobníkov

Životné podstatné mená mužského rodu s koncovkami -os

sg.			pl.	
N	grofos	gróf	grofa	grófi
V	grofona!	gróf!	grofale!	grófi!
A	grofos	grófa	grofen	grófov
D	grofoske	grófovi	grofenge	grófom
L	grofoste	-	grofende	-
I	grofoha	(s) grófom	grofenca	(s) grófmí
Abl.	grofostar	od grófa	grofendar	od grófov
G	grofoskero	grófove	grofengere	grófov

Životné podstatné mená mužského rodu s koncovkami -us

sg.			pl.	
N	papus	dedo	papi	dedovia
V	papu!	dedo!	papale!	dedovia!
A	papus	deda	papen	dedov
D	papuske	dedovi	papenge	dedom
L	papuste	-	papende	-
I	papuha	(s) dedom	papenca	(s) dedmi
Abl.	papustar	od deda	papendar	od dedov
G	papuskero	dedove	papengero	dedov

Životné podstatné mená mužského rodu s koncovkami -as

sg.			pl.	
N	chartas	kováč	charti	kováči
V	charta!	kováč!	chartale!	kováči!
A	chartas	kováča	charten	kováčov
D	chartaske	kováčovi	chartenge	kováčom
L	chartaste	-	chartende	-
I	chartaha	(s) kováčom	chartenca	(s) kováčmi
Abl.	chartastar	od kováča	chartendar	od kováčov
G	chartaskero	kováčove	chartengero	kováčov

Neživotné podstatné mená mužského rodu bez koncovky

sg.			pl.	
N	kher	dom	khera	domy
V	-	-	-	-
A	kher	dom	khera	domy
D	khereske	domu	kherenge	domom
L	khereste	-	kherende	-
I	khereha	(s) domom	kherenca	(s) domami
Abl.	kherestar	z domu	kherendar	z domov
G	khereskero	domový	kherengere	domové

Neživotné podstatné mená mužského rodu s koncovkou -o

sg.			pl.	
N	khosno	šatka	khosne	šatky
V	-	-	-	-
A	khosno	šatku	khosne	šatky
D	khosneske	šatke	khosnenge	šatkám
L	khosneste	-	khosnende	-
I	khosneha	(so) šatkou	khosnenca	(so) šatkami
Abl.	khosnestar	od šatky	khosnendar	od šatiek
G	khosneskero	-	khosnengero	-

Neživotné cudzie podstatné mená mužského rodu s koncovkou -os

sg.			pl.	
N	stolkos	stolička	stolki	stoličky
V	-	-	-	-
A	stolkos	stoličku	stolki	stoličky
D	stolkoske	stoličke	stolkenge	stoličkám
L	stolkoste	-	stolkende	-
I	stolkoha	(so) stoličkou	stolkenca	(so) šatkami
Abl.	stolkostar	od stoličky	stolkendar	od stoličiek
G	stolkoskero	-	stolkengere	-

Ženský rod

Životné podstatné mená ženského rodu bez koncovky

sg.			pl.	
N	phen	sestra	pheňa	sestry
V	pheňije! pheňe!	sestra!	pheňa!	sestry!
A	pheňa	sestru	pheňen	sestry
D	pheňake	sestre	pheňenge	sestrám
L	pheňaha	-	pheňende	-
I	pheňaha	(so) sestrou	pheňenca	(so) sestrami
Abl.	pheňatar	od sestry	pheňendar	od sestier
G	pheňakero	sestrin	pheňengero	sestier

Životné podstatné mená ženského rodu s koncovkou -i

sg.			pl.	
N	džuvľi	žena	džuvľa	ženy
V	džuvľije! džuvľi!	žena!	džuvľale! džuvľa!	ženy!
A	džuvľa	ženu	džuvľen	ženy
D	džuvľake	žene	džuvľenge	ženám
L	džuvľate	-	džuvľende	-
I	džuvľaha	(so) ženou	džuvľenca	(so) ženami
Abl.	džuvľatar	od ženy	džuvľendar	od žien
G	džuvľakero	ženin	džuvľengero	žien

Životné podstatné mená ženského rodu s koncovkou -a

sg.			pl.	
N	doktorka	doktorka	doktorki	doktorky
V	doktorko!	doktorka!	doktorkale!	doktorky!
A	doktorka	doktorku	doktorken	doktorky
D	doktorkake	doktorke	doktorkenge	doktorkám
L	doktorkate	-	doktorkende	-
I	doktorkaha	(s) doktorkou	doktorkenca	(s) doktorkami
Abl.	doktorkatar	od doktorky	doktorkendar	od doktoriek
G	doktorkakero	doktorkin	doktorkengero	doktoriek

Neživotné podstatné mená ženského rodu bez koncovky

sg.			pl.	
N	suv	ihla	suva	ihly
V	-	-	-	-
A	suv	ihlu	suva	ihly
D	suvake	ihle	suvenge	ihlám
L	suvate	-	suvende	-
I	suvaha	(s) ihlou	suvenca	(s) ihlami
Abl.	suvatar	od ihly	suvendar	od ihel
G	suvakero	-	suvengero	-

Neživotné podstatné mená ženského rodu s koncovkou -a

sg.			pl.	
N	rokľa	sukňa	rokľi	sukne
V	-	-	-	-
A	rokľa	sukňu	rokľi	sukne
D	rokľake	sukni	rokľenge	sukniam
L	rokľate	-	rokľende	-
I	rokľaha	(so) sukňou	rokľenca	(so) sukňami
Abl.	rokľatar	od sukne	rokľendar	od sukien
G	rokľakero	-	rokľengero	-

Neživotné podstatné mená ženského rodu s koncovkou -i

sg.			pl.	
N	piri	hrniec	pira	hrnce
V	-	-	-	-
A	piri	hrniec	pira	hrnce
D	pirake	hrncu	pirenge	hrncom
L	pirate	-	pirende	-
I	piraha	(s) hrncom	pirenca	(s) hrncami
Abl.	piratar	od hrnca	pirendar	od hrncov
G	pirakero	-	pirengero	-

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achal'ipnaha./Čítaj s porozumením.

E Viera bešel Perješiste andro blokos. La hin trinesobakero kher. Bešel odoj le romea the la nekternedera čhaha. E Margita bešel andro puraneder kher pro gav. Lakero rom korkoro prekerelas o kher. La Margitaha bešel o čhavo peskera famiľijaha. O Milan bešel la romňaha Kašate andro blokos. E Greta Balogovo bešel pro gav Vtáčkovce. Joj kerel buťi sar sastipnaskeri asistentka. Bares nasvale Romenge vičinel sanitka. Le Romenge kerel vakeribena pal o sastipen. La Gretakeri čhaj kerel buťi sar komunitňi asistentka. O Viktor Darvaš, o Robert Darvaš the o Ľudovit Gunar bešen andre Krásna Hôrka. O Viktor Darvaš sikhľol pre Konzervatorijum Kašate. O Robert Darvaš hino romano bičhado. O Ľudovit Gunar hino vajdas. O Erik dživel la romňaha the le čhavenca Angľijate. O Šaňis dživel Belgijate. O Miškus dživel pre Slovensko.

2. Thov kerekate lačho pheňiben./Zakrúžkuj správne tvrdenie.

- a) E Viera dživel Perješiste; b) La hin dujesobakero kher; c) Bešel odoj la nekternedera čhaha;
 d) E Margita bešel andro nevo kher pro gav; e) Lakero rom korkoro prekerelas o kher;
 f) O Milan bešel Bratislavate andro blokos; g) O Viktor Darvaš hino romano bičhado;
 h) O Ľudovit Gunar hino vajdas; i) O Erik dživel la famiľijaha pre Slovensko; j) O Šaňis dživel Belgijate; k)
 O Miškus dživel pre Slovensko.

3. Lekhav andal o tekstos savore šerutne nava. /Vypíš z textu všetky podstatné mená.

4. Ker o vokativ./Utvor vokatív.

1. So keren, (čhave)? _____
2. Kaj džas, (miri čhaj)? _____
3. Sar san (o Roma)? _____
4. Na sal nasvaľi (e daj)? _____
5. Ma keren oda (manuša)! _____
6. Soske nič na vakeres (o dad)? _____
7. Na džan avri, (čhaja)! _____
8. Kaj siďares, (bibi)? _____
9. So keres, (e phen)? _____
10. So adadives taves, (romňi)? _____

5. Ker o akuzativ./Utvor akuzatív.

- a) miro čhavo _____
- b) baro manuš _____
- c) lačhi daj _____
- d) tiro phral _____
- e) lengerokher _____
- f) šukar čhaj _____
- g) parno gad _____
- h) cikňiphen _____
- i) nevo kher _____
- j) loľi rokľa _____

6. Thov andre romaňi čhib./Prelož do rómčiny.

1. Chcete mi niečo povedať? _____.
2. Nezapudni to povedať otcovi. _____.
3. Mame je už lepšie. _____.
4. Dajte úctu starým ľuďom! _____.
5. Donesiem bratovi jedlo. _____.
6. Jej sa nechcelo vstávať. _____.
7. Nepovedz to mojej sestre! _____.
8. Bohatým ľuďom sa dobre žije. _____.
9. Chudobným ľuďom sa žije ťažko. _____.
10. Môžeš nám pomôcť? _____.

7. Lekhav mištes o šerutne nava./Napíš správne tvary podstatných mien v príslušných pádoch.

Nominatív	Lokatív	Ablatív	Inštrumentál	Genitív
o dad				
o raklo				
e daj				
e rakli				
o manuša				
o foros				
e romňi				
o čhave				
me				
tu				
joj/oj				
jov/ov				
amen				
tumen				
jon/on				

8. Lekhav andro dativ.

/Napíš slová v datíve.

- 1.) De o love le (sastro)._____
- 2.) Mira (baba) hin imar eftavardeš berš. _____
- 3.) Le (papus) l'ídža chaben. _____
- 4.) E daj cinel le (phral) nevo gad. _____
- 5.) (Amen) kampil te sikh'ol e romaňi čhib. _____
- 6.) Phen le (dad), hoj džav adro foros. _____

9. Ker šerutne nava.

/Utvor podstatné mená.

- a) te khelel _____
- b) te rovel _____
- c) te sovel _____
- d) te asal _____
- e) te sikh'ol _____
- f) te chal _____

10. Thov kerekate lačo pheňiben./Zakrúžkuj správne tvrdenie.

1.) E Greta Balogovo bešel:

- a) andro gav Vtáčkovce
- b) andro foros
- c) Kašate

2.) Joj kerel buti sar:

- a) sikh'ard'i
- b) doktorka
- c) sasťipnaskeri asistentka

3.) Šegetinel le:

- a) čore Romenge
- b) nasvale Romenge
- c) god'aver Romenge

4.) Le bares nasvale

Romenge vičinel:

- a) o taksikos
- b) o motoris
- c) e sanitka

5.) Le Romenge kerel:

- a) vakeribena pal o sasťipen
- b) vareribena pal e romaňi čhib
- c) vakeribena pal e romaňi historija

6.) La Gretakeri čhaj hiňi:

- a) komunitni asistentka
- b) sikh'ard'i
- c) skleparka

11. Lekhav čačipnaskero lav./Vyber správne pomenovanie.

ajsipena kerutne	famiľija fora	bešiben buťa	thema butoris	vašonava
---------------------	------------------	-----------------	------------------	----------

- 1.) dad, daj, bibi, papus, phral, phen, kak, strično phral, strično phen _____
- 2.) bešel, sovav, sikhľon, chas, keren, asal, vakeres, pašľol, džav _____
- 3.) tavibnaskeri soba, bešibnaskeri soba, sovibnaskeri soba, kher _____
- 4.) Bratislava, Praga, Londin, Kaša, Perješis, Bartva, Berlin _____
- 5.) amen, tumaro, joj, tumen, lakero, lengero, tu, jon, tiro, miro _____
- 6.) Slovensko, Ungriko, Belgija, Angľicko, Čechiko, Poľčiko _____
- 7.) tavibnaskero, pinciris, muraris, sikhľardľi, doktorka, skleparka _____
- 8.) skamind, divanis, televiza, foteliš, stolkos, šifonos, čilaris _____
- 9.) cikno, bari, lačo, godaver, buťakero, lačhejileskeri, phuj _____

12. Ker buterutno gin le šerutne navendar./Utvor množné číslo od podstatných mien.

a) o vakeriben _____	o dad _____	o dľives _____	o phral _____
b) o lavutaris _____	e butľi _____	o manuš _____	o drom _____
c) o foros _____	e čhaj _____	e famiľija _____	o nav _____
d) e džuvľi _____	e piri _____	o kher _____	o gav _____
e) e bibi _____	o kak _____	o stolkos _____	o raklo _____

13. Lekhav lačhes o lava andro barora./Napíš správne slová v zátvorkách.

- 1.) Me phirav (nerómske dievča). _____
- 2.) Me džav ke (lekárka). _____
- 3.) Cinava mange loľi (sukňa). _____
- 4.) E daj man vičinel (domov). _____
- 5.) Miro dad hino (muzikant). _____

14. Thov andre romaňi čhib u ker phučibena./Prelož vety do rómčiny a utvor na ne otázky.

- 1.) Viktor je rómsky chlapec. _____
- 2.) Jeho rodičia sú Rómovia. _____
- 3.) Tomáš je Marikin syn. _____
- 4.) Kristínka chodí do základnej školy. _____
- 5.) Ona žije s rodinou v Belgicku. _____
- 6.) Nikolka je pekné rómske dievča. _____
- 7.) Erika je ešte malá. _____
- 8.) Simonka je múdra. _____
- 9.) Teta je už stará. _____
- 10.) Bolí ma hlava a hrdlo. _____
- 11.) Mám modré oči a čierne vlasy. _____
- 12.) Edita pracuje v nemocnici ako zdravotná sestra. _____

LAVENGERO

adadžives – *dnes*
 o ajsipen, -a – *vlastnosť*
 o blokos, -i – *bytovka*
 o divanis – *pohovka*
 o čačipen – *pravda*
 čačipnaskero lav – *správne slovo*
 o čilaris, -a – *luster*
 e luma – *svet*
 andro – *v, vo*
 o bešiben – *bývanie*
 o berš, -a – *rok*
 o bičhado, ˇ-i, -e – *poslanec*
 bijo – *bez*
 te lekhavel – *písať*
 pašal – *pri*
 buter – *viac*
 te cinel – *kúpiť*
 cirdīpen, -a – *vzťah*
 te čhivel tele – *zbúrať*
 dičhol pes – *zdá sa*
 o dili – *podlaha*
 te prekerel – *prerábať*
 purano kher – *starý dom*
 te cinel – *kúpiť*
 pharo, -i, -e – *ťažký*
 dikhel – *pozeráť*
 te del – *dať*
 te džanel – *vedieť*
 te dživel – *žiť*
 te dživel romňaha – *žiť s manželkou*
 te dživel phares – *žiť ťažko*
 sikhado, ˇ-i, -e – *vyučený*
 o dživipen, -a – *život*
 feder – *lepšie*
 o foros, -a – *mesto*
 o gav, -a – *dedina*
 e soba, -i – *izba*
 e thovibnaskeri soba – *kúpeľňa*
 e sovibnaskeri soba – *spálňa*
 e tavibnaskeri soba – *kuchyňa*
 e čhavorikaňi soba – *detská izba*
 o trinesobakero kher – *trojizbový byt*
 o dujesobakero kher – *dvojizbový byt*
 e sklepa, -i – *obchod*
 e skleparka, -i – *predavačka*
 o gazos – *plyn*
 goreder – *horšie*
 jekhetane – *spolu*

jekhvar – *raz*
 kaštuno, ˇ-i, -e – *drevený*
 o lavutaris, -a – *huslista*
 Sar san, Romale? – *Ako sa máte, Rómovia?*
 o manuš, -a – *človek*
 e pativ – *úcta, česť*
 pativalo, ˇ-i, -e – *čestný*
 te sikhľol – *učiť sa*
 te sid'arel – *ponáhľať sa*
 o vakeriben, -a – *hovorenie*
 o butoris, -a – *nábytok*
 e buti, -a – *práca*
 buťakero, -i, -e – *pracovitý*
 lačhejileskero, -i, -e – *dobrosrdečný*
 o šifon/os, -a – *skriňa*
 phuj – *zlý*
 čore manuša – *chudobní ľudia*
 barvale manuša – *bohatí ľudia*
 o strično phral – *bratranec*
 e strično phen – *sesternica*
 te rovel – *plakať*
 te phenel – *povedať*
 imar – *už*

Čirlatune romane buťa/Tradičné rómske remeslá

A GRAMATIKA

Avutno čiro/Budúci čas sloviess I., II., III. triedy a sponového slovesa „te jel“

Budúci čas sa v rómčine tvorí príponou **-a**, ktorá sa pripája k príslušným tvarom prítomného času. V tvaroch zakončených na **-s** (t.j. 2. os. sg. a 1. os. pl.) sa toto **-s** pred príponou **-a** mení na **-h**.

I. trieda te cinel – kúpiť

1.	(me) cinav- a (kúpim)	(amen) cinah- a (kúpime)
2.	(tu) cine h-a (kúpiš)	(tumen) cinen- a (kúpíte)
3.	(jov/joj) cinel- a (kúpi)	(jon) cinen- a (kúpia)

I. trieda te kerel - robiť

1.	me kerav- a	urobím	amen kera h-a	urobíme
2.	tu kere h-a	urobíš	tumen keren- a	urobíte
3.	jov/joj kerel- a	urobí	jon keren- a	urobia

II. trieda te chal – jesť

1.	(me) chav- a (budem jesť)	(amen) cha h-a (budeme jesť)
2.	(tu) cha h-a (budeš jesť)	(tumen) chan- a (budete jesť)
3.	(jov/joj) chal- a (bude jesť)	(jon) chan- a (budú jesť)

II. trieda te asal - smiať sa

1.	me asav- a	zasmejem sa	amen asah- a	zasmejeme sa
2.	tu asah- a	zasmeješ sa	tumen asan- a	zasmejete sa
3.	jov/joj asal- a	zasmeje sa	jon asan- a	zasmejú sa

III. trieda te paš'ol – ležať

1.	(me) paš'uvav- a (ľahnem si)	(amen) paš'uvah- a (ľahneme si)
2.	(tu) paš'oh- a (ľahneš si)	(tumen) paš'on- a (ľahnete si)
3.	(jov/joj) paš'ol- a (ľahne si)	(jon) paš'on- a (ľahnú si)

III. trieda te sikh'ol – učiť sa

1.	me sikh'uvav- a	naučím sa	amen sikh'uvah- a	naučíme sa
2.	tu sikh'oh- a	naučíš sa	tumen sikh'on- a	naučíte sa
3.	jov/joj sikh'ol- a	naučí sa	jon sikh'on- a	naučia sa

Sponové sloveso (**te jel**) tvorí budúci čas od kmeňa av-, ktorý má takisto význam nastávať, prichádzať.

1. (me) avav- a (budem)	(amen) avah- a (budeme)
2. (tu) aveh- a (budeš)	(tumen) aven- a (budete)
3. (jov/joj) avel- a (bude)	(jon) aven- a (budú)

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achal'ipnaha./Čítaj s porozumením.

Čirla o Roma dživenas pal e chart'iko buťi. Chart'iko buťi kenas imar andre Indija. Romane chart'ara kenas bešindos sar andre Indija. Kenas karfa, petala, lanci. Romane chart'ara kenas purane trastendar. Varesave Roma khuvenas košara, opalki, metli, labarenas cehli, phirenas pal o purane patave, pal o trasta the pal o cipi. Chanenas avri o chañiga, hand'linenas, kenas pro stavbi. O romňa drabarenas pal o karti the pal o vast. Andre akanutno čiro kenas o Roma aver buťa. Kenas sar murara, tavibnaskere, pincira, sikh'arde, sklepara, redaktora, taksikara, stolara the aver akanutne profesiji.

2. Thov kerekate lačo palepheñiben./Zakrúžkuj správnu odpoveď.

1.) E chart'iko buťi kenas o Roma:

- a) andre Afrika
- b) andre Amerika
- c) andre Indija

2.) O romane chart'ara kenas buťi le:

- a) neve trastendar
- b) purane trastendar
- c) čorde trastendar

3.) Varesave Roma khuvenas:

- a) metli
- b) bala
- c) košara

4.) Varesave Roma phirenas pal o:

- a) purane patave
- b) cipi
- c) čhave

5.) Varesave Roma kenas buťi pro:

- a) maľi
- b) stavbi
- c) droma

6.) O romane džuvľa drabarenas pal o:

- a) jakha
- b) karti
- c) vast

3. Lekhav o kerutne andro avutno čiro./Napíš slovesá v budúcom čase.

- a) dživas _____ kerel _____ khuvav _____ labaren _____ dikhel _____
 b) phirel _____ chanen _____ hand'lines _____ drabaren _____ užaren _____
 c) avel _____ džav _____ khelel _____ phenel _____ tavav _____

4. Lekhav o phend'a andro avutno čiro./Napíš vety v budúcom čase.

- 1.) Paltajsaste me (te tavel) pišot. _____
- 2.) Adadžives o čhavore (te džal) ke phuri daj. _____
- 3.) O Jožkus (te kerel) buťi sar sikh'ardo. _____
- 4.) Jov (te ačhavel) šukar kher. _____
- 5.) O čhaja (te gi'avel) šukar gi'la. _____
- 6.) Tajs me (te phučel) latar. _____
- 7.) Joj (te užarel) pre tute andro foros. _____
- 8.) Amen (te zarodel) bare love. _____
- 9.) Me adadžives (te užarel) sig tosara. _____
- 10.) Tumen (te avel) kurke? _____

5. Thov o phend'a andre roma'ni čhib./Prelož vety do rómčiny.

- 1.) Simonka chce pracovať ako dizajnérka. _____
- 2.) Kristínka chce byť modelkou. _____
- 3.) Tomáš bude pracovať ako manažér. _____
- 4.) Eva pracuje ako učiteľka. _____
- 5.) Erik pracuje ako kuchár. _____
- 6.) Viktor bude učiteľom huslí. _____
- 7.) Kedy urobíte tu prácu? _____
- 8.) Budete sa učiť rómsky jazyk? _____
- 9.) Kto príde dnes k nám? _____
- 10.) Povieš mi, prečo si to urobil? _____

6. Thov o kerutne andro avutno čiro./Vyčasuj slovesá v budúcom čase.

Osoba	te tavel	te chal	te paš'ol	te jel
me				
tu- ty				
jov/ov – on joj/oj – ona				
amen – my				
tumen – vy				
jon/on – oni, ony				

7.) Lekhav lachi profesija./Napiš správne povolanie.

- 1.) Ačhavel o khera _____
- 2.) Sasťarel le manušen _____
- 3.) Sikhavel le sikhľuvnen _____
- 4.) Phriravkerel o ľila _____
- 5.) Tavel andro reštavraciji _____
- 6.) Bikenel andre sklepa _____
- 7.) Kerel butora kaštestar _____

8. Ker genitiv./Utvor genitív.

- a) (e čhaj) rokľa _____
- b) (o phral) gad _____
- c) (joj) khosno _____
- d) (o čhave) daj _____
- e) (miro dad) phral _____
- f) (lačho jilo) manuš _____
- g) (Roma) čoripen _____

9. Le kerutnendar ker šerutne nava./Od uvedených slovies utvor podstatné mená.

a) te marel _____	te sovel _____	te rovel _____	te chal _____
b) te kamel _____	te ačhel _____	te tavel _____	te phučel _____
c) te vakarel _____	te bešel _____	te khelel _____	te paťal _____
d) te pijel _____	te dživel _____	te asal _____	te sasťol _____

10. Jekhetañar lačhes o phend'a/Spoj správne vety

a) Sar kerava e buťi,	chudava lači buťi.
b) Te mištes sikhľuvava,	džava andro foros.
c) Miri daj tavela	ta ela amen buter love.
d) Sar o dad kerela buťi,	me ča lačhes pal tumende vakerava.
e) Na bisterava pre tumende,	le čhavage lačho dilos.
f) Sar amare čhave barona,	korkoro te sovel?
g) Na daraha raťi	džana amendar.

11. Phen o paškerutne andre bazutňi forma./Povedz príslovky v základnom tvare.

pašeder, nekanglereder, teleder, nekupreder, feder, čoreder, nekgoeder, nekphareder, čirleder, sigeder, nekdueder, nekbuter, čepeder

12. Thov o andrephandle lava andre romaňi čhib./Prelož slová v zátvorkách do rómčiny.

- a) Andre akanutno čiro hin but (nezamestnaných ľudí)._____
- b) Me džanav (dobře) te vakerel romanes._____
- c) Tu bešes (ďalej) amendar._____
- d) (Blízko) amendar bešel miri phen._____
- e) Príd' (skôr), bo raťi na avava khere._____
- f) Miro dad nasvalo, leske hin (zle)._____

13. Lekhav, savi buťi kames te kerel u soske./Napíš, akú prácu chceš robiť a prečo.

LAVENGERO

baro, -i, -e – veľký
 o bar, -a – kameň
 e bacht – šťastie
 bachtalo, -i, -e – šťastný
 o balos, -i – bal, zábava
 bešindos – posediačky
 te bašavel – hrať
 o bašaviben – hudba
 o bašalno, -e – hudobný nástroj
 o bašavibnaskero, -i, -e –
 hudobník
 e bibacht – nešťastie
 bibachtalo, -i, -e – nešťastný
 bibuťakero, -i, -e –
 nezamestnaný
 e bičhadi – poslankyňa
 o bičhado, -e – poslanec
 e bokh – hlad
 bokhalo, -i, -e – hladný
 but – veľa
 o buťakere dochudňipena –
 pracovné úspechy
 e buťakeri profesija – pracovná
 profesia
 o buťakero than – pracovné
 miesto
 e cehla, -i – tehla
 e cipa, -i – koža
 e cimbalma, -i – cimbal
 o cimbalmošis, -a – cimbalista
 e cukrarka, -i – cukrárka
 o čačipen – pravda
 čepo – trochu, málo
 čirla – kedysi, dávno
 čoro, -i, -e – chudobný
 o čoripen – bieda, chudoba
 o dizajneris, -a – dizajnér
 e dizajnerka, -i – dizajnerka
 te drabarel – liečiť
 te drabarel pal o karti – veštiť
 z kariet
 o dženo, -e – osoba
 te džid'arel pes – žiť sa
 džungalo, -i, -e – škaredý
 dur – ďaleko
 forutno, -i, -e – mestský
 e fotomodelka, -i –
 fotomodelka

o frizer/is, -a – kaderník
 e frizerka, -i – kaderníčka
 o giľoš/is, -a – spevák
 e giľoškiňa, -i – speváčka
 te handľinel – obchodovať
 te handľinel le grajenca –
 obchodovať s koňmi
 o chartas, -i – kováč
 te chanel – kopáť
 e chaňig, -a – studňa
 Indija – India
 o inžiñeris, -a – inžinier
 e inžiñerka, -i – inžinierka
 ipen – práve
 o karfin, -a – klinec
 kamaduno, -i, -e – obľúbený
 te kerel pro malí – pracovať na
 poli
 o košaris, -a – košík
 o khuvalo, -i, -e – košíkár
 te khuvel – pliesť
 o koritar/is, -a – korytár
 e ladž – hanba
 o lancos, -i – reťaz
 e luma – svet
 te makhel o bova – vytierať
 pece
 o manažeris, -a – manažér
 marenas valki – vyrábali
 nepálene tehly
 maškarutñi Europa – stredná
 Európa
 e metla, -i – metla
 o ministros, -i – minister
 o munkasīs, -a – robotník
 e opalka, -i – ošatka
 te parňarel – bieliť
 patavo, -e – handra
 o petal/os, -a – podkova
 te petalunel – podkovať
 o pinciris, -a – čašník
 e pincirka, -i – čašníčka
 o pišot, -a – kovácke dúchadlo
 o podnikatēlis – podnikateľ
 pherasutñi giľi – žartovná
 pieseň
 pharejileskeri giľi – žalostná
 pieseň

o pharipen – žiaľ
 e sastipnakeri phen –
 zdravotná sestra
 e sekretarka, -i – sekretárka
 o sklepar/is, -a – predavač
 e skleparka, -i – predavačka
 sig – skoro
 o stolar/is, -a – stolár
 te sogalinel – slúžiť
 o slugadž/is, -a – vojak
 o šofer/is, -a – vodič
 te šulavel o dvora – zametať
 dvor
 o tabor/is, -a – tábor
 te tavel – variť
 o tavibnaskero, -i – kuchár
 o taksikaris, -a – taxikár
 o trast, -a – železo
 e vigña – vyhňa
 o vlichiko Rom – olašský Róm
 e zajda – batoh
 o žurnalistas, -i – novinár
 phurakañi romañi chartuñi –
 starodávna rómska kovácka
 dielňa
 o chartipen – kováčstvo,
 chartika buťa – kovácke
 výrobky
 te khuvel o košara – pliesť
 košíky
 te laberel o cehli – vypaľovať
 tehly
 te marel valki – robiť nepálené
 tehly
 te kidel o purane patave –
 zbierať staré handry
 te chanel avri e chaňig –
 vykopať studňu
 phujes – zle

Andre sikhadi/V škole

A GRAMATIKA

Imperfektum – minulý čas sloves (nedokonavý)

Imperfektum vyjadruje minulý dej trváci. Hovorí o tom, čo sa kedysi dialo, popisuje okolnosti, za ktorých sa iný dej odohral, často/nie však vždy/vyjadruje čas nedokonavých sloves. Tvorí sa príponou **-as**, ktorá sa pridáva k príslušným tvarom prítomného času. V 2. os. sg. a 1. os. pl. sa mení koncová spoluhláska **-s** na **-h**.

I. trieda te kerel – robiť

1. (me) kerav- as (ja som robil/-a)	(amen) kerah- as (my sme robili)
2. (tu) kereh- as (ty si robil/-a)	(tumen) keren- as (vy ste robili)
3. (jov/joj) kerel- as (on/ona robil/-a)	(jon) keren- as (oni robili)

II. trieda te asal – smiať sa

1. (me) asav- as (smial/-a som sa)	(amen) asah- as (smiali sme sa)
2. (tu) asah- as (smial/-a si sa)	(tumen) asan- as (smiali ste sa)
3. (jov/joj) asal- as (smial/-a sa)	(jon) asan- as (smiali sa)

III. trieda te pašľol – ležať

1. (me) pašľuvav- as (ležal/-a som)	(amen) pašľuvah- as (ležali)
2. (tu) pašľoh- as (ležal/-a si)	(tumen) pašľon- as (ležali)
3. (jov/joj) pašľol- as (ležal/-a si)	(jon) pašľon- as (ležali)

Perfektum sloves I. a II. triedy – minulý čas (dokonavý)

Vyjadruje: 1. minulý dej završený, ohraničený, ukončený, 2. dej, ktorého výsledok je zjavný i v prítomnosti. Tvorí sa od kmeňa prídavia pomocou osobných koncoviek perfekta, pred ktorými dochádza k mäkkeniu spoluhlások **d, t, n, l** vo všetkých osobách, okrem 3.os.pl.

I. trieda te kerel – robiť

1. (me) kerd'om (ja som urobil/-a)	(amen) kerd'am (my sme urobili)
2. (tu) kerd'al (ty si urobil/-a)	(tumen) kerd'an (vy ste urobili)
3. (jov/joj) kerd'a(s) (on urobil/ona urobila)	(jon) kerde (oni urobili)

Nepravideľné perfektum sloves**I. trieda te lel – brať, vziať**

1. me il'om (zobral/a som)	amen il'am (zobrali sme)
2. tu il'al (zobral/a si)	tumen il'an (zobrali ste)
3. jov/joj il'a (s) (zobral/a)	jon ile (zobrali)

II. trieda te chal – jest'

1. me chaľom (zjedol/zjedla som)	amen chaľam (zjedli sme)
2. tu chaľal (zjedol si)	tumen chaľan (zjedli ste)
3. jov/joj chaľa(s) (zjedol/zjedla)	jon chale (zjedli)

III. trieda te pašľol – ležať

1. (me) pašľ-iľ-om (ľahol/ľahla som si)	(amen) pašľ-iľ-am (my sme si ľahli)
2. (tu) pašľ-iľ-al (ľahol/ľahla si)	(tumen) pašľ-iľ-an (vy ste si ľahli)
3. (jov/joj) pašľ-iľ-a(s) (ľahol/ľahla si)	(jon) pašľ-il-e (oni si ľahli)

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achalľpnaha./Čítaj s porozumením.

E Sarka phirel andre dajakeri sikhadľ. O cikne čhavore andre la dajakeri sikhadľ gilaven, sikhľon o gilutne. O Janko phirel mek andre bazutňi sikhadľ. Leskere kamadune predmeti hine e matematika the o športos. Andre sikhadľ leske kempel pingala, irki, gende, uraviben pro športos. E Gabika the e Vlasta sikhľon pre privatno pedagogicko the socijalno akademija Kašate. E Janka sikhľol pro konzervatorijum. Lakeri sikhľuvibnaski špecializacija hin o bašaviben pre lavuta. Joj sikhľol the neve predmeti romaňi čhib the romane realiji.

Sar me phiravas andre škola

Aver tosara pale mordom o pindre, uchandom man, urdom miro purano viganocis, geľľom andre škola. Avka phiravas andre škola sako dľives. Predžalas o čhona, e sikhľardľ mandar na phučľa nič, ča dikhelas, či som odoj. Na džanelas, hoj šunav, so phenel. Sar akhardľa avri raklores vaj rakľora, andro vodľi vakeravas lenca, so kampelas te phenel. Rado ginavas. Nasobilka eftakri sas miri kamaduňi. Raťi na somas hodno te zasovel, andro šero mange khelelas e nasobilka eftakri. Hazdňom opre o vast, e sikhľardľ man akhardľa avri: „Chude, gin!“ Igen šukares ginavas. E sikhľardľ mandar phučľa: „So bararen andre Ungriko?“ Me džanavas. O papriki, o duduma. „Tu na sal diliňi,“ phenel e sikhľardľ. „Te tut ulahas gendľi, irka, blavajzis, šaj sikhľilľalas vareso. Soske tuke e daj na cinel gendľi?“ „Mira da nane love.“ „Soske phires ajsi melalľi? Aňi renti pre tute nane!“

„Amen sam khere but džene, nane buťi.“ Palľis jekh dľives n'avľom andre škola. „Kaj salas?“ phučľa e sikhľardľ sar imar avľom. „Tu mange phendľal, hoj mange o viganos melalo, ta mange les e daj rajbindľa.“ E sikhľardľ diňa avri o jakha. „Našťi džas avri andal o kher, medig mange o viganocis na šuťilľa. „Palľis mange e sikhľardľ cindľa irka a delas mange ajse cikne blavajzici, so len aver čhave imar čhide. Dukhanas man o angušťa sar len chudavas, aľe somas rado, hoj man hin.

(Tera Fabiánová „Sar me phiravas andre škola“)

2. Ker palepheňibena./Odpovedz na otázky.

- Andre savi sikhadľ phirel e Sarka? _____
- Kaj sikhľol o Janko? _____
- Save hine leskere kamadune predmeti? _____
- So leske kempel andre sikhadľ? _____
- Kaj sikhľon e Gabika the e Vlasta? _____
- Ko sikhľol pro konzervatorijum? _____
- Save neve predmeti sikhľol e Janka? _____

3. Thov andre romaŋi čhib./Prelož do rómčiny.

- a) Kristínkin oblíbený predmet je výtvarná výchova. _____
- b) Jožkov oblíbený predmet je telesná výchova. _____
- c) Simonkin oblíbený predmet je dejepis. _____
- d) Jankin učebný odbor je spev. _____
- e) Evin učebný odbor je klasický tanec. _____
- f) Marikin oblíbený predmet je rómsky jazyk. _____
- g) Môj oblíbený predmet je informatika. _____

4. Kide avri savore kerutne andal o tekstos *Sar me phiravas andre škola u lekhav lengeru dženo, gin the čiro.*/Z textu *Ako som chodila do školy* vypíš všetky slovesá, urč osobu, číslo a čas.

Sar kampil te kerel (Vzor): mordom – 1. osoba, jednotné číslo, minulý čas (perfektum)

5. Lekhav o phend'a andro čirlatuno čiro (perfektum)./Napíš vety v minulom čase (perfektum).

- 1.) Trin berš oleske, sar miri daj (te merel). _____
- 2.) Amen len (te vičinel) andro kher. _____
- 3.) So tu (te chal) adad'ives pro dilos? _____
- 4.) Soske joj (te kerel) la dake pharipen? _____
- 5.) Tumen (te del) lenge pale o love? _____
- 6.) Me (te džanel), hoj na aveha. _____
- 7.) Sar jov la (te dikhel), bares lošand'ila. _____
- 8.) Ko (te phagel) o tañiris? _____
- 9.) Me pre leskere lava ča (te asal). _____
- 10.) Dukhal man o šero (te demel) man. _____

6. Lekhav o phend'a andro imperfektum./Napíšte vety v minulom čase (imperfektum).

- 1.) Amen sam khere šov džene. _____
- 2.) Bešas pro gav andro cikno kher. _____
- 3.) O dad phirel te bašavel bijava, boňa. _____
- 4.) E daj tavel le čhavage lačhe chabena. _____
- 5.) O papus kidel andro veš chundruľa. _____
- 6.) Amen len prindžaras. _____

- 7.) Te hin tates, thovas avri jag. _____
 8.) Te les hin love, džal andro foros. _____
 9.) Jon parňaren o kher, naští aven. _____
 10.) Joj hiňi barvaľi, ta ašarel pes. _____

7. Thov o kerutne andro imperfektum./Dajte slovesá do minulého času (imperfektum).

- a) bešav _____ cinen _____ rovel _____ chan _____
 b) phirel _____ chudas _____ dukhal _____ kamav _____
 c) sikhľuvav _____ bašavel _____ asan _____ pašľol _____
 d) paťan _____ kerav _____ džal _____ anas _____

8. Thov o kerutne andro perfektum./Daj slovesá do minulého času (perfektum).

- a) bešav _____ cinen _____ rovel _____ chan _____
 b) phirel _____ chudas _____ dukhal _____ kamav _____
 c) sikhľuvav _____ bašavel _____ asan _____ pašľol _____
 d) paťan _____ kerav _____ džal _____ anas _____

9. Thov o romane godaver lava andre slovačiko čhib u achaľar len avri./

Prelož príslovia do slovenčiny a vysvetľí ich význam.

- 1.) Dilino phenel, so džanel, godaver džanel, so phenel. _____
 2.) Manuš šaj sikhľol savoro: lačo the nalačo. _____
 3.) Kaj šundol o giľipen, odoj našľol o pharipen. _____
 4.) Bachtalo manuš, ko džanel te del le jilestar. _____
 5.) Bibacht na phirel pal e phuv, aľe pal o manuša. _____

10. Pherďar lačhes./Doplň správne.

1. Na avľom khere sig, aľe?
 2. So keren o sikhľuvne le pingaloha?
 3. Kaj sikhľon o čhave?
 4. Te o Roma giľaven, šundol šukar romano?
 5. Oda nane tumaro, aľe?
 6. Kaj irinen o sikhľuvne?
 7. Ko nane dilino, hino?
 8. O sikhľuvne andre elšiňi klasa sikhľon o?

1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						

LAVENGERO

adadžives – dnes
 te akharel avri – vyzvať
 e angľiciko čhib – anglický jazyk
 e artikaňi sikhadž – umelecká škola
 te asal – smiať sa
 e bazutňi sikhadž – základná škola
 o bijav – svadba
 o boňa – krstiny
 bachtalo, ~i, -e – šťastný
 e bibacht – nešťastie
 bibachtalo, ~i, -e – nešťastný
 e bijologija – biológia
 o čitraripen – výtvarná výchova
 o dizajnos – dizajn
 e dudum, -a – melón
 e fizika – fyzika
 e francuziko čhib – francúzsky jazyk
 o ftorkos – utorok
 o giľavipen – hudobná výchova
 e geografija – zemepis
 e historija – dejepis
 e chemija – chémia
 e informatika – informatika
 e Karlovo univerzita – Karlova univerzita
 kamaduno predmetos – obľúbený predmet
 o kurko – nedela
 lel peske avri – vybrať si
 e matematika – matematika
 e maturita, -i – maturita
 němcciko čhib – nemecký jazyk
 o orengero planos – rozvrh hodín
 o parašťovin – piatok
 o pondzelkos/hetvin – pondelok
 o romane realiji – rómske reálie
 e romaňi čhib – rómsky jazyk
 te sikhavel – učiť
 o sikhľuvno – žiak, študent
 e sikhľuvňi – žiačka, študentka
 e sikhadž, -e – škola
 privatno sikhadž – súkromná škola

e sikhľardĭ, -a – učiteľka
 o sikhľardo, -e – učiteľ
 univerzitno sikhaviben – univerzitne vzdelanie
 džanlo manuš – znalec, vedec, vzdelaný človek
 so mange perel andro vast – čo mi padne do ruky
 has phundraďi – bola otvorená
 o sikhaviben, -a – 1.úkaz, 2. učenie, poučenie
 e slovačiko čhib – slovenský jazyk
 te chasňarel – krátiť, skracovať
 te čhinel e duma – prekaziť reč
 lachi vodĭ – dobré svedomie
 o nevipen – novosť
 sakovar – zakaždým
 o sombat – sobota
 e streda – streda
 školačiko predmetos – školský predmet
 školačike ažutipena – školské pomôcky
 o pingalos, -a – pero
 e irka, -i – zošit
 e gendĭ – učebnica, kniha
 o blajvazis, -a – ceruza
 sikhľuvibnaskeri špecijalizacija – učebný odbor
 o športos – telesná výchova
 o štvartkos – štvrtok
 učĭ sikhadž – vysoká škola
 e učňovka – odborné učilište
 ňikana – nikdy
 te gindinel avri – vymyslieť
 anglunovar – predtým
 te dokazinel – dokázať
 te pisinel – písať
 te parňarel o kher – maľovať
 byt
 vaj – alebo
 varekaj – niekde
 varekastar – od niekoho
 te predživel – prežiť
 akor – vtedy
 lekhado vakeriben – napísané slová

te pačisaľol – zapáčiť sa
 neksigeder – najskôr
 o khelĭben, -a – tanec
 o giľavipen, -a – spev
 te užarel – čakať
 e loš – radosť
 te lošaľol – radovať sa
 o nav, -a – meno
 te šunel pes – cítiť sa
 te thovel jag – založiť oheň
 te agordinel – končiť
 o viganos, -i – šaty
 te rajbinel avri – vypráť
 e ľitera, -i – písmeno
 melalo, ~i, -e – špinavý

Dromaripen/Cestovanie

A GRAMATIKA

Lokatív

Lokatív sa tvorí aglutinatívne od nepriameho kmeňa koncovkami:

-te (ak sa nepriamy kmeň končí na spoluhlásku **s** alebo samohlásku **a**, napríklad: **le phraleste, la pheñate**),

-de (ak sa nepriamy kmeň končí na spoluhlásku **n**, napríklad: **le phralende, le pheñende**).

Použitie sémantické (bez predložky, pád je ozajstným nositeľom významu).

Lokatív môže mať v tomto prípade tieto funkcie:

a) bezpredložkový, sú v ňom všeobecné alebo miestne mená, ktoré do slovenčiny prekladáme predložkami **v** alebo **do** napr.: **angaľate** (v náručí), **Prahate** (do Prahy, v Prahe),

b) lokatív, ktorým odpovedáme na otázky: **Kana?**(kedy?), **Andro savo čiro?** (V akom čase?), **Pal savo čiro?** (Za aké obdobie?), napr.: **ciknovarbaste** (v detstve), **jesoste** (v jeseni), **kecivar dīveseste/kurkeste?** (koľkokrát za deň/za týždeň?),

c) lokatív vo frazeologických obratoch, napr.:

So tute? (Čo je s tebou?),

Te del romeste. (Vydať niekoho),

Agor agoreste (Nakoniec),

Ďives pre dīveseste (Zo dňa na deň),

Te merel bokhate (Umrieť od hladu),

Papi pre papende (Od nepamäti, z pokolenia na pokolenie),

Čirla pre čirlaste (Pradávnosť),

Berš beršeste (Rok čo rok, každoročne),

Chabena pre chabnende (Jedla, čo hrdlo ráči).

Inštrumentál

Podobne ako ostatné pády sa inštrumentál tvorí aglutinatívne od nepriameho kmeňa koncovkami:

-ha (ak je nepriamy kmeň zakončený na spoluhlásku **s** alebo na samohlásku – **le phraleha, la pheñaha** (s bratom, so sestrou),

-ca (ak je nepriamy kmeň zakončený na spoluhlásku **n**: **le phralenca, le pheñenca** (s bratmi, so sestrami)).

Funkcie inštrumentálu

a) Inštrumentál môže byť vo funkcii predmetu, napríklad: **Na džanel te chulajinel le chabnaha.** (Nevie hospodáriť s jedlom.)

b) Inštrumentál môže byť vo funkcii príslovkového určenia:

-spôsobu na otázku **Sar?** (Ako?)

Jov avri sastīľa u šunel pes imar zoraha. (On vyzdravel a cíti sa byť silným).

Phen jekhe laveha, so kames! (Povedz jedným slovom, čo chceš!).

-smeru na otázku **Kaj?**(Kde?)/v závislosti od prísloviek/

Opre le heđoha pes phares džal. (Do kopca sa ťažko ide.),

Joj pes demađa, bo peľa tele mujeha. (Udrela sa, lebo spadla dole tvárou).

-miesta na otázku **Khatar?** (Odkiaľ?)

Džalas vešeha, dikhelas pal peste, bo bares daralas. (Išiel lesom /po lese/, obzeral sa za sebou, lebo sa veľmi bál).

O Rom džalas dromeha u jekhvareste dikhel bare rikones. (Róm išiel cestou /po ceste/ a zrazu vidí veľkého psa.)

-miery na otázku **Keci?** (Koľko?)

Jov buteha terneder mandar. (On je omnoho mladší ako ja.)

O dad hino trine beršenca phureder la datar. (*Otec je o tri roky starší od mamy*).

-času na otázku **Kana?** (*Kedy?*), **Pal savo čiro?** (*Po akej dobe?*)

Duje dīvesenca avava ke tumende. (*O dva dni prídem ku vám.*)

Na kampil amenge te phirel raťaha. (*Nemali by sme chodiť za tmy.*)

c) Inštrumentál sa vyskytuje aj v ustálených slovných zvratoch, napríklad: **te bešel kher khereha** (*bývať v blízkom susedstve*), **te phirel bokh bokhaha** (*chodiť o hlade*), **te phirel svetos svetoha** (*putovať šírym svetom*).

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achalīpnaha./Čítaj s porozumením.

Varekana o Roma dromarenas verdanenca the le grajenca. Le čore Romen na sas love pro mašini, vašoda phirenas pro pindre gav gavestar, foros forostar. Adadīves o Roma dromaren avka, sar the aver manuša. Chasñaren savore dromeskere verdana. Buter Romen imar hin pengere motora. Varesave Roma dromaren busoha, mašinaha, vilaňiha, eroplanoha. The le romane čhaven hin imar pengere bicigľi. O Milan kerel buťi Prahate. Jov sako kurko dromarel andre buťi the khere mašinaha. E Eva kerel buťi andro foros. Joj sako dīves dromarel andre buťi the khere vilaňiha. But manuša dromaren andro aver thema eroplanoha. O Palis dromarel andre buťi motoriha. Le Lacis nane motoris, jov dromarel busoha the vilaňiha.

2. Thov kerekate lačo palepheňiben./Zakrúžkuj správnu odpoveď.

1.) O Roma varekana

dromarenas:

- a) motorenca
- b) mašinaha
- c) verdanenca

2.) Adadīves o Roma

dromaren:

- a) grajenca
- b) chasñaren savore dromeskere verdana
- c) sar the aver manuša

3.) Le romane čhaven hin:

- a) busos
- b) bicigľi
- c) eroplanos

4.) O Milan kerel buťi:

- a) Kašate
- b) Prahate
- c) Bratislavate

5.) O Milan dromarel:

- a) motoriha
- b) vilaňiha
- c) mašinaha

6.) But manuša dromaren andro aver thema:

- a) mašinaha
- b) eroplanoha
- c) busoha

3. Lekhav mištes o phendā./Napíš správne vety.

- 1.) Užaren but pre (me)? _____
- 2.) Me na rušav pre (tu). _____
- 3.) O čhave phiren khere duvar (berš). _____
- 4.) Ko pal (amen) vakerelas? _____
- 5.) Ke daj na phirav ča jekhvar (kurko). _____

4. Lekhav andro inštrumental./Napíš v inštrumentáli.

- a) o busos _____ o motoris _____ o vilaňis _____
- b) o verdan _____ e šifa _____ o eroplanos _____
- c) o graj _____ e bicigľa _____ e motorka _____

5. O lava lekhav andre lači grupa./Napíš slová do správnych skupín.

bakro	bicig'la	chasňarel	rušav
phires	kerel	motorka	rikono
	gurumñi	čiriklo	vakeren
busos	šifa	bašno	džav
	kachñi	dromaras	asan
			ričh
			motoris
			avel

a) dromeskere verdana _____

b) kerutne _____

c) džviri _____

6. Jekhetañar lačhes o phučibena le palepheñibenenca./Spoj otázku so správnou odpoveďou.

a) Sar phirel o Milan andre sikhad'i?	E Eva Angľijate dromarel le eroplanoha.
b) Sar dromarenas o Roma varekana?	O Jozef sako džives dromarel le motoriha.
c) Sar dromarel o Lacis andre buči?	O Milan phirel andre sikhad'i pro pindre.
d) Sar dromarel o Jozef sako džives?	O Lacis dromarel andre buči vilañiha.
e) Sar dromarel e Eva Angľijate?	O Roma varekana dromarenas verdanenca.

7. Thov andre romañi čhib./Prelož do rómčiny.

- Ja si dobre rozumiem so sestrami. _____
- Ona sa vydala do dobrej rodiny. _____
- Na svadbe bolo jedla, čo hrdlo ráči. _____
- Pradávnो žili Rómovia v Indii. _____
- Každoročne chodievam s rodinou k moru. _____
- Bojím sa cestovať lietadlom. _____
- Najradšej cestujem autom. _____
- Prečo nič nehovoríš, čo ti je? _____
- Na koho ešte čakáš? _____
- Predvečerom si vonku robíme oheň. _____

8. Lekhav pal peskero dromaripnaskero predživipen./Napíš o svojom zážitku z cestovania.

LAVENGERO

te achal'ol – rozumieť	o moros (baro pañi) – more
te asal – smiať sa	o motoris, -a – auto
agor agoreste – nakoniec	e motorka, -i – motocykel
berš pre beršeste – každoročne	nadur – neďaleko
e bicig'la, ~-i – bicykel	te phirel – chodiť
o brišind – dážd'	sikra – trochu
o bus/os, -i – autobus	te sitinel – svietiť
o bakro, -e – baran	e šifa, -i – loď
čirla – kedysi, dávno	e štacija -i – stanica
čirlatuno, ~-i, -e – dávny, starodávny	te šunel – počuť
čirla pre čirlaste – pradávno	o trolejbusis, -a – trolejbus
o čiriklo, -e – vták	te urñisa'ol – lietieť
o čhon, -a – mesiac	o verdan, -a – voz
te daral – báť sa	o vilañis, -a – električka
te demel – udrieť	o Čechiko – Česko
o drom, -a – cesta	e Indija – India
te dromarel – cestovať	e Ang'lija – Anglicko
o dromaripen, -a – cestovanie	e džuvli, -a – žena
te dromarel ke familija –	o eroplanos, -i – lietadlo
cestovať k rodine	andre piri – v hrnci
te dromarel khere – cestovať domov	andro foros – v meste
te dromarel pre dovolenka –	andre angal'i/anga'ate – v náručí
cestovať na dovolenku	e jag – oheň
o hed'/os, ~-i – kopec, hora	te užarel – čakať
te dromarel andre but'i –	te rušel – hnevať sa
cestovať do práce	e kachñi, -a – spiečka
te dromarel andre sikhad'i –	o ričh, -a – medveď
cestovať do školy	o chaben, -a – jedlo
e gurumñi, -a – krava	chabena pre chabnende – jedla, čo hrdlo ráči
papi pre papende – od nepamäti, z pokolenia na pokolenie	te chasñarel – užívať
te phirel pro pindre – ísť pešo	
te phirel ra'aha – chodiť za tmy	
te phirel bokhaha – chodiť ohlade	
o kurko – týždeň, nedeľa	
o graj, -a – kôň	
o rikono, -e – pes	
o bašno, -e – kohút	
kanastar? – odkedy?	
o kham – slnko	
te kidel pes avri – vybrať sa, vycestovať	
o predživipen, -a – zážitok	
te džal romeste – vydať sa za niekoho	
e luma – svet	
te mangel – pýtať	
o manuš, -a – človek	
e mašina, -i – vlak	
me rado dromarav – rád cestujem	

Chaben the uraviben/Jedlo a oblečenie

A GRAMATIKA

Genitív

Genitív sa tvorí od nepriameho kmeňa genitívnymi koncovkami:

-ker, ak sa nepriamy kmeň končí na spoluhlásku **s** alebo samohlásku **a**, napríklad:

le phraleskero (bratov), *la pheňakero* (sestrin),

-ger, ak sa nepriamy kmeň končí na spoluhlásku **n**, napríklad:

le phralengero, *le pheňengero* (bratov, sestier).

Po sufixe nasleduje koncovka, ktorá sa riadi rodom, číslom a pádom nasledujúceho substantíva, napríklad: *le dadeskero phral* (otcov brat), *le phraleskeri čhaj* (bratova dcéra), *le phraleskere čhave* (bratove deti).

Genitív je dôležitým zdrojom tvorby nových pomenovacích jednotiek, ktoré vznikajú jeho významovým rozšírením. Genitívny tvar pôvodného substantíva sa tak stáva nominatívom nového adjektíva, prípadne substantíva, napr. *o čhave* (deti), *čhavengero* (detí) – *le čhavengere love* (peniaze detí) – *o čhavengere love* (detské peniaze) – *o čhavengere* (detské prídavky).

Veľmi produktívne sú pôvodné genitívne tvary viacslovných pomenovaní, predložkových, prívlastkových či iných spojení, napr. *palojakhengero* – pal o jakha (poza oči – pokrytecký, záludný), *palmaribnaskero* – pal o mariben (po vojne – povojnový), *bizorakero* – bje zor (bez sily – vysilený), *čačejileskero* – čačo jilo (spravodlivé srdce – úprimný), *jekhačangakero* – jekh čang (jedna noha – jednonohý).

Genitív neživotných mien vyjadruje príslušnosť, bližšie určenie, druh, napr. *meribnaskero dīves* (deň smrti), *suvakeri chevori* (dierka ihly), *bijaveskere gada* (svadobné šaty).

Genitívom sa regionálne vyjadruje príslovkové určenie času: *jekhakro* (o jednej hodine), *štarengero* (o štvrtej hodine), *paltajsaskero* (po zajtra).

Tvary genitívu majú v rómčine prízvuk na tretej slabike od konca. Pri skrátených tvaroch, keď koncovky *-ker/-ger* strácajú samohlásku *-e-*, slovný prízvuk je v takom prípade na druhej slabike od konca, napr. *le phraleskero* – *le phraleskero*, *la pheňakero* – *la pheňakro*.

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achalīpnaha – Pal o chaben./Čítaj s porozumením – O jedle.

E Aranka adadīves tavela pašvare. Avela lakeri phen le romeha u jon rado chan peke pašvare.

Miri phen e Margita rado chal pišota. O dad chala mas peke phuvalenca.

Miri baba tavela lače goja. E bibi tavel maseskeri zumin kurke pro dilos.

La Marikakere čhave tosara pijena tato thud u chana kifli čhileha.

Andre chabnaskeri sklepa cinaha maro, thud, čhil, mas, phuvale, jandre, aro, želeňina the frukti.

Adadīves e daj pekela marikla.

Gen le achalīpnaha – Pal o romano uraviben./Čítaj s porozumením – O rómskom odeve.

Romane džuvla phandenasa pašal peste buter kotora pochtana, vaj pre rokla phandenasa kotor pochtan.

Varesave džuvla hordinenas rokli andral žebenca. Andro žebi thovenasa oda, so mangelas avri le gadžendar, abo so chudenasa vaš e buťi ko gadže. Romano uraviben likerenas penge o vlahike Roma.

Jon rado hordinenas uraviben le viragune the blíšťace pochtanendar. O džuvľa hordinenas viragune, d'indarde, rakimen the but fodrengere rokľi. Paš o rokľi urenas o blůzi ipen ajse pochtanestar. O vlachike murša urenas cholova the gada. Andro lengero uraviben sas lolo, želeno abo šargo sinos.

2. Rode andro tekstos *Pal o chaben kerutne andro avutno čiro.*

Vyhľadaj v texte *O jedle* všetky slovesá v budúcom čase.

3. Ker palepheňibena./Utvor odpovede.

- a) So tavela e Aranka adadžives? _____
- b) Ko avela ke late? _____
- c) So rado chal e Margita? _____
- d) So chala o dad? _____
- e) So tavela e baba? _____
- f) So tavel e bibi kurke pro dilos? _____
- g) So pijena the chana la Marikakere čhave tosara? _____
- h) So cinena andre chabnaskeri sklepa? _____
- i) So pekela e daj adadžives? _____

4. Lekhav andro genitiv./Napíš v genitíve.

a) (o Roma) čačipen _____	g) (e bibi) čhave _____
b) (miro dad) pheňa _____	h) (e daj) phrala _____
c) (o Lacis) kher _____	i) (lačho jilo) romňi _____
d) (ko) bijav _____	j) (papus) love _____
e) (o lavutaris) čhavo _____	k) (e phen) rom _____
f) (bije god'i) manuš _____	l) (bijo čhave) džuvľi _____

5. Thov kerekate lačho lav./Zakrúžkuj správne slovo.

1.) Romane džuvľa phandenar pašal peste:

- a) khosno
- b) leketa
- c) kotora pochtana

3.) Romano uraviben l'ikerenas penge:

- a) ungrike Roma
- b) vlachike Roma
- c) slovačike Roma

5.) O vlachike džuvľa hordinenas:

- a) d'indarde rokľi
- b) charne rokľi
- c) viragune rokľi

2.) Varesave džuvľa hordinenas rokľi:

- a) andral žebenca
- b) andral chevenca
- c) teluňa rokľaha

4.) Jon rado hordinenas uraviben:

- a) le purane pochtanendar
- b) le neve pochtanendar
- c) le blíšťace pochtanendar

6.) O vlachike murša hodinenas:

- a) charne cholova
- b) cholova the gada
- c) parne cholova

6. Lekhav, savo uraviben dikhes pro čitre./Pomenuj oblečenie na obrázkoch.

7. Thov andre romaňi čhib./Prelož do rómčiny.

- a) Keď budem veľká, budem chodiť do školy. _____
- b) Počkám a pôjdeme spolu do mesta. _____
- c) Kedy prídete domov, už je neskoro. _____
- d) Zajtra uvidíme, čo budeme robiť. _____
- e) Keď budem mať peniaze, kúpim si auto. _____
- f) Keď budeš hľadať, nájdeš to. _____

8. Ker avutno čiro./Utvor budúci čas.

- a) užarel _____ dikhav _____ keren _____ chas _____
- b) cinav _____ kheles _____ tavel _____ chuden _____
- c) thovel _____ džas _____ phenel _____ pijav _____

LAVENGERO

o chaben, -a – jedlo
 o gada – oblečenie, dámske šaty
 e sklepa, -i – obchod
 o maro, -e – chlieb
 o gad, -a – pánska košeľa
 e bota, -i – obchod
 o čhil, -a – maslo
 e cholov, -a – nohavice
 te cinkernel – nakupovať
 o thud, -a – mlieko
 e cocha/rokľa, -i – sukňa
 te potinel – platiť
 o tejos, -a – čaj
 o khosno, -e – šatka
 e chabnaskeri sklěpa –
 potraviny
 e kaveja, -i – káva
 e stadi/kalapa – klobúk
 uribnaskeri sklěpa – obchod
 s textilom
 o phuvale – zemiaky
 o pochtan, -a – látka
 kamašfengeri sklěpa – obuv
 o kompira/gruľi – zemiaky
 o uraviben, -a – oblečenie
 maseskeri sklěpa – mäsiarstvo
 e želeňina, -i – zelenina
 te kamel – chcieť
 kamaduno uraviben –
 obľúbené oblečenie
 o frukti, -a – ovocie
 te urel – obliecť
 tato, -i, -e – teplo
 te pijel – piť
 te hordinel – nosiť
 te pherarel – plniť
 te chal – jesť
 lolo, -i, -e – červený
 e kachňi, -a – kura
 e zumin, -a – polievka
 belavo, -i, -e – modrý
 te cinel – kúpiť
 e stadi, -a – klobúk
 e limonada, -i – sladký nápoj
 e lovina, -i – pivo
 e thardi – alkohol
 o mas, -a – mäso
 balano mas – bravčové mäso

guruвано mas – hovädzie mäso
 kachňakero mas – hydina
 o mačo, -e – ryba
 rantimen mas – rezeň
 pherardi kachňi – plnené kurča
 e armin, -a – kapusta
 e šutľi armin – kyslá kapusta
 e guľi armin – sladká kapusta
 pherardi armin – plnená
 kapusta
 o pašvare – rebierka
 o goja – plnené črevá zemiakmi
 o pišot, -a – pirohy
 pučimen kompira – zemiaková
 kaša
 e marikľi, -a – lokša
 e bokheľi, -a – koláč
 e mol, -a – víno
 tosara – ráno
 e rat, -a – večer, noc
 o dilos – obed
 sako, -i, -e – každý
 so – čo
 but – veľa
 e frima, -i – trochu
 lacho, -i, -e – dobrý
 pro – na
 o čačipen, -a – pravda
 o načačipen, -a – nepravda,
 klamstvo
 o kurko – nedeľa
 o gerekos, -i – kabát
 o jevend – zima
 te dikhel – vidieť
 e žeba, -i – vrecko
 o gadžo, -e – ne Rómovia
 te ľikerel – držať
 o tradiciji – tradície
 baro, -i, -e – veľký
 te phandel – viazať, uviazať
 o kotor, -a – kus
 korkoro, -i, -e – sám
 e dzeka – nálada
 te del – dať, vydať
 o zakonos, -i – zákon
 o bešiben, -a – bývanie
 e blúza, -i – blúza
 andral – z vnútra

barvalo, -i, -e – bohatý
 o šelberš, -a – storočie
 e kavehaza, -i – kaviareň
 sas – bolo
 te rakinel – ukladať/nadávať
 e fodra, -i – volán
 o somnakaj – zlato
 somnakuno, -i, -e – zlatý
 o lancos, -i – reťaz
 e čeň, -a – náušnica
 e angursti, -a – prsteň
 phuro, -i, -e – starý/človek
 purano, -i, -e – starý/dom
 o love – peniaze
 adadives – dnes
 vareko – niekto
 o supermarket, -i –
 supermarket
 tradikano, -i, -e – tradičný
 miro, -i, -e – môj
 e Indija – India
 te pekel – piecť
 o ciral – tvaroh
 e drogerija, -i – drogeria
 e džuvľi, -a – žena
 o tričkos, -i – tričko
 charno, -i, -e – krátky
 o sveteris, -a – sveter
 barvalo, -i, -e – bohatý
 o sombat – sobota
 phuro dad – starý otec
 lengero, -i, -e – ich

Vacht, beršeskere kotora, idejos/Čas, ročné obdobia, počasie

A GRAMATIKA

KIJATHODE NAVA/PRÍDAVNÉ MENÁ

V rómčine rozlišujeme tri základné skupiny prídavných mien:

1. Pôvodné prídavné mená, ktorých nominatív je bez koncovky **-šukar**

2. Pôvodné prídavné mená, ktorých nominatív sg.

má koncovku: v mužskom rode **-o**,

v ženskom rode **-i**, napríklad:

bar/o -i (veľký, veľká), **cikn/o -ňi** (malý, malá),

ratval/o -li (krvavá, krvavý), **lond/o -ďi** (slaný, slaná),

tat/o -ti (teplý, teplá), v ženskom rode dochádza k mäkkčeniu spoluhlások, a to **d** na **ď**, **l** na **ľ**, **n** na **ň**, **t** na **ť**.

3. Prevzaté prídavné mená, ktorých nominatív jednotného čísla má v obidvoch rodoch koncovku **-o**, napríklad: **belavo** (modrý), **rendešno** (poriadny), **šargo** (žltý).

Stupňovanie prídavných mien a prísloviek

Druhý stupeň prídavných mien a prísloviek sa tvorí príponou **-eder**, ktorá sa pripája ku kmeňu prídavných mien a prísloviek a je rovnaká pre obidva rody. Tretí stupeň prídavných mien a prísloviek sa tvorí od druhého stupňa predponami **jekh-**, **nek-**, **lek-**, ktoré sú lokálnymi variantmi.

		2. stupeň		3. stupeň	
cikno	malý	cikneder	menší	jekcikneder/nekcikneder/lekfeder	najmenší, najmenšia
bari	veľká	bareder	väčšia	jekhbareder/nekhbareder/lekbareder	najväčší, najväčšia
šukar	pekný/pekná	šukareder	krajší/krajšia	jekhšukareder/nekšukareder/lekšukareder	najkrajší, najkrajšia
dur	ďaleko	dureder	ďalej	jekhdureder/nekhdureder/lekhdureder	najďalej
tele	dole	teleder	nižšie	jekhteleder/nekhteleder/lektereder	najnižšie

Nepravidelné stupňovanie majú prídavné mená a príslovky

			2. stupeň		3. stupeň	
adj.	lačo	dobrý	feder	lepší	jekhfeder	najlepší
adv.	lačhes					
	mišto	dobre	feder	lepšie	jekhfeder	najlepšie
	mištes					
adj.	nalačo	zlý	goreder	horší	jekhgoreder	najhorší
adv.	nalačhes					
	namišto	zle	goreder	horšie	jekhgoreder	najhoršie
	namištes					
adj.	god'aver	múdry	god'aveder	múdrejší	jekhgod'aveder	najmúdrejší
adv.	but	veľa	buter	viac	jekhbuter	najviac

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achal'ipnaha./Čítaj s porozumením.

Hin amen štar beršeskere kotora: o jaros, o nilaj, o jesos, o jevend.

O jaros kezdinel andro 21. marcos u agorarel andro 21. junos. Jarone biľol o jiv u andro leňora biľol o ľegos. Pro riti pen sikhaven elšine lulud'a. O rukha the o maľa želeňisaľon. Ďives pre d'iveseste hin avri tateder. O manuša keren buti andro pengere bara.

O jesos kezdinel andro 23. septembros u agorarel andro 21. decembros. Jesone phurdel avri bari balvaj u del o brišind. Le manušen hin but buti andro bara the pro maľa. Kiden o phuvale, o phaba, o ambrola, o čhiľava. O prajta pro rukha šargľon the peren tele pre phuv.

O nilaj kezdinel andro 21. junos u agorarel andro 23. septembros. Nilaje hin avri tates, o khamoro avel avri sig tosara u nasig raťi zadžal. Pro nilaj nekfeder lošaľon o sikhľuvne, bo andro nilajutne čhona julos the augustos len hin bare prazňini. Nilaje e Darina peskera familijaha bešel avri paš o kher. E Eva nilaje dromarel la familijaha ko moros.

O jevend kezdinel andro 21. decembros u agorarel andro 21. marcos. Jevende del o jiv, hin šil, o rukha hine bijo prajtina. O manuša lošaľon pro nekšukareder inepos andro berš pre Karačoňa.

2. Ker palepheñibena./Utvor odpovede.

1. Sar pes vičinen o štar beršeskere kotora? _____
2. Kana kezdinel the agorarel o jaros? _____
3. Savo idejos hin jarone? _____
4. Kana kezdinel the agorarel o ñilaj? _____
5. Savo idejos hin ñilaje? _____
6. So hin le sikhľuvnen ñilaje? _____
7. Kana kezdinel the agorarel o jesos? _____
8. Savo idejos hin jesone? _____
9. So keren o manuša jesone? _____
10. Kana kezdinel the agorarel o jevend? _____
11. Savo idejos hin jevende? _____
12. Pre savo inepos nekfeder lošaľon o manuša? _____

3. Lekhav lačhes o kijathode nava andro ablativ./Napiš správne prídavné mená v ablatíve.

Ko? So?	Kastar? Sostar?		
	Ablatív		
Nominatív	Muršikano ľing	Džuvľikano ľing	Buterutno gin
šukar/šukar/šukar	le šukarestar	la šukaratar	le šukarendar
cikno/cikñi/cikne			
baro/ bari/bare			
phuro /phuri/phure			
godaver/godaver/godaver			
terno/terñi/terne			
sasto/sastñi/saste			
čoro/čori/čore			
barvalo/barvaľi/barvale			
kalo/kaľi/kale			
buťakero/buťakeri/buťakere			
purano/purañi/purane			

4. Phen, hoj o manuš abo o vecos hin buter the nekbuter ajso./Utvor 2. a 3. stupeň prídavných mien.

a) čoro_____	barvalo_____
b) purano_____	phuro_____
c) baro_____	cikno_____
d) šukar_____	džungalo_____
e) lačho_____	nalačho_____
f) pharo_____	loko_____
g) dilino_____	godaver_____
h) učo_____	terno_____
i) ščiro_____	hamišno_____
j) thulo_____	šuko_____

5. Lekhav o kijathode nava andro dativ./Napíš správne prídavné mená v datíve.

Ko? So?	Kaske? Soske?		
	Datív		
Nominativ	Muršikano ľing	Džuvľikano ľing	Buterutno gin
šukar/šukar/šukar	le šukareske	la šukarake	le šukarenge
cikno/cikni/cikne			
baro/bari/bare			
phuro/phuri/phure			
godaver/godaver/godaver			
terno/terni/terne			
sasto/sasti/saste			
čoro/čori/čore			
barvalo/barvali/barvale			
kalo/kali/kale			
butakero/butakeri/butakere			
purano/purani/purane			

6. Thov andre romaňi čhib./Prelož do rómčiny.

- a) Marika je pekné dievča. _____
- b) Môj otec je pracovitý človek. _____
- c) Kúpili sme starší dom. _____
- d) Bohatý človek neverí chudobnému. _____
- e) Starej mame chodím nakupovať. _____
- f) Chudobným ľuďom treba pomáhať. _____
- g) Niekedy nerozumiem vlastným deťom. _____
- h) Za mlada som veľa čítala. _____

7. Thov jekhetane o lava le visarde džanl'ipnaha./Spoj slová s opačným významom.

god'aver	džungalo	cikno	terno	purano
baro	phuro	dilino	šukar	nevo

8. Lekhav lačhes o kijathode nava andro lokativ./Napiš správne prídavné mená v lokatíve.

Ko? So?	Kaste? Soste?		
Nominativ	Lokatív		
	Muršikano l'ing	Džuvlíkano l'ing	Buterutno gin
šukar/šukar/šukar	le šukareste	la šukarate	le šukarende
cikno/cikňi/cikne			
baro/bari/bare			
phuro/phuri/phure			
god'aver/god'aver/god'aver			
terno/terňi/terne			
sasto/sast'i/saste			
čoro/čori/čore			
barvalo/barvaľi/barvale			
kalo/kaľi/kale			
buťakero/buťakeri/buťakere			
purano/puraňi/purane			

9. Thov o god'aver lava andre slovačiko čhib u achařar len avri./

Prelož príslovia do slovenčiny a objasni ich.

- 1.) Ma dikh pro šukariben, dikh pro jilo. _____
- 2.) Lačhe laveha dureder dodžaha. _____
- 3.) Ma ker tut ňikaske cikneder, ma ker tut ňikaske bareder. _____
- 4.) Nane čhave, nane bacht. _____
- 5.) Pařivalo Rom mek the andre bokh te merel, pařiv na bisterel. _____
- 6.) O bala parňon, e god'i barol. _____
- 7.) Ma dža odoj, kaj tut na vičinen. _____
- 8.) Miro than odoj, kaj mange rodav maro. _____

10. So oda hin?/Čo je to?

- a) Hin man ajsi phen, so bijo pindre prastal, bijo muj del šol.
 b) Hin man ajso phral – thu'ol, sañol, thu'ol, sañol.
 c) Ezera rupune pre ka'li ma'fa, sako len dikhel, ñiko len našt'i kidel.
 d) Dikhes les, chudes les – nane.

11. Lekhav lačhes o kijathode nava andro inštrumental./Napíš správne prídavné mená v inštrumentáli.

Ko? So?	Kaha? Soha?		
Nominativ	Inštrumentál		
	Muršikano ľing	Džuvľikano ľing	Buterutno gin
šukar/šukar/šukar	le šukareha	la šukaraha	le šukarenca
cikno/cikñi/cikne			
baro/bari/bare			
phuro/phuri/phure			
god'aver/god'aver/god'aver			
terno/terñi/terñi			
sasto/sašt'i/saste			
čoro/čori/čore			
barvalo/barva'li/barvale			
kalo/ka'li/kale			
buťakero/buťakeri/buťakere			
purano/purañi/purane			

12. Priker o phend'a pal o romano lekhaviben./Oprav vety podľa rómskeho pravopisu.

- a) Jevende hin sil. _____
 b) O chavore achaven jivune manusen. _____
 c) O divesa hine charneder. _____
 d) Nilaje calo dives sitinel o kham. _____
 e) Rado phirav pre bicigla. _____
 f) O cirikle hurnalon, o luluda baron. _____
 g) E daj pekla lachi bokhel. _____
 h) Kampel te chal zelenina. _____

13. Pherďar o phend'a lačhe laveha./Doplň vety správnym prídavným menom.

(baro, barvalo, phuro, god'aver, ščiro)

- 1.) Ko nane dilino, hino _____
 2.) Ko nane čoro, hino _____
 3.) Ko nane hamišno, hino _____
 4.) Ko nane terno, hino _____
 5.) Ko nane cikno, hino _____

LAVENGERO

te agorarel – končiť
 beršeskero kotor – ročné obdobie
 beršeskere čhona – mesiace v roku
 del jiv – sneží
 del o brišind – prší
 te biľol – rozpúšťať sa
 o džanl'ipen, -a – význam
 te fad'inel – mrznúť
 avri šil – vonku je zima
 avri tates – vonku je teplo
 o kham sitinel – slnko svieti
 šukar idejos – pekné počasie
 džungalo idejos – škaredé počasie
 jivuňi čerchen – snehová vločka
 jivuno manuš – snehuliak
 o rukh, -a – drevo, strom
 te kezdinel – začať, začínať
 šarge prajta pal o rukha
 peren tele – žlté listy padajú zo stromov
 e lulud'i -a – kvet
 ňilajutne prazňini – letné prázdniny
 phurdel e balvaj – fúka vietor
 o berš, -a – rok
 o kotor, -a – kus, obdobie
 idejos, -a – čas
 o ňilaj, -a – leto
 ňilaje – v lete
 o jaros, -a – jar
 o inepos, -i – sviatok
 jarone – na jar
 o jesos, -a – jeseň
 jesone – v jeseni
 o jevend, -a – zima
 jevende – v zime
 o januaris, -a – január
 o februaris, -a – február
 o marcos, -i – marec
 o april'is, -a – apríl
 o majos, -a – máj
 o junos, -a – jún
 o julos, -i – júl
 o augustos, -a – august
 o septembros, -a – september
 o novembros, -a – november
 o decembros, -a – december
 o moros, -i – more
 akor – vtedy

kamaduno beršeskero kotor –
 obľúbené ročné obdobie
 o jiv – sneh
 o jiva – záveje
 e balvaj, -a – vietor
 e dovol'enka, -i – dovolenka
 o tat'ipen, -a – teplo
 o šil, -a – zima, chladno
 o brišind, -a – dážď
 e Karačoňa – Vianoce
 šukar – pekný/pekná, pekné
 cikno, ~i, -e – malý
 baro, -i, -e – veľký
 purano, ~i, -e – starý (napríklad: dom)
 phuro, -i, -e – starý (napríklad: papus)
 kalo, ~i, -e – čierny
 buťakero, -i, -e – pracovitý
 sasto, ~i, -e – zdravý
 barvalo, ~i, -e – bohatý
 čoro, -i, -e – chudobný
 terno, ~i, -e – mladý
 ščiro, -i, -e – štedrý
 hamišno, ~i, -e – skúpy
 thulo, ~i, -e – tlstý
 god'aver – múdry
 charno, ~i, -e – krátky
 e phend'i, -e – veta
 e bacht – šťastie
 te kezdinel – začínať
 visardo, ~i, -e – opačný
 jekhutno gin – jednotné číslo
 buterutno gin – množné číslo
 romano lekhaviben – rómsky pravopis

Paňa-veša the o džviri/Príroda a zvieratá

A GRAMATIKA

Prehľad skloňovania osobných zámen - singulár

N	me	ja	tu	ty	jov	on	joj	ona
A	man	mňa	tut	teba	les	jeho	la	ju
D	mange	mne	tuke	tebe	leske	jemu	lake	jej
L	mande	o mne/u mňa	tute	o tebe/u teba	leste	o ňom/u neho	late	o nej/u nej
I	manca	so mnou	tuha	s tebou	leha	s ním	laha	s ňou
Abl.	mandar	odo mňa	tutar	od teba	lestar	od neho	latar	od nej
G	bi miro	bezo mňa	bi tiro	bez teba	bi leskero	bez neho	bi lakero	bez nej

Prehľad skloňovania osobných zámen – plurál

N	amen	my	tumen	vy	jon	oni/ony
A	amen	nás	tumen	vás	len	ich
D	amenge	nám	tumenge	vám	lenge	im
L	amende	o nás	tumende	vás	lende	o nich
I	amenca	nami	tumenca	vami	lenca	s nimi
Abl.	amendar	nás	tumendar	vás	lendar	od nich
G	bi amaro	bez nás	bi tumaro	bez vás	bi lengero	bez nich

Prehľad ostatných zámen

Záporné zámená:		Neurčité zámená:		Vzťažné zámená:		Opytovacie zámená :		Ukazovacie zámená:	
ňiko	nikto	vareko/dareko	niekto	so	čo	ko?	kto?	(k)ada	tento
ňič	nič	vareso/dareso	niečo	kaj	kde	so?	čo?	(k)oda	tamten
ňisavo	nijaký	varesavo/daresavo	nejaký	savo	ktorý	savo?	aký?	(k)adi	táto
ňik(h)aj	nikde	chocko/chočko	hoci kto					(k)odi	tamtá
ňisar	nijako	chocsavo/chočsavo	hocijaký					(k)aja	tá, táto
		chocso/chočo	hocičo					(k)oja	tamtá
		sako	každý					oka	tamten-väčšia vzdialenosť
		makarko	hoci kto					oki	tamtá – väčšia vzdialenosť
		makarso	hocičo						
		makarsavo	hocijaký						

Privlastňovacie zámená zvrtné

Privlastňovacie zámená zvrtné sa v rómčine používajú iba pre 3. os. sg. a 3.os. pl., v ostatných osobách sa používajú príslušné privlastňovacie zámená.

sg.		pl.	
3. peskero	m. svoj	pengero	m. svoji
peskeri	f. svoja	pengeri	f. svoje
peskere	pl. svoje	pengere	pl. svoje

B KERIBENA/CVIČENIA**1. Gen le achal'ipnaha./Čítaj s porozumením.**

La Nadinkakero kamaduno džviros hin o Ateš, lakero rikono. La Klaudijakero kamaduno džviros hin o graj. E Irena phirel pro graj, oda lakero kamaduno džviros. La Marikakere kamadune džviri hin o rikone the graja. Le Milanoskeri baba the o papus dživen pro gav andro famil'ijakero kher.

Len hin bari dvora. Miro papus hino lačho chulaj. Jon l'ikeren kachňa, papiňa u hin len the jekh bašno. Le papiňakere porendar kerel e baba perňici. Nadur lengere kherestar hin veš. O papus phirel pro chundruľa. Rado ke lende phirav, bo odoj hin šukar paňa-veša.

2. Ker palepheňibena./Utvor odpovede.

- 1.) Savo hino la Nadinkakero kamaduno džviros? _____
- 2.) Savo hino la Klaudijakero kamaduno džviros? _____
- 3.) Save hine la Marikakere kamadune džviri? _____
- 4.) Kaj bešen le Milanoskeri baba the o papus? _____
- 5.) Save kherutne džviri jon l'ikeren? _____
- 6.) So kerel e baba le papiňakere porendar? _____
- 7.) So hin nadur lengere kherestar? _____
- 8.) Kaj phirel o papus u soske? _____
- 9.) Soske o Milan odoj rado phirel? _____

3. Lekhav mištes o kherutne džviri the voľno džživpnaskere džviri./

Vypíš domáce a voľne žijúce zvieratá

o sap, e gurumňi, o baličo, o čiriklo, e papin, o elefantos, e kachňi, o bašno, o bakro, e pulka, o graj, e grasňi, o šošoj, o ričh, o ruv, o mačho, e kačka, e žamba, o rikono, e mačka, o ľevos, o tigrišis, e koza, e nalpa, o papagajis, e žirafa, o pingvin, e mokuška

Kherutne džviri	Voľno džživpnaskere džviri

4. Irin lačhes o vašonava./Napiš správne zámená.

(jov, joj, miro, me, miri)

- a) _____ dad pes vičinel Milan. b) The _____ man vičinav Milan. c) _____ hino buťakero.
 d) _____ pes vičinel Žaneta. e) _____ hiňi lačhejileskeri. f) _____ phen pes vičinel Marika.

5. Thov lačhes o vašonava./
Napiš správne zámená.

(tiro, lakero, leskero, miro, tumaro, amaro, lengero)

- a) me _____
 b) tu _____
 c) jov/ov _____
 d) joj/oj _____
 e) amen _____
 f) tumen _____
 g) jon/on _____

6. Savi chasna amen hin le kherutne džvirendar./
Aký úžitok máme z domácich zvierat.

- a) Jandre amen hin _____
 b) Thud amen hin _____
 c) Pora amen hin _____
 d) Mas amen hin _____

e bakri

o baľičo

o bašno

o rikono

e mačka

e gurumňi

7. Pherďar o phend'a lačhe lavenca./Dopíš správne vety.

(Miri daj, tiro phral, Amaro dad, tumari familija, Lengere čhave, leskero rikono, lakeri phen, (K) oda kher, Vareko avel, vareso šunav, nič na džanav, so keres?, Ko avel, Ňiko na avel, o dad sovel)

- 1.) _____ hiňi lačhejileskeri.
- 2.) O Jožkus hino _____?
- 3.) _____ hino buťakero.
- 4.) Kaj bešel _____?
- 5.) _____ imar bare?
- 6.) Oda hin _____?
- 7.) E Marika hin _____.
- 8.) _____ hino amaro.
- 9.) _____ phundrav o vudar!
- 10.) Čiten, _____.
- 11.) Sikhľuvav u _____.
- 12.) Ňič man na šunes, _____?
- 13.) _____ phudrad'al o vudar?
- 14.) _____ phand o vudar!

8. Ker jekhutno gin le šerutne navendar/ Utvor jednotné číslo od podstatných mien

a) rikone _____	gurumňa _____
b) graja _____	kachňa _____
c) sapa _____	mokuški _____
d) kački _____	papiňa _____
e) mačhe _____	čirikle _____
f) šošoja _____	baľičhe _____
g) bakre _____	bašne _____
h) mački _____	ruva _____

9. Lehav mištes./Napíš správne.

papin, graj, phabaj, kachňi, ambrol, čiľav, mokuška, dudum, rikono, čerešňa, sap, gurumňi, naranča

- a) ovoca _____
- b) džvira _____

10. Lekhav mištes o andrephandle lava./Napíš správne slová v zátvorkách.

- a) Me (tu) na džava. _____
- b) Joj (me) na phirel andre sikhad'i. _____
- c) Phend'a, kaj (joj) džalas (jov) suno. _____
- d) Terňake phiravas(jon) te khelel. _____
- e) Amen džaha (tumen) andro foros. _____
- f) So (me) kames te phenel? _____
- g) Amen vakerahas pal (jov). _____

11. Gen le achal'ipnaha o romane garud'ipena./Čítaj s porozumením rómske hádanky.

- 1.) Hin man ajso phraloro, so o guľi pal peste mukhel.
(jošoš o)
- 2.) Jevend hin, tatoro hin, furt pes uchanel.
(onšab o)
- 3.) Pal e dvora phirel, ko, ko, ko vičinel, ko, ko, ko, ko džanel, kas joj čori rodel.
(iňchak e)
- 4.) Hin man ajsi čhajori, cikňi hiňi, pro paňi džal, na taš'ol.
(akčak e)
- 5.) Hin man ajsi phen, čhingeren pal late o gada tele, thoven len peske tel o šero, sajekh pre late neve gada baron.
(nipap e)
- 6.) Hin man ajsi phen – o taňira pal peste mukhel.
(iňmurug e)

12. Thov o vašonava andre čačikaňi kategorija./Zarad' zámená do správnej kategórie.

(me, leskero, tu, amaro, joj, amen, tumaro, ko?, so?, vareko, vareso, (k)oda, miro, ňič, lengero, tumen, jov, tiro, jon, lakero, ňiko, ňisavo (k)odi, (k)aža, sako, savo?, makarko, oka, ňisar)

- a) osobné _____
- b) privlastňovacie _____
- c) ukazovacie _____
- d) opytovacie _____
- e) neurčité _____
- f) záporné _____

LAVENGERO

e bakri – ovca
 o bakro, -e – baran
 o balo, -e – brav
 o bašno, -e – kohút
 o nalpa, -i – opica
 o šošoj, -a – zajac
 o papagajis, -a – papagáj
 o pingvin, -a – tučniak
 e žirafa, -i – žirafa
 o drab, -a – byliny
 e čar, -a – tráva
 o ričh, -a – medved'
 o džviros, -i – zviera
 o elefantos, -a – slon
 o graj, -a – kôňe
 grasňi – kobyła
 e gurumňi, -a – krava
 e kačka, -i – kačka
 e kachňi, -a – sliepka
 o kašt, -a – drevo, strom
 e koza, -i – koza
 o ľevos, -i – lev
 o tigrišis, -a – tiger
 e žamba, -i – žaba
 o chulaj, -a – gazda
 e chulaňi, -a – gazdiná
 e bandurka, -i – zemiak
 e mačka, -i – mačka
 e pul'ka, -i – morka
 o rukh, -a – strom
 o ruv, -a – vlk
 o sap, -a – had
 e mokuška, -i – veverička
 paňa-veša – príroda
 e čil'av, -a – slivka
 e dudum, -a – melon
 e ambrol, -a – hruška
 romane garud'ipena – rómske hádanky
 e phabal'in, -a – jabloň
 e naranča, -i – pomaranč
 e phabaj, -a – jablko
 andrephandlo lav – slovo v zátvorkách
 o rikono, -e – pes
 te uchanel – česať sa
 kamaduno džviros – obľúbené zviera
 te taš'ol – dusiť sa
 e perňica, -i – vankúš
 te čingerel – trhať

papiňakere pora – husie perie
 o čiriklo, -e – vták
 o jandro, -e – vajíčko
 o mas – mäso
 o thud – mlieko
 o taňiris, -a – tanier
 e chasna – úžitok
 e papin, -a – hus
 kherutne džviri – domáce zvieratá
 voľno džvipnaskere džviri – voľne žijúce zvieratá

Interesa andro voľno vacht/Záľuby vo voľnom čase

A GRAMATIKA

PÍSANIE SLOV OSOBITNE A DOVEDNA

Jednotlivé slová sa v písanom texte oddeľujú medzerami. Medzera je výrazom samostatnosti slova. Dovedna, teda bez medzier, sa píše jednotlivé časti zložených slov.

1. Dovedna, teda bez medzier, sa píše zložené základné číslovky od 11. (**dešujekh**, **dešuduj** (12), **dešutrin** (13), **bišujekh** (21), **trandathejekh** (31), **šel** (100), **šelthejekh** (101).

2. Dovedna, teda bez medzier, sa píše radové číslovky od 11 **dešujekh**to (11), **dešuduj**to(12) ... **bišujekh**to(21), **sarandapandž**to (45).

3. Dovedna, teda bez medzier, sa píše zložené prídavné mená s číslovkou, napríklad: **dujeberšengero** (dvojočný), **trinesobakero** (trojizbový), **štarekeregengero** (štvrťkolesový).

4. Dovedna, teda bez medzier, sa píše príslovky času, napríklad: **paltajsaste** (po zajtra), **paldiloste** (poobede), **kijatosara** (nadránom), **kijaratí** (podvečer).

5. S medzerami sa píše výraz **so jekh aver** (za každým iný), ale pripúšťa sa aj spojený tvar **sojekhaver**.

6. Dovedna, teda bez medzier, sa píše spojenie príslovky a slovesa, resp. prídavných, napríklad: **kijaphandlo** (priviazaný), **avrikerdo** (vyrobený), **avridikhlo** (vyhladený), **teledikhlo** (podceňovaný), **andrephandlo** (väzeň/zavretý), **andremelardo** (zašpinený), **palevičindo** (zavolaný späť).

7. Bez medzier sa píše záporné častice **na**, **bi** v spojení s adjektívom, napríklad: **nalačo** (nedobrá/zlá), **bilondo** (neosolený), **namištes** (nedobré/zlé), **bižužo** (nečistý), **bijakhengero** (bezočivý), **bibachtalo** (nešťastný).

8. Dovedna sa píše aj superlatívne tvary prídavných mien, napríklad: **jekhfeder**, **lekfeder**/**nekdeder**/**mekfeder** (najlepší), **jekhbareder**, **lekbareder**/**nekbareder**/**mekbareder** (najväčší).

Niekedy (pri vyjadrení samostatnosti zložiek, vzájomnosti a podobne) sa spolupatričnosť pôvodne samostatných slov naznačuje spojovníkom, napríklad: **daj-dad** (rodičia), **phrala-pheňa** (súrodenci), **rom-romňi** (manželia), **kachňa-papiňa** (hydina), **graja-guruvňa** (dobytok), **čhura-roja** (príbor), **paňa-veša** (príroda).

Osobitne sa v rómčine píše:

- negatívny tvar sloves, napríklad: **na kerav** (nerobím), **na čhidám** (nehodili sme), **na phirena** (nebudete/nebudú chodiť),
- rozkazovací spôsob sloves, napríklad: **Ma ker!** (Nerob!), **Ma džan!** (Nechodte!),
- predložka **bi** (bez), napríklad: **bi leskero čhavo** (bez jeho syna), **phirel sar bi o šero** (doslova: chodí ako bez hlavy).

Zdrobňovanie

Zdrobneniny sú v rómčine veľmi časté a zastávajú viac funkcií ako v slovenčine. Zdrobňovať sa dajú nielen podstatné mená a prídavné mená, ale aj prívlastňovacie zámená a zámeno **korkoro** – sám.

Od pôvodných slov sa tvoria príponami **-oro** v mužskom rode, napríklad: **čhavo** – **čhavoro**, **dad** – **dadoro**. Zdrobneniny v ženskom rode majú príponu **-ori**, napríklad: **rakľi** – **rakľori**, **daj** – **dajori**.

V množnom čísle majú zdrobneniny koncovky **-ore** a **-ora**, napríklad: **čhave** – **čhavore**, **dada** – **dadora**.

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achalipnaha./Čítaj s porozumením.

Andro voľno vacht keren o manuša pengere kamadune interesa. La Evakeri daj rado genel. Lakero phral o Jozef rado bavinel kompjueteris. Les interesinel o internetos. O Ľubo the o Karol andro voľno vacht phiren Tatrende. E Jana phirel andre bazutňi artikaňi sikhad'i. Andro voľno vacht bašavel pre lavuta. La Dijana the la Stela interesinel o khel'iben. E Anika the o Peter bavinen tenis. E Kristinka andro voľno vacht rado čitrarel. O Gejzas rado dikhel e televiza. Le phure dades interesinelas o vakeriben pal amari historija.

2. Ker palepheñibena./Utvor odpovede.

- 1.) So rado kerel la Evakeri daj? _____
- 2.) So rado kerel lakero phral? _____
- 3.) So keren o Ľubo the o Karol andro voľno vacht? _____
- 4.) So kerel e Jana andro voľno vacht? _____
- 5.) So interesinel la Dijana the la Stela? _____
- 6.) So rado keren e Anika the o Peter? _____
- 7.) So rado kerel e Kristinka? _____
- 8.) So rado kerel o Gejzas? _____
- 9.) So interesinel le phure dades? _____

3. Ker le andrephandle lavendar cikne lava./Utvor zo slov v zátvorkách zdobneniny.

- a) Miro (čhavo) hino (kalo), aľe (šukar) the god'aver. _____
- b) Andre amaro (cikno foros) dživen but Roma. _____
- c) Lengero (kher) hino baro. _____
- d) Rado chav andal o cikno (čaro). _____

4. Thov andre romaňi čhib./Prelož do rómčiny.

- a) Rad hrám basketbal. _____
- b) Moja sestra chodí na tenis. _____
- c) Nevieľ ešte dobre plávať. _____
- d) Najradšej sa bicyklujem. _____
- e) Brat jazdí na kolieskových korčuliach. _____
- f) Deti hrajú futbal. _____
- g) Turistika je zdravý šport. _____
- h) Erik hra aktívne futbal. _____

5. Pherďar lačhes o phend'a./Správne doplň vety.

a) Me rado bavinav (futbal) _____	e) O Marek rado bavinel (basketbal). _____
b) E Eva rado (bicykluje sa). _____	f) O Jaro rado bavinel (hokej). _____
c) E Alena na džanel (lyžovať sa). _____	g) Jevende phiras te (korčuľovať sa). _____
d) Ňilaje phiras te (plávať). _____	h) Andre školabavinas (volejbal). _____

6. Pherďar o phend'a lache laveha./Doplň vety správnym slovom.

(kompjuteris, del brišind, buti andre bar, ovoca)

- 1.) Jesone avri nane ajso taťipen, buterval phurdel e balvaj, _____
- 2.) O Laxis but sikhľol the bešel paš o _____
- 3.) La Aňuša hin jesone but _____
- 4.) Joj rakinel andro cakli ugorki the _____

7. Thov o phend'a andre romaňi čhib./Prelož vety do rómčiny.

- 1.) Chlieb kupujem v potravinách na dedine. _____
- 2.) Mäso a oblečenie chodím kupovať do mesta. _____
- 3.) Rada nakupujem vo veľkých obchodných domoch, lebo tam môžem kúpiť všetko, čo potrebujem. _____
- 4.) Môžem sa tam aj najesť. _____
- 5.) V meste je veľa veľkých obchodov a každý človek si môže vybrať, kde pôjde nakupovať. _____

8. Ker lačhes o imperativ./Utvor správne rozkazovací spôsob.

a) te kerel _____	d) te vakerel _____
b) te marel _____	e) te rušel _____
c) te rovel _____	f) te asal _____

9. Gen le achal'ipnaha./Čítaj s porozumením.**E Eva:**

Me imar duj berš phirav andre khel'ibnaskeri sikhad'i. Sikhľuvav savore khel'ibena, the ajse adad'ivesutne moderna khel'ibena. Ča me nekradeder khelav čirlatuno slovačiko the romano khel'iben. Mek phirav le amalenca pre turistika.

E Erika:

Ňilaje rado phirav pre bicigľa. Andre sikhad'i bavinav basketbalos the aver športi. Džanav, hoj te športinav, kerav vareso perdal peskero sastipen.

10. Thov kerekate o lacho lav./Zakrúžkuj správnu odpoveď.**1.) E Eva phirel andre khel'ibnaskeri sikhad'i.**

- a) čačipen b) načačipen c) naleperdo

2.) Joj sikhľol klasikane khel'ibena.

- a) čačipen b) načačipen c) naleperdo

3.) Nekraderder khelel moderna khel'ibena.

- a) čačipen b) načačipen c) naleperdo

4.) E Erika rado pl'ivinel.

- a) čačipen b) načačipen c) naleperdo

5.) E Erika bavinel basketbalos andre sikhad'i.

- a) čačipen b) načačipen c) naleperdo

6.) Joj džanel, hoj le športoha kerel vareso perdal peskero šero.

- a) čačipen b) načačipen c) naleperdo

10. Pherďar lačhes e garuďi./Vyrieš tajničku.

1. Le manušes hin deš?
2. Te nane manuš phuro, hino?
3. Te tut maren?
4. O Roma paťan?
5. Koro manuš naští dikhel, aľe šaj?
6. Romano barvaľipen hin o romane?
7. Tire lava nane čačipnaskere, hine?
8. Maškar e daj the lakere čhave hin baro?
9. Čore Romenge pes dživel?
10. Jov hino manuš u joj hiňi?
11. Miri daj hiňi lačhe?
12. O kamašľi leske cikne, bo hin les bare?
13. Mira čhajorake mek ča duj?
14. Ko nane čoro, hino?
15. Nalačho čhavo kerďa le dadeske baro?
16. Le dadeskero dad hino miro?
17. Varekana bešahas pro gav andro cikno?
18. O dad phirel andro veš te kidel?
19. Miro phral sikhľol pre lavuta te?

1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
16.							
17.							
18.							
19.							

LAVENGERO

interesantno, -i, -e – zaujímavý
 o interesis, -a – záujem
 artikano, -i, -e – umelecký
 o vacht – čas
 e aktivita, -i – aktivita
 te bašavel – hrať
 o klaviris, -a – klavír
 te phirel – chodiť
 o ski – lyže
 o kheliben, -a – tanec
 khelibnaskeri sikhadi – tanečná škola
 romane khelibena – rómske tance
 te kerel – robiť
 o čiro, -a – čas
 o kamadune interesa – obľúbené záujmy
 o teatros, -a – divadlo
 e mozi, -a – kino, film
 e bicigla, -i – bicykel
 te giřavel – spievať
 te plivinel – plávať
 te pekel – piecť
 e bokheři, -a – koláč
 te bašavel – hrať
 e lavuta, -i – husle
 o hokejis – hokej
 o idejos, -a – čas, doba
 te čitrarel – kresliť
 te šunel – počuť
 o nalačhiben, -a – zlo
 te bavinel tenis – hrať tenis
 te dikhel e televiza – pozeráť televíziu
 kalo, -i, -e – čierny
 e gitara, -i – gitara
 o Romathan – rómske divadlo
 but – veľa
 lačho, -i, -e – dobrý
 te sikhľol – učiť sa, študovať
 o gav, -a – dedina
 o foros, -i – mesto
 te radisaľol – radovať sa
 te sankinel pes – sánkovať sa
 sasteder – zdravší
 o športoskere disciplini – športové disciplíny

te športinel – športovať
 o športos – šport
 o tenis – tenis
 e turistika – turistika
 o volejbalos – volejbal
 voľnovachtoskero centrum – centrum voľného času
 zoraha – silou
 o kulturistas – kulturista
 e kulturistika – kulturistika
 asalas sar khamoro – smial sa ako slniečko
 te khelel avri – vyhrať
 lačho šuňiben – dobrý pocit
 masovar – inokedy
 o averipen – inakosť, rôznosť
 o kheldiřpen, -a – výhra
 te likerel zolareder dijeta – držať prísnejšiu diétu
 o bokseris, -a – boxer
 športoskero keriben – športový výkon
 te čhinel tele – zaznamenať
 bokseroskero mariben – boxersky zápas
 tradično maribnaskero športos – tradičné bojové umenie
 o karate – karate
 dživipnaskero štilos – životný štýl
 andruňi rovnovaha – vnútorná rovnováha
 te učaľarel dživipnaskeri kondicija – zvyšovať životnú kondíciu
 ciknevarbatar – odmalička
 jekhšukareder – najkrajší
 e historija, -i – história
 o kompjuteris, -a – počítač
 gulo, -i, -e – sladký
 o chaben, -a – jedlo
 o fotbalis, -a – futbal
 but – veľa
 savo, -i, -e – aký
 te lošarel – potešiť
 o jilo, -e – srdce
 e godi, -a – rozum, mozog
 o internet, -a – internet

o basketbalos – basketbal
 te phirel pre bicigla – bicyklovať sa
 te phirel pre kerekakere korčuľi – korčuľovať sa na kolieskových korčuľiach
 o caklos, -i – sklenená fľaša

Romaňi kultura/Rómska kultúra

A GRAMATIKA

Odvodzovanie prísloviek od prídavných mien

Príslovky sa odvodzujú od prídavných mien príponou **-es**, napríklad: tato – tates (*teplý – teplo*), šukar – šukares (*pekný – pekne*). Pri slovesných prídavných menách participiálneho pôvodu sa medzi kmeň a príponu **-es** vkladá **-on**, napríklad: rušel, rušto, ruštones (*hnevať sa, nahnevaný, nahnevane*).

V niektorých ustálených tvaroch sa prípona **-es** používa spolu s príponou **-o**, napríklad: pharo, phares, pharo (*ťažko, smutno*).

Odvodzovanie prísloviek od podstatných mien:

a) od genitívneho tvaru príponou **-o** – sú väčšinou charakterizované predponou **bi-**, napríklad:

bijakhengero (*bezočivý*), **bidukhakero** (*bezbolestný*), **birušakero** (*priateľský*),

b) príponou **-e** sa príslovky odvodzujú od:

1. podstatných mien a majú tvar dávneho neproduktívneho lokálu (niekde/niekam), napríklad: **kher**, **khere** (*dom, doma*),

2. od predložky, napríklad: **tel**, **tele** (*pod, dole*), **važ**, **važe** (*za, zato*), **paš**, **paše** (*pri, pritom*),

3. príponou **-al** sa tvoria príslovky od podstatných mien a predložiek. Majú ablatívny tvar (odniekiaľ), napríklad: **kher**, **kheral** (*dom/z domu*), **agor**, **agoral** (*koniec/od konca*), **tel**, **telal** (*pod/zo spodku*), **paš**, **pašal** (*pri/popri*),

4. príponou **-ika** sa odvodzujú príslovky od kmeňa podstatného mena, ktorý označuje reč príslušníka etnického spoločenstva, napríklad: **Ungros**, **ungrika** (*Maďar, maďarsky*), **Čechos**, **čechika** (*Čech, česky*), **Slovakos**, **slovačika** (*Slovák, slovensky*).

Neproduktívne formanty pri príslovkách sú **-a**, **-i**. Zachovali sa v slovách ako: **tajsa** (*zajtra*), **tosara** (*ráno*), **raťi** (*v noci*), **avri** (*von*).

Tvorenie prísloviek predponami

V rómčine sú dve pôvodné predpony **bi-**, **na-**. Predpona **bi-** sa vyskytuje v príslovkách, ktoré sú odvodené od podstatných a prídavných mien, napríklad: **bibacht**, **bibachtalo** (*nešťastie, nešťastný, zlý*), **bilondo**, **bilondes** (*neslaný, neslano*), **bižužo**, **bižužes** (*nečistý, nečisto*), **bigod'akero**, **bigod'akerones** (*slabomyseľný, slabomyseľne*). Predpona **na-** má rovnaký význam ako slovenská **ne-**.

Pred podstatným menom, prídavným menom a príslovkou sa píše spolu so slovom, ale v spojení so slovesom sa píše oddelene, napríklad: **nalačes** (*zle*), **namištes** (*nedobre*).

Rozkazovací spôsob (imperatív) slovies I. a II. triedy

2. osoba sg. rozkazovacieho spôsobu sa u slovies I. a II. triedy zhoduje s prítomníkovým kmeňom, napríklad: **ker!** (*rob!*), **paťa!** (*ver!*)

1. a 2. pl. rozkazovacieho spôsobu sa zhoduje s tvarom 1. a 2. osoby oznamovacieho spôsobu prítomného času, avšak nikdy sa nepoužívajú osobné zámená:

1. os. pl.	keras! (<i>robme!</i>)	paťas! (<i>verme!</i>)
2. os. pl.	keren! (<i>robte!</i>)	paťan! (<i>verte!</i>)

Slovesný zákaz sa v rómčine tvorí záporom **ma** + príslušným tvarom rozkazovacieho spôsobu: **ma ker!** (*nerob!*), **ma paťa!** (*never!*, *nemysli si!*), **ma ladžan!** (*nehanbite sa!*). V rómčine neexistuje výraz, ktorý by presne zodpovedal slovenskému slovu **prosím**. V prípade rozkazu sa používa príslovka **ča** (*len*). Ak chceme dodať príkazu zdvorilostný tón, príslovku **ča** dáme za sloveso. V takomto prípade môžeme rozkaz preložiť do slovenčiny v spojení so slovom *prosím*, napr. **Av arde!** (*Pod' sem!*), **Av ča arde!** (*Pod' sem, prosím!*). Ak umiestnime príslovku **ča** pred sloveso v rozkazovacom spôsobe, príkaz zosilnie, napríklad: **Dža khere!** (*Bež domov!*), **Ča dža (imar) khere!** (*Len /už/ bež /pekne/ domov!*)

B KERIBENA/CVIČENIA

1. Gen le achal'ipnaha./Čítaj s porozumením.

E romaňi kultura, oda hin amari romaňi čhib, romane giľa, bašaviben, romane paramisa, god'aver lava, garude lava, romane pherasa, romane tradiciji. O romane paramisa hin amaro barval'ipen. Varekana o Roma likerenas pengeri kultura feder sar adad'ives. Te merelas Rom, arakhenas pen but Roma pro vartišagos u vakerenas romane paramisa, pherasa. O terne Roma imar na likerem but amare romane tradiciji. Terne Roma na prindžarel varesave romane paramisa, god'aver lava vaj garude lava. Mek varesar prindžaren phurikane romane giľa, aľe buter šunen o moderne giľa. The romanes na vakeren avka, sar o phure Roma. Bisterde but romane lava u vašoda, andre ada čiro e romaňi inteligencija kerel savoro, kaj e romaňi čhib te sikhľon o sikhľuvne andro sikhade. Avka sikhľona feder te vakereľ the te lekhavel romanes.

2. Ker palepheňibena./Utvor odpovede.

- So hin e romaňi kultura? _____
- So hin o romano barval'ipen? _____
- Ko feder likerel o romane tradiciji? _____
- Sar dikhen o terne Roma e romaňi kultura? _____
- So kamel e romaňi inteligencija te kerel perdal e romaňi čhib? _____

3. Thov andre romaňi čhib./Prelož do rómčiny.

- Zatvor dvere a pod' dnu! _____
- Vstaň a choď do školy! _____
- Zober peniaze a choď nakupovať! _____
- Nebudťe hlúpi, nerobte to! _____
- Nedávajte to tam! Dajte to sem! _____

4. Pherďar lačhe lava./Doplň správne.

- Le romengero barval'ipen hin?
- Le Romenge pes bje buťi dživel?
- Nane but Roma so džanen te lekhavel?
- Romaňi kultura hin the o romane?
- Romane čhave džanen lačhes te?
- O dad imar nane nasvalo, leske hin?

1.			R					
2.	PH							
3.					N			
4.		I						
5.	KH							
6.			Š					

5. Ker paškerutne./Utvor príslovky.

- lačho _____ phuj _____
- šukar _____ čoro _____
- baro _____ dilino _____

6. Pherďar lačhes o paškerutne./Doplň vety
správnou příslovkou (tates, šil, šukares, džungales)

1.) Ňilaje sitinel o kham, avri hin _____	a) phuro _____
2.) Jesone del o bišind, avri hin _____	b) čoro _____
3.) Jevende del o jiv, avri hin _____	c) barvalo _____
4.) Jarone baron o luluḏa, avri hin _____	d) sasto _____

7. Ker šerutne nava.
/Utvor podstatné mená.

8. Gen le achalipnaha./Čítaj s porozumením.

Sas jevend, baro šil. Andro phagerdo kher paš o bov pen taťon pandž čhavore, pre lende ča čhingerde gadora. E Roza, lengeri daj, thovlas kašta andro bov, o jilo la pal o čhave dukhalas. E cikňi Marinka la Rozake phenḏa: „Mamo, de man peki phuvaḻori, som bokhaḻi.“ E Roza dukhade jileha iḻas la Marinka andre angaḻi the andro kanoro lake phenḏa: „Mariko, adaďives man nane peki phuvaḻori, aľe tajs̱a džava pal o khera, ta anava tuke baro kotor maro, mištes? U akana dẕ̌a te sovel, andro soviben bistereha pre bokh.“ E Roza la thoďa te sovel the paš late peske pašḻile te sovel the okola čhavore. Učharḏa len puraňa dekaha the bešťa peske pre lavkica kijo bov the zagondoľinḏas pes, khatar lela tajs̱a la Marinkake maro. Phirel pal o gava, kher kherestar the traden la avri, o gore na kamen aňi phuvaḻori te del. E dukh čhingerelas lake o jilo.

9. Arakh andro textos phundrado vakeriben. Sar les prindžareha?/

Vyhľadaj v texte priamu reč. Podľa čoho ju spoznáš?

10. Arakh andro tekstos savore cikne lavora./Nájdi v texte všetky zdrobneniny.

11. Ker lačhes o imperativ./Utvor správne rozkazovací spôsob.

- a) Aven adaj the (robte)! _____
- b) (Zahraj) mange šukar giḻi! _____
- c) O phral sovel, vašoda (buďte ticho)! _____
- d) (Zatvor dvere), te na amen šunen! _____

12. Ker lačhe phenḏa./Utvor správne odpovede.

- a) Sar somas cikno, e baba amenge
- b) Andre sikhaḏi amen sikhľuvas
- c) Miri daj tavel
- d) Andre amari bar
- e) Miri cikňi phen hiňi nasvaḻi,
- f) Miro cikno phral rado
- g) Adaďives nane šil, o khamoro
- h) Ada sikhado Rom
- i) Jov na džanel te

- dukhal la o kirlo.
- baron šukar luluḏa.
- chal bokheľa.
- vakerel romanes.
- šukares taťarel.
- e romaňi čhib.
- vakerelas o paramisa.
- zumin the mas
- hino goḏaver.

13. Pherďar o phende lače laveha./Doplň vety správnym výrazom.

kerutne anglonava	paškerutne famiľija	džviri butoris	kijathode nava chaben	teštoskere kotora ovoca
----------------------	------------------------	-------------------	--------------------------	----------------------------

- a) graj, gurumňi, rikono, sap _____ f) paš, andre, ko, prekal, perdal _____
 b) god'aver, šukar, baro, nevo _____ g) dad, čaj, bibi, kak, papus _____
 c) mištes, čores, bares, šukares _____ h) stolkos, skamind, divanos _____
 d) tavel, sovel, merel, dukhal _____ i) maro, čhil, mas, phuvale _____
 e) jilo, jakh, kirlo, angušť, dand _____ j) phabaj, ambrol, čil'av _____

14. Kide avri lačhes o kijahode nava u phed'ar o phend'a./Vyber správne prídavné meno.

(cikneder, nekgod'aveder, phureder, nekfeder, bareder)

- a) Miro dad hino god'aver, aľe o papus sas _____
 b) O Miškus hino cikno, aľe miri phen hiňi _____
 c) Amen hin baro kher, aľe len hin _____
 d) Tu sal mandar duj berš _____
 e) Amari daj hiňi lači, aľe e baba hiňi _____

15. Phen lačhes o andrephandle lava./Povedz správne slová v zátvorkách.

1.) Sar sal? (lačo). 2.) Me dživav (šukar), aľe but Roma (čorikano) dživen. 3.) Miro dad džanel te vakereľ the (romano), the (ungriko). 4.) Jon avle (dur), kamen adaj te bešel. 5.) (Jevend) baro šil, del o jiv. 6.) (Ňilaj) avri (tato), phiras kije len.

16. Thov o phenda andre romaňi čhib./Prelož vety do rómčiny.

1.) Moja stará mama mi rozprávala o chudobných Rómoch.

2.) V minulosti, ale aj dnes žijú Rómovia v rómskych osadách.

3.) Bývajú v drevených chatrčiach.

4.) Rómske deti aj v súčasnosti hladujú.

5.) Ich otcovia nemajú prácu.

6.) Niektorí Rómovia bývajú v pekných murovaných domoch.

7.) Kde bývajú tvoji starí rodičia?

8.) Moja teta býva v meste.

17. Thov lečhes o phend'a./Utvor správne vety.

1.) So nane baro,_____	hino tato.
2.) So nane šilalo,_____	hino šutlo.
3.) So nane d'ind'ardo,_____	hino dilino.
4.) So nane gulo,_____	hino čučo.
5.) Ko nane terno,_____	hino charno.
6.) So nane pherdo,_____	hino cikno.
7.) Ko nane god'aver,_____	hin palal.
8.) So nane anglal,_____	hino phuro.
9.) So nane lačho,_____	hino pharejileskero.
10.) Ko nane asangutno,_____	hino nalačho.
11.) Ko nane sasto,_____	hino loko.
12.) So nane pharo,_____	hino nasvalo.

LAVENGERO

romaňi kultura – rómska kultúra
 paramisi, -a – rozprávka
 romaňi hadka – rómska hádanka
 romane garude lava – rómske príslovie
 romane tradiciji – rómske tradície
 o sikhľipen, -a – zvyk
 e terno, -i, -e – mladý
 o lav, -a – slovo
 čoro, -i, -e – chudobný
 o dilon, -e – hlúpy
 o inepos, -a – sviatky
 e giľi, -a – pieseň
 te ľikerel – držať
 te merel – zomrieť
 o vatišagos, -i – vartovanie
 o parušagos, -i – pohreb
 e čhib, -a – jazyk
 pharo, -i, -e – ťažký
 te lekhavel – písať
 te avel – prísť, prichádzať
 bokhalo, -i, -e – hladný
 čirla – dávno
 e nacija, -i – národnosť
 e khangeri, -a – kostol
 te paťal – veriť
 phagerdo kher – zničený dom
 o bov, -a – pec
 te taťol – ohrievať s
 o jilo, -e – srdce
 o kašť, -a – drevo, strom
 e peki phuvalľi – pečený zemiačik
 e bokh – hlad
 o kotor, -a – kus
 o maro, -e – chlieb
 te bisterel – zabudnúť
 te sovel – spať
 te učharel – prikryť
 puraňi deka – stará deka
 kher kherestar – od domu k domu
 te tradel avri – vyhnať
 te čhingerel – trhať
 te arakhel – nájsť
 phundrado vakeriben – priama reč
 cikne lavora – zdobneniny
 čiten! – buďte ticho!
 e zumin, -a – polievka
 o mas, -a – mäso
 sikhado, -i, -e – vyučený

e bokheľi, -a – koláč
 šukar – pekný
 godaver – múdry
 te vakerel – rozprávať
 te dukhal – bolieť
 o kirlo, -e – hrdlo
 o vudar, -a – dvere
 te šunel – počúvať
 te barol – rásť
 te phandel – zatvoriť
 te tavel – variť
 te sikhľol – učiť sa
 e sikhadi – škola
 o achalľipen – porozumenie
 o khamoro – slniečko
 e luludľi, -a – kvet
 te džanel – vedieť
 dilino, -e – hlúpy
 bije buti – bez práce
 nasvalo, -e – chorý
 kerutne – slovesá
 dživos, -i – zviera
 kijathode nava – prídavne mená
 paškerutne – príslovky
 teťoskere kotora – časti tela
 ovoca – ovocie
 butoris – nábytok
 anglonava – predložky
 chaben, -a – jedlo
 čučo, -i, -e – prázdny
 romane pherasa – rómske vtipy

Lekcia 1

1. Preklad textu

Kto som

Volám sa Eva Horváthová. Narodila som sa 13. júla v roku 1979. Mám 35 rokov. So svojou rodinou bývam na Slovensku. Na Slovensku sa narodili aj moji predkovia, preto mám slovenské občianstvo. Moji rodičia sú Rómovia, preto sme všetci členovia rodiny Rómovia. Nehanbíme sa za svoju rómsku národnosť. Niekedy si Rómovia nechceli priznávať rómsku národnosť, lebo ešte dodnes nevedia zabudnúť, čo sa s Rómami dialo počas druhej svetovej vojny. Ale v súčasnosti si už veľa Rómov píše do dokumentov rómsku národnosť. Čo mám povedať o svojej rodine? Som vydatá. Môj manžel sa volá Erik. Pracuje ako kuchár. Mám tri dievčatá. Najstaršia sa volá Simona, od nej mladšia dcéra sa volá Nikola a najmladšia dcéra sa volá Erika. Moji rodičia žijú sami vo svojom dome. Otec sa volá Jozef. Má 58 rokov. Mama sa volá Eva. Má 60 rokov. Oni už nepracujú, sú na dôchodku. Ešte mám jedného brata a jednu sestru. Moja sestra Marika je vydatá a má tri deti. Môj brat ešte nemá detí. Z matkinej strany mám päť tiet a dvoch strýkov. Z otcovej strany mám dvoch strýkov a dve tety. Všetci majú deti, a tak spolu sme veľká rodina.

2. Správne riešenie

a) hino, b) hiňi, c) hine, d) sal, e) som, f) hino, g) hiňi, h) hino, i) sam, j) san, k) hine

3. Správne riešenie

a) nane, b) nane, c) nane, d) na sal, e) na som, f) nane, g) nane, h) nane, i) na sam, j) na san, k) nane

4. Správne riešenie

a) phuri, b) sasto, c) nalačo, d) čoro, e) purano, f) čale

5. Správne riešenie

1.) ezeros eňa šel eftavardeštheeňato, 2.) trandathepandž berš, 3.) romeha, 4.) Erik; tavibnaskero
5.) trin, 6.) Slovensko, 7.) slovačiko, 8.) romaňi, 9.) Eva; šovardeš, 10.) Jozef; pendatheochto, 11.) hine
12.) phen; phral, 13.) duj kaka the duj biba 14.) pandž biba the duj kaka, 15.) hiňi

6. Správne riešenie

1. Me man vičinav Eva Horvathovo. 2. Hin man trandathepandž berš. 3. Dživav romeha u hin man trin čhaja. 4. Miro rom pes vičinel Erik u kerel buťi sar tavibnaskero. 5. Mire daj-dad imar na keren buťi, jon hine pre penzija. 7. Hin man jekh phral the jekh phen. 8. E phen dživel romeha u hin la trin čhave. 9. Hin man štar kaka the efa biba. 10. Amen sam bari famiľija.

7. Správne riešenie

e čhaj, o čhavo, e famiľija, o dad, e daj, o phral, e phen, o kak, e bibi, o vast, o angušť,
o pindro, o bala, e džuvľi, e manušňi, e buťi, o sastipen, e godi, e romňi, o naj,
e cikňi, o barvalo, e parňi, o čoro, o terno, o bare, o lače, o nasvale, o dživipen

8. Správne riešenie

a) romano, sastí, cikňi, čori
b) kalo, parňi, čalo, phuro
c) o raklo, lači, terno, puraňi

9. Správne riešenie

a) o barvalo raklo, e lači romňi
b) o nasvalo dad, e phuri daj
c) o cikno phral, e čori manušňi

10. Správne riešenie

a) phrala, pheňa, dada, daja, doktorki
b) meňa, pindre, vasta, buťa, droma
c) biba, manuša, romňa, džuvľa, berša
d) raňa, papi, džene, pira, kaka

11. Správne riešenie

a) o nasvalipen, e piri, o kher
b) o manuš, o papus, o kak
c) e jakh, o vast, o Rom
d) e raňi, o dženo, o berš

12. Preklad rómskych prísloví

- 1.) Dobrá matka má rada všetky svoje deti.
- 2.) Opýtaj sa matky, ktoré dieťa je najkrajšie, povie: moje.
- 3.) Jedna matka vychová desať detí, ale desať detí nedochová jednu matku.
- 4.) Akú úctu dávaš ty svojej matke a svojmu otcovi, takú úctu môžeš čakať od svojich detí.
- 5.) Keď zomrie otec, plače duša, keď zomrie matka, plače srdce.
- 6.) Každý brat svojho brata zastane.

Lekcia 2

1. Preklad textu

Marika býva na dedine. Predala dvojizbový byt v meste a na dedine kúpila štvorizbový dom. Obývačka a kuchyňa sú veľké. Pred domom má malú záhradu. Deti majú svoju izbu. Jozef býva s rodinou v meste. Má už dospelé deti a ony majú svoje byty. Aj Monika býva so svojou rodinou na dedine. V lete celý deň sedia na lavičkách pred domom alebo idú do záhrady zbierať jablká a slivky. Jej dcéra Patrícia rada číta a rada sedí pri počítači. Milan sa už štvrtý rok učí hrať na husliach. Ona a jej manžel sa o svoje deti starajú. Chcú, aby sa ich deti dobre učili.

2. Správne riešenie

bešel, bikend'a, cind'a, hine, hin, džan, kidel, genel, sikhľol, bašavel, bajinen, kamel

3. Správne riešenie

1.) pro gav, 2.) dujesobakero kher, 3.) e Monika, 4.) bešen pro lavki andro kher, 5.) mištes te sikhľon

4. Správne riešenie

1.) bešel, 2.) džas, 3.) bešen, 4.) kamav, 5.) kerel, 6.) džanen, 7.) phirav, 8.) phenes, 9.) vakerav
10.) chas, 11.) cind'uvav, 12.) soven, 13.) pašľol

5. Správne riešenie

1.) Kaj bešes?, 2.) Kaj jon bešen?, 3.) Keci sobi tumen hin?, 4.) Savi hiňi e tavibnaskeri the aver sobi?
5.) Savi soba hiňi nekbareder?

6. Správne riešenie

te asal – me asav, tu asas, jov/joj asal, amen asas, tumen asan, jon asan

te sikhľol – me sikhľuvav, tu sikhľos, jov/joj sikhľol, amen sikhľovas, tumen sikhľon, jon sikhľon

te tavel – me tavav, tu taves, jov/joj tavel, amen tavas, tumen taven, jon taven

te daral – me darav, tu daras, jov/joj daral, amen daras, tumen daran, jon daran

te cindľol – me cindľuvav, tu cindľos, jov/joj cindľol, amen cindľovas, tumen cindľon, jon cindľon

te dživel – me dživav, tu džives, jov/joj dživel, amen dživas, tumen dživen, jon dživen

te phenel – me phenav, tu phenes, jov/joj phenel, amen phenas, tumen phenen, jon phenen

te džal – me džav, tu džas, jov/joj džal, amen džas, tumen džan, jon džan

te šuľol – me šuľuvav, tu šuľos, jov/joj šuľol, amen šuľovas, tumen šuľon, jon šuľon

7. Správne riešenie

a) anglo kher	f) pal o dad
b) prekal o paňi	g) andal o foros
c) paš o skamind	h) ko phral
d) pre fala	i) perdal tute
e) bijo love	j) pašal e sikhad'i

8. Správne riešenie

- a) 6, 3, 2, 5, 7, 9
- b) 12, 15, 17
- c) 20, 30, 50, 60
- d) 23, 34, 42

11. Správne riešenie

- 1.) andro blokos (blokoste)
- 2.) nevo kher
- 3.) pro gav
- 4.) purano kher
- 5.) štar sobi

9. Správne riešenie

- a) jekh šel bišupandž
- b) ochtovardestheena
- c) ezeros šovardeštšetar
- d) štar šel eňavardestheefta

12. Správne riešenie

- 1.) Me bešav pre Slovensko.
- 2.) Tu bešes andre Angľicko. (Angľijate)
- 3.) Miri phen bešel andre Belgija. (Belgijate)
- 4.) Miri bibi bešel andre Amerika. (Amerikate)
- 5.) Amen bešas pro Čechi.

13. Správne riešenie

Amerika, Francúzsko, Belgicko, Anglicko, India, Holandsko, Brazília, Afrika, Čína, Rusko, Česko, Dánsko, Taliansko, Švédsko, Fínsko, Mexiko, Maďarsko, Poľsko

Lekcia 3**1. Preklad textu**

Viera býva v Prešove v bytovke. Má trojizbový byt. Býva tam s manželom a najmladšou dcérou. Margita býva v staršom dome na dedine. Jej manžel sám prerábala dom. S Margitou býva aj jej syn s rodinou. Milan býva s manželkou v Košiciach. Gréta Balogová býva v dedine Vtáčkovce. Pracuje ako zdravotná asistentka. Ťažko chorým Rómom volá sanitku. Rómom robí prednášky o zdraví. Jej dcéra pracuje ako komunitná asistentka. Viktor Darvaš, Róbert Darvaš a Ľudovít Gunár bývajú v Krásnej Hôrke. Viktor Darvaš sa učí na Konzervatóriu v Košiciach. Róbert Darvaš je rómsky poslanec. Ľudovít Gunár je vajda. Erik žije s manželkou a deťmi v Anglicku. Šaňo žije v Belgicku. Mišo žije na Slovensku.

2. Správne tvrdenia

E Viera dživel Perješiste; Bešel odoj le nekternedera čaha; Lakero rom korkoro prekerelas o kher; O Ľudovít Gunar hino vajdas; O Šaňis dživel Belgijate; O Miškus dživel pre Slovensko

3. Správne riešenie

blokos, kher, romeha, čaha, e Margita, gav, o čavo, familijaha, o Milan, romňaha, Kašate, o blokoste, e Greta, Viktor, Róbert, Ľudovít, Konzervatorijum, o Róbert, bičhado. o Ľudovít, o vajdas, o Erik, romňaha, Angľijate, O Šaňis, Belgijate. O Miškus, Slovensko

4. Správne riešenie

- 1. čavale
- 2. miri čaj
- 3. Romale
- 4. daje
- 5. manušale
- 6. dade
- 7. čajale
- 8. bibije
- 9. pheňije
- 10. romňije

5. Správne riešenie

- a) mire čhas
- b) bare manušes
- c) lačha da
- d) tire phrales
- e) lengero kher
- f) šukara čha
- g) parno gad
- h) cikňa pheňa
- i) nevo kher
- j) loľi rokľa

6. Správne riešenie

- 1.) Kamen mange vareso te phenel?
- 2.) Na bister ada te phenel le dadeske.
- 3.) La dake imar feder.
- 4.) Den paťiv phure manušenge.
- 5.) Anava chaben le phraleske
- 6.) Lake pes na kamelas te ušťel.
- 7.) Na phen ada mira pheňake.
- 8.) Barvale manušenge pes mištes dživel.
- 9.) Čore manušenge pes phares dživel.
- 10.) Šaj amenge ažutines?

7. Správne riešenie

o dad – **le dadešte, le dadeštar, le dadeha, le dadeskero**
 o raklo – **le raklešte, le rakleštar, le rakleha, le rakleskero**
 e daj – **la date, la datar, la daha, la dakero**

e rakľi – *la rakľate, la rakľatar, la rakľaha, la rakľakero*
o manuša – *le manušende, le manušendar, le manušenca, le manušengero*
o foros – *le foroste, le forostar, le foroha, le foroskero*
e romňi – *la romňate, la romňatar, la romňaha, la romňakero*
o čhave – *le čhavende, le čhavendar, le čhavenca, le čhavengero*
me – *mande, mandar, manca, miro*
tu – *tute, tutar, tumenca, tiro*
jov/ov – *leste, lestar, leha, leskero*
joj/oj – *late, latar, laha, lakero*
amen – *amende, amendar, amenca, amaro*
tumen – *tumende, tumendar, tumenca, tumaro*
jon/on – *lende, lendar, lenca, lengero*

8. Správne riešenie

- 1.) le sastreske
- 2.) la babake
- 3.) le papuske
- 4.) le phraleske
- 5.) Amenge
- 6.) le dadeske

9. Správne riešenie

- a) o kheliben
- b) o roviben
- c) o soviben
- d) o asaben
- e) o sikhľuviben
- f) o chaben

10. Správne riešenie

- 1.) a) pro gav Vtačkovce
- 2.) c) sastipnaskeri asistentka
- 3.) b) nasvale Romenge
- 4.) c) e sanitka
- 5.) a) vakeribena pal o sastipen
- 6.) a) komunitňi asistentka

11. Správne riešenie

- 1.) famiľija
- 2.) kerutne
- 3.) bešiben
- 4.) fora
- 5.) vašonava
- 6.) thema
- 7.) buťa
- 8.) butoris
- 9.) ajsipena

12. Správne riešenie

- a) o vakeribena, o daja, o d'ivesa, o phrala
- b) o lavutara, o buťa, o manuša, o droma
- c) o fora, o čhaja, o famiľiji, o nava
- d) o džuvľa, o pira, o khera, o gava
- e) o biba, o kaka, o stolki, o rakle

13. Správne riešenie

- 1.) la rakľaha
- 2.) ke doktorka
- 3.) rokľa
- 4.) khere
- 5.) lavutaris

14. Preklad viet

- 1.) O Viktor hino romano čhavo.
- 2.) Leskere daj-dad hine Roma.
- 3.) O Tomaš hino la Marikakero čhavo.
- 4.) E Kristinka phirel andre bazutňi sikhad'i.
- 5.) Joj dživel la famiľijaha andre Belgija. (Belgijate)
- 6.) E Nikolka hiňi šukar romaňi čhaj
- 7.) E Erika hiňi mek cikňi.
- 8.) E Simonka hiňi god'aver.
- 9.) E bibi imar phuri.
- 10.) Dukhal man o šero the o kirlo.
- 11.) Hin man belave jakha the kale bala.
- 12.) E Edita kerel buťi andre špitaľa sar sastipnaskeri phen.

Lekcia 4

1. Preklad textu

V minulosti sa Rómovia živilí kováčskym remeslom. Kováčsku prácu robili už v Indii. Rómski kováči robili kováčsku prácu posediačky ako v Indii. Vyrábali klince, podkovy, reťaze. Rómski kováči pracovali so starým železom. Niektorí Rómovia plietli košíky, opálky, metly, vypaľovali tehly, zbierali staré handry, železo a kože. Vykopávali studne, obchodovali, pracovali na stavbách. Rómske ženy veštíli z kariet a z ruky. V súčasnosti robia Rómovia iné práce. Pracujú ako murári, kuchári, časníci, učítelia, predavači, redaktori, taxikári, stolári a iné súčasne profesie.

2. Správne riešenie

1.) a) andre Indija, 2.) purane trastestar, 3.) a) metli, c) košara, 4.) a) purane patave, 5.) b) stavbi, 6.) b) karti, c) vast

3. Správne riešenie

a) dživaha, kerela, khuvava, labarena, dikhela
b) phirela, chanena, handl'inenena, drabarena, užarena
c) avela, džava, khelela, phenela, tavava

4. Správne riešenie

1.) tavava
2.) džana
3.) kerela
4.) ačhavela
5.) gil'avena
6.) phučava
7.) užarela
8.) zarodaha
9.) ušťava
10.) avena

5. Správne riešenie

1.) E Simonka kamel te kerel buti sar dizajnerka.
2.) E Kristinka kamel te avel modelka.
3.) O Tomaš kerela buti sar manažeris.
4.) E Eva kerel buti sar sikh'ard'i.
5.) O Erik kerel buti sar tavibnaskero.
6.) O Viktor avela sikh'ardo.
7.) Kana kerena adi buti?
8.) Sikh'ona e romaňi čhib?
9.) Ko avela adad'ives ke amende?
10.) Pheneha mange, soske ada kerd'al?

6. Správne riešenie

te tavel – me tavava, tu taveha, jov/joj tavela, amen tavaha, tumen tavena, jon/on tavena

te chal – me chava, tu chaha, jov/oj chala, amen chaha, tumen chana, jon/on chana

te paš'ol – me paš'uvava, tu paš'loha, jov/joj paš'loa, amen paš'uvaha, tumen paš'ona, jon/on paš'ona

te jel – me avava, tu aveha, jov/joj avela, amen avaha, tumen avena, jon avena

7. Správne riešenie

1.) muraris
2.) doktorka
3.) sikh'ard'i
4.) poštaris
5.) tavibnaskero
6.) skleparka
7.) stolaris

8. Správne riešenie

a) la čhakeri rok'la
b) le phraleskero gad
c) lakero khosno
d) le čhavengeri daj
e) mire dadaskero phral
f) lačhe jileskero manuš
g) romengero čačipen

9. Správne riešenie

a) mariben, soviben, roviben, chaben
b) kamiben, ačhaviben, taviben, phučiben
c) vakeriben, bešiben, kheľiben, paťaben
d) pijiben, dživipen, asaben, sastipen

10. Správne riešenie

a) Sar kerava e buti džava andro foros.
b) Te mištes sikh'uvava chudava lači buti.
c) Miri daj tavela le čhavage lačo dilos.
d) Sar o dad kerela buti, ta avela amen buter love.
e) Na bisterava pre tumende, me ča lačhes pal tumende vakerava.
f) Sar amare čhave barona, džana amendar.
g) Na daraha raťi korkoro te sovel?

11. Správne riešenie

pašes, anglal, tele, upre, mištes, čoro, nalačo, pharo, čirla, sig, dur, but, čepo

12. Správne riešenie

a) bibuťakere manuša
b) lačhes
c) dureder
d) pašes
e) sigeder
f) phujes

Lekcia 5

1. Preklad textu

Sarka navštevuje materskú školu. V materskej škole sa malé deti učia spievať a učia sa básničky. Janko chodí ešte na základnú školu. Jeho obľúbené predmety sú matematika a telesná výchova. V škole potrebuje mať perá, zošity, učebnice, športový úbor. Gabika a Vlasta sa učia na Súkromnej pedagogickej a sociálnej akadémii v Košiciach. Janka sa učí na konzervatóriu. Jej študijným odborom je hra na husliach. Učí sa aj nové predmety – rómsky jazyk a rómske reálie.

Preklad textu – Ako som chodila do školy

V druhé ráno umyla som si nohy, učešala som sa, obliekla som si moje staré šaty, išla som do školy. Tak som chodievala do školy každé ráno. Mesiace ubiehali a učiteľka sa ma na nič nepýtala, len pozerala, či som v škole. Nevedela, že počúvam, čo rozpráva. Keď vyvolala nerómskeho chlapca alebo dievča, ja som si v duchu hovorila to, čo mali oni povedať. Rada som počítala. Násobilka siedmimi bola moja obľúbená. Večer som nemohla zaspáť, v pamäti sa mi vynárala násobilka siedmimi. Zodvihla som ruku, učiteľka ma vyvolala a povedala: „Začni počítat.“ Veľmi pekne som počítala. Učiteľka sa ma pýtala: „Čo pestujú v Maďarsku?“ „Ja viem. Papriky, melóny.“ „Ty nie si hlúpa,“ hovorí učiteľka. „Keby si mala učebnicu, zošit a ceruzu, mohla by si sa niečo naučiť. Prečo ti mama nekúpi učebnicu?“ „Moja mama nemá peniaze.“ „Prečo chodíš taká špinavá? Ani oblečenie nemáš!“ „Nás je doma veľa, nie je robota.“ Potom som jeden deň nešla do školy. „Kde si bola?“ opýtala sa ma učiteľka. „Povedala si mi, že mám špinavé šaty, tak mi ich mama vyprala.“ Učiteľka sa začudovala. „Nemohla som odísť z domu, pokiaľ mi nevyschli šaty.“ Potom mi učiteľka kúpila zošit a dávala mi malé vypísané ceruzky, ktoré už deti vyhodili. Boleli ma prsty, keď som s nimi písala, ale bola som rada, že ich mám.

2. Správne riešenie

- a) E Sarka phirel andre dajakeri sikhadi.
- b) O Janko sikhľol andre bazutňi sikhadi.
- c) Leskere kamadune predmeti hine e matematika the o športos.
- d) Andre sikhadi leske kempel pingala, irki, gende, uraviben pro športos.
- e) E Gabika the e Vlasta sikhľon pre privatno pedagogicko the socijalno akademija Kašate.
- f) Pro konzervatorijum sikhľol e Janka.
- g) E Janka sikhľol romaňi čhib the romane realiji.

3. Preklad viet

- a) La Kristinkakero kamaduno predmetos hin o čitraripen.
- b) Le Jožkuskero kamaduno predmetos hin o športos.
- c) La Simonkakero kamaduno predmetos hin e historija.
- d) La Jankakeri sikhľuvibnaskeri špecijalizacija hin o giľavipen.
- e) La Evakero sikhľuvibnaskeri špecijalizacija hin o klasikano khelľiben.
- f) La Marikakero kamaduno predmetos hin e romaňi čhib.
- g) Miro kamaduno predmetos hin e informatika.

5. Správne riešenie

- 1. Trin berš oleske, sar miri daj **muľa**.
- 2. Amen len **vičind'am** andro kher.
- 3. So tu **čal'al** adad'ives pro dilos?
- 4. Soske joj **kerďa** la dake pharipen?
- 5. Tumen **diňan** lenge pale o love?
- 6. Me **džanľom**, hoj na aveha.
- 7. Sar jov la **dikhľa**, bares lošandľila.
- 8. Ko **phagľa** o taňiris?
- 9. Me pre leskere lava ča **asand'om**.
- 10. Dukhal man o šero **demad'om** man.

6. Správne riešenie

- 1. Amen samas khere šov džene.
- 2. Bešahas pro gav andro cikno kher.
- 3. O dad phirelas te bašavel bijava, boňa.
- 4. E daj tavelas le čhavage lačhe chabena .
- 5. O papus kidelas andro veš chundruľa.
- 6. Amen len prindžarahas.
- 7. Te sas tates, thovahas avri jag.
- 8. Te les sas love, džalas andro foros.
- 9. Jon parňarenas o kher, našti avle.
- 10. Joj sas barvaľi, ta ašarelas pes.

7. Správne riešenie

- a) bešavas, cinenas, rovelas, chanas
- b) phirelas, chudahas, dukhalas, kamavas
- c) sikhľuvavas, bašavelas, asanas, pašľolas
- d) paťanas, keravas, džalas, anahas

9. Preklad prísloví

- 1. Hlúpy hovorí, čo vie, múdry vie, čo hovorí.
- 2. Človek sa môže naučiť všetko: dobré aj zlé.
- 3. Kde počuť spev, tam sa stráca smútok.
- 4. Šťastný je človek, ktorý vie dávať od srdca.
- 5. Nešťastie nechodí po zemi, ale po ľuďoch.

10. Správne riešenie tajničky

- 1. NASIG
- 2. IRINEN
- 3. SIKHAĎI
- 4. GIĽIPEN
- 5. AMARO
- 6. IRKA
- 7. GOĎAVER
- 8. ĽITERI

Lekcia 6

1. Preklad textu

Niekedy Rómovia cestovali na vozoch a koňoch. Chudobní Rómovia nemali peniaze na cestovanie vlakom, preto chodili pešo z dediny do dediny, z mesta do mesta. Dnes Rómovia cestujú tak, ako aj ostatní ľudia. Využívajú všetky dopravné prostriedky. Veľa Rómov má už svoje autá. Niektorí Rómovia cestujú autobusom, vlakom, električkou, lietadlom. Aj rómske deti majú svoje bicykle. Milan pracuje v Prahe. On každý týždeň cestuje do práce a domov vlakom. Eva pracuje v meste. Ona každý deň cestuje do práce električkou. Veľa ľudí cestuje do iných krajín lietadlom. Pavol cestuje do práce autom. Laco nemá auto, on cestuje autobusom a električkou.

2. Správne odpovede:

- 1.) c) verdanenca, 2.) c) sar the aver manuša, 3.) b) bicigľi, 4.) b) Prahate, 5.) c) mašinaha, 6. b)eroplanoha

3. Správne riešenie

- 1. Užaren but pre **mande**?
- 2. Me na rušav pre **tute**?
- 3. O čhave phiren khere duvar **beršeste**.
- 4. Ko pal **amende** vakerelas?
- 5. Ke daj na phirav ča jekhvar **kurkeste**.

5. Správne riešenie

- a) **dromeskere verdana**: bicigľa, motorka, vilaňis, busos, šifa, motoris
- b) **kerutne**: chasňarel, rušav, phires, kerel, vakeren, džav, asan, dromaras, avel
- c) **džviri**: bakro, rikono, gurumňi, čiriklo, ričh, kachňi, bašno, graj

8. Správne riešenie

- a) bešľom, cinde, rudňa, chale
- b) phird'a, chudľam, dukhad'a, kamľom
- c) sikhľiľom, bašad'a, asande, pašľiľa
- d) paťanle, kerd'om, geľa, and'am

4. Správne riešenie

- a) busoha, motorihha, vilaňiha
- b) verdaneha, šifaha, eroplanoha
- c) grajeha, bicigľaha, motorkaha

6. Správne riešenie

- a) Sar phirel o Milan andre sikhadi?/O Milan phirel andre sikhadi pro pindre.
- b) Sar dromarenas o Roma varekana?/O Roma varekana dromarenas verdanenca.
- c) Sar dromarel o Lacis andre buti?/O Lacis dromarel andre buti vilañiha.
- d) Sar dromarel o Jozef sako d'ives?/O Jozef sako d'ives dromarel le motoriha.
- e) Sar dromarel e Eva Anglijate?/E Eva Anglijate dromarel le eroplanoha.

7. Správne riešenie

- 1.) Me mange mištes achaľuvav le pheñenca.
- 2.) Joj geľa romeste andre lachi familija.
- 3.) Pro bijav sas chabena pre chabnende.
- 4.) Čirla o Roma dživenas andre Indija.
- 5.) Berš beršeste phiras la familijaha ko moros.
- 6.) Eroplanoha darav te dromarel.
- 7.) Nekradeder dromarav motoriha.
- 8.) Soske nič na vakeres, so hin tuha?
- 9.) Pre kaste mek užares?
- 10.) Tel račate keras penge avri jag.

Lekcia 7

1. Preklad textu: Pal o chaben

Aranka dnes uvarí rebierka. Príde jej sestra s manželom a oni radi jedia rebierka. Moja sestra Margita má rada pirohy. Otec zje mäso s pečenými zemiakmi. Moja babka uvarí dobré črevá plnené zemiakmi. Teta varí v nedeľu na obed mäsovú polievku. Marikine deti ráno vypijú mlieko a zjedia rožky s maslom. V potravinách kúpime chlieb, mlieko, mäso, zemiaky, vajíčka, múku, zeleninu a ovocie. Dnes mama upeče lokše.

Preklad textu: O oblečení

Rómske ženy viazali okolo seba viac kusov látok alebo na sukňu uviazali kus látky. Niektoré ženy nosili sukne, ktoré mali zvnútra vrecká. Vo vreckách nosili to, čo si vypýtali od gazdov alebo čo dostali za robotu u gazdov. Rómsky odev si udržiavali olašskí Rómovia. Oni radi nosili oblečenie z kvietkovaných a lesklých látok. Ženy nosili dlhé skladané alebo fodrované sukne. K sukniám si obliekali blúzky z tej istej látky. Olašskí muži si obliekali nohavice a košeľe. V ich obliekaní prevládali červená, zelená alebo žltá farba.

2. Správne riešenie

tavela, avela, chala, pijena, chana, cinaha, pekela

3. Správne riešenie

- a) E Aranka adad'ives tavela pašvare.
- b) Ke late avela lakeri phen le romeha.
- c) E Margita rado chal pišota.
- d) O dad chala mas peke phuvalenca.
- e) E baba tavela lače goja.
- f) E bibi tavel maseskeri zumin kurke pro dilos.
- g) La Marikakere čhave tosara pijena tato thud u chana kifli čhileha.
- h) Andre chabnaskeri sklepa cinaha maro, thud, čhil, mas, phuvale, jandre, aro, želeñina the frukti.
- i) Adad'ives e daj pekela marik'la .

4. Správne riešenie

a) le romengero čačipen, b) mire dadeskere pheña, c) le Laciskero kher, d) kaskero bijav, e) le lavutariskero čhavo, f) bije godakero manuš, g) la bibakere čhave, h) la dakere phrala, i) lače jileskeri romñi, j) le papuskere love, k) la pheñakero rom, l) bije čhavengeri džuvli

5. Správne riešenie

1.) c) kotora pochšana, 2.) a) andral žebenca, 3.) vlahike Roma, 4.) c) le blištace pochšanendar, 5.) a) d'indarde rokli, 6.) b) cholova le gadenca

6. Správne riešenie

rokla, bunda, čapka, viganos, kamašli, ciracha, puloveris, rukavici, cholov, gerekos, e stadi

7. Správne riešenie

- a) Sar avava bari, phirava andre sikhadi.
- b) Užarava u džaha jekhtane andro foros.
- c) Kana avena khere, imar hin nasig.
- d) Tajsia dikhaha, so keraha.
- e) Sar man avena love, cinava mange motoris.
- f) Te rodeha, arakheha oda.

8. Správne riešenie

- a) užarela, dikhava, kerena, chana
- b) cinava, khelaha, tavela, chudena
- c) thovela, džaha, phenela, pijava

Lekcia 8

1. Preklad textu

Máme štyri ročné obdobia: jar, leto, jeseň, zima. Jar začína 21. marca a končí 21. júna. Na jar sa topí sneh a na riekach sa topí ľad. Na lúkach sa objavujú prvé kvety. Stromy a polia sa zelenejú. Deň čo deň je vonku teplejšie. Ľudia pracujú vo svojich záhradách. Leto začína 21. júna a končí 23. septembra. V lete je vonku teplo, slniečko vychádza skoro ráno a zapadá neskoro večer. Na leto sa najviac tešia žiaci, lebo v lete v mesiacoch júl a august majú veľké prázdniny. V lete Darina so svojou rodinou sedia vonku pri dome. Eva v lete cestuje s rodinou k moru. Jeseň začína 23. septembra a končí 21. decembra. V jeseni fúka silný vietor a prší. V jeseni majú ľudia veľa práce v záhradách a na poliach. Zbierajú zemiaky, jablká, hrušky, slivky. Listy na stromoch žltnú a opadávajú na zem. Zima začína 21. decembra a končí 21. marca. V zime sneží, je chladno, stromy sú bez listov. Ľudia sa tešia na najkrajší sviatok v roku na Vianoce.

2. Správne riešenie

- 1. Štar beršeskere kotora pes vičinen: o jaros, o nilaj, o jesos, o jevend.
- 2. O jaros kezdinel andro 21. marcos u agorarel andro 21. junos.
- 3. Jarone d'ives pre d'iveseste hin avri tateder.
- 4. O nilaj kezdinel andro 21. junos u agorarel andro 23. septembros.
- 5. Nilaje hin avri tates, o khamoro avel avri sig tosara u nasig raťi zadžal.
- 6. Le sikhľuvnen hin nilaje bare prazňini.
- 7. O jesos kezdinel andro 23. septembros u agorarel andro 21. decembros.
- 8. Jesone phurdel avri bari balvaj u del o brišind.
- 9. O manuša keren buťi andro bara the pro maľa. Kiden o phuvale o phaba, o ambrola, o čhiľava.
- 10. O jevend kezdinel andro 21. decembros u agorarel andro 21. marcos.
- 11. Jevende del o jiv, hin šil, o rukha hine bijo prajtina.
- 12. O manuša lošaľon pro nekšukareder inepos andro berš pre Karačoňa.

3. Správne riešenie

šukar/šukar/šukar – šukarestar, šukaratar, šukarendar

cikno/cikni/cikne – ciknestar, cikňatar, ciknendar

baro/ bari/bare – barestar, baratar, barendar

phuro /phuri/phure – phurestar, phuratar, phurendar

god'aver/god'aver/god'aver – god'averestar, god'averatar, god'averendar

terno/terni/terne – ternestar, terňatar, ternendar

sasto/sasti/saste – sastestar, sастatar, sastendar

čoro/čori/čore – čorestar, čoratar, čorendar

barvalo/barvali/barvale – barvalestar, barvalatar, barvalendar

kalo/kali/kale – kalestar, kaľatar, kalendar

buťakero/buťakeri/buťakere – buťakerestar, buťakeratar, buťakerendar

purano/puraňi/purane – puranestar, puraňatar, puranendar

4. Správne riešenie

- a) čoro/čoreder/nekčoreder, barvalo/barvaeder/nekbarvaeder
- b) purano/puraneder, nekpuraneder, phuro/phureder/nekphureder
- c) baro/bareder/nekbareder, cikno/cikneder/nekcikneder
- d) šukar/šukareder, nekšukareder, džungalo/džungaleder, nek džungaleder
- e) lačo/feder/nekfeder, nalačo/goreder/nek goreder
- f) pharo/phareder/nekphareder, loko/loker, nekloker
- g) dilino/dilineder/nekdilineder, god'aver/god'aveder/nek god'aveder
- h) učo/učeder/nekučeder, terno/terneder/nekterneder
- i) ščiro/ščireder/nekščireder, hamišno/hamišneder/nekhamišneder
- j) thulo/thuleder/nekthuleder, šuko/šukeder/nekšukeder

5. Správne riešenie

šukar/šukar/šukar – šukareske, šukarake, šukarenge
cikno/cikni/cikne – cikneske, cikňake, ciknenge
baro/ bari/bare – bareske, barake, barenge
phuro /phuri/phure – phureske, phurake, phurenge
god'aver/god'aver/god'aver – god'avereske, god'averake, god'averenge
terno/terni/terne – terneske, terňake, ternenge
sasto/sasti/saste – sasteske, sастake, sastenge
čoro/čori/čore – čoreske, čorake, čorenge
barvalo/barvali/barvale – barvaleske, barvaľake, barvalenge
kalo/kaľi/kale – kaleske, kaľake, kalenge
buťakero/buťakeri/buťakere – buťakereske, buťakerake, buťakerenge
purano/puraňi/purane – puraneske, puraňake, puranenge

6. Správne riešenie

- a) E Marika hiňi šukar čaj.
- b) Miro dad hino buťakero manuš.
- c) Cind'am puraneder kher.
- d) Barvalo manuš na paťal čoreske.
- e) La phura dake phirav te cinkemel.
- f) Čore manušenge kempel te ažutinel.
- g) Varekana na achaľuvav peskere čhavenge.
- h) Terňake but genavas.

7. Správne riešenie

god'aver – dilino, džungalo – šukar, cikno – baro, terno – phuro, purano – nevo

8. Správne riešenie

šukar/šukar/šukar – šukareste, šukarate, šukarende
cikno/cikni/cikne – cikneste, cikňate, ciknende
baro/ bari/bare – bareste, barate, barende
phuro /phuri/phure – phureste, phurate, phurende
god'aver/god'aver/god'aver – god'avereste, god'averate, god'averende
terno/terni/terne – terneste, terňate, ternende
sasto/sasti/saste – sasteste, sастate, sastende
čoro/čori/čore – čoreste, čorate, čorende
barvalo/barvali/barvale – barvaleste, barvaľate, barvalende
kalo/kaľi/kale – kaleste, kaľate, kalende
buťakero/buťakeri/buťakere – buťakereste, buťakerate, buťakerende
purano/puraňi/purane – puraneste, puraňate, puranende

9. Správne riešenie

- 1.) Nepozerať na krásu, pozeraj na srdce.
- 2.) Dobrým slovom ďalej dôjdeš.
- 3.) Pred nikým sa neponižuj, pred nikým sa nepovyšuj.
- 4.) Bez detí nie je šťastie.
- 5.) Úctivý človek ešte aj keď od hladu zomiera, na úctu nezabúda.
- 6.) Vlasy šedivejú a rozum rastie.
- 7.) Nechod' tam, kam ťa nevolajú.
- 8.) Moje miesto je tam, kde si viem zarobiť na chlieb.

10. Správne riešenie

- a) balvaj, b) čhon, c) o čercheňa pro ňebos, d) o jiv

11. Správne riešenie

šukar/šukar/šukar – šukareha, šukaraha, šukarenca
cikno/cikni/cikne – cikneha, cikňaha, ciknenca
baro/ bari/bare – bareha, baraha, barenca
phuro /phuri/phure – phureha, phuraha, phurenca
god'aver/god'aver/god'aver – god'averaha, god'averaha, god'averenca
terno/terni/terne – terneha, terňaha, ternenca
sasto/sasti/saste – sasteha, sastaha, sastenca
čoro/čori/čore – čoreha, čoraha, čorence
barvalo/barvali/barvale – barvaleha, barvaľaha, barvalenca
kalo/kaľi/kale – kaleha, kaľaha, kalenca
buťakero/buťakeri/buťakere – buťakereha, buťakeraha, buťakerenca
purano/puraňi/purane – puraneha, puraňaha, puranenca

12. Správne riešenie

- a) Jevende hin šil.
- b) O čhavore ačhaven jivune manušen.
- c) O d'ivesa hine charneder.
- d) Ňilaje calo d'ives sitinel o kham.
- e) Rado phirav pre bicigľa.
- f) O čirikle hurna'Ňon, o lulud'a baron.
- g) E daj pekľa lačhi bokheľi.
- h) Kampil te chal želeňina.

13. Správne riešenie

- 1.) god'aver
- 2.) barvalo
- 3.) ščiro
- 4.) phuro
- 5.) baro

Lekcia 9

1. Preklad textu

Nad'kine oblúbené zviera je jej pes Ateš. Klaudiine oblúbené zviera je kôň. Irena jazdí na koni, to je jej oblúbené zviera. Marikine oblúbené zvieratá sú psy a kone. Milanova babka a dedko žijú na dedine v rodinnom dome. Majú veľkú záhradu. Môj dedo je dobrý gazda. Chovajú sliepky, husi a majú jedného kohúta. Z husieho peria robí babka vankúše. Neďaleko ich domu je les. Dedo chodí do lesa na huby. Rád tam chodievam, pretože je tam pekná príroda.

2. Správne riešenie

- 1.) La Nadinkakero kamaduno džviros hin o Ateš lakero rikono.
- 2.) La Klaudijakero kamaduno džviros hin o graj.
- 3.) La Marikakere kamadune džviri hin o rikone the o graja.
- 4.) Le Milanoskeri baba the o papus dživen pro gav andro famil'ijakero kher.
- 5.) Jon ľikeren kachňa, papiňa u hin len the jekh bašno.
- 6.) Le papiňakere porendar kerel e baba perňici.

- 7.) Nadur lengere kherestar hin veš.
 8.) O papus phirel pro chundruľa.
 9.) Bo odoj hin šukar paňa-veša.

3. Správne riešenie

Kherutne džviri: e gurumňi, o baľičo, e papin, e kachňi, o bašno, o bakro, e pulka, o graj, e grasňi, o šošoj, e kačka, o rikono, e mačka, e koza, o papagajis

Voľno dživipnaskere džviri: o sap, o čiriklo, o elefantos, o ričh, o ruv, o mačo, e žamba, o ľevos, o tigrišis, e nalpa, e žirafa, o pingvin, e mokuška

4. Správne riešenie

- a) Miro dad pes vičinel Milan.
 b) The me man vičinov Milan.
 c) Jov hino buťakero.
 d) Joj pes vičinel Žaneta.
 e) Joj hiňi lačhejileskeri.
 f) Miri phen pes vičinel Marika.

5. Správne riešenie

- a) me – **miro**
 b) tu – **tiro**
 c) jov/ov – **leskero**
 d) joj/oj – **lakero**
 e) amen – **amaro**
 f) tumen – **tumaro**
 g) joj/on – **lengero**

6. Správne riešenie

- a) Jandre amen hin le kachňatar.
 b) Thud amen hin la gurumňatar.
 c) Pora amen hin la papiňatar.
 d) Mas amen hin la kachňatar, le baľičestar, la gurumňatar...

7. Správne riešenie

- 1.) Miri daj hiňi lačhejileskeri.
 2.) O Jožkus hino tiro phral?
 3.) Amaro dad hino buťakero.
 4.) Kaj bešel tumari familija?
 5.) Lengere čhave imar bare?
 6.) Oda hin leskero rikono?
 7.) E Marika hiňi lakeri phen.
 8.) (K) oda kher, hino amaro.
 9.) Vareko avel, phundrav o vudar!
 10.) Čiten, o dad sovel!
 11.) Sikhľuvav u ňič na džanav.
 12.) ňič man na šunes, so keres?
 13.) Ko avel, phudrad'al o vudar?
 14.) ňiko na avel, phand o vudar!

8. Správne riešenie

- a) rikono, gurumňi
 b) graj, kachňi
 c) sap, mokuška
 d) kačka, papin
 e) mačo, čiriklo
 f) šošoj, baľičo
 g) bakro, bašno
 h) mačka, ruv

9. Správne riešenie

- a) **ovoca:** phabaj, ambrol, čil'av, dudum, čerešňa, naranča
 b) **džvira:** papin, graj, kachňi, mokuška, rikono, sap, gurumňi

10. Správne riešenie

- a) Me **tuha** na džava.
 b) Joj **manca** na phirel andre sikhad'i.
 c) Phend'a, kaj **leske** džalas **laha** suno.
 d) Terňake phiravas **lenca** te khelel.
 e) Amen džaha **tumenca** andro foros.
 f) So **mange** kames te phenel?
 g) Amen vakerahas pal **leste**.

11. Správne riešenie

- a) osobné: **me, tu, joj, amen, tumen, jov,**
 b) privlastňovacie: **amaro, tumaro, lengero, lakero**
 c) ukazovacie: **k)oda, (k)odi, (k)aja, oka**
 d) opytovacie: **ko?, so?, savo?**
 e) neurčité: **vareko, vareso, sako, makarko**
 f) záporné: **ňič, ňiko, ňisavo, ňisar**

Lekcia 10

1. Preklad textu

Ľudia sa vo voľnom čase venujú svojim záľubám. Evina mama rada číta. Jej brat Jozef sa rád hrá na počítači. Zaujíma ho internet. Ľubo a Karol vo voľnom čase chodia do Tatier. Jana chodí do základnej umeleckej školy. Vo voľnom čase hrá na husliach. Dianu a Stelu zaujíma tanec. Anika a Peter hrajú tenis. Kristínka vo voľnom čase rada maľuje. Gejza rád pozerá televízor. Starého otca zaujímalo rozprávanie o našej histórii.

2. Správne riešenie

- 1.) La Evakeri daj rado genel.
- 2.) Lakero phral o Jozef rado bavinel kompjuteris.
- 3.) O Ľubo the o Karol andro voľno vacht phiren Tatrende.
- 4.) Andro voľno vacht bašavel pre lavuta.
- 5.) La Dijana the la Stela interesinel o khel'iben.
- 6.) E Anika the o Peter bavinen tenis.
- 7.) E Kristinka andro voľno vacht rado čitrarel.
- 8.) O Gejzas rado dikhel e televiza.
- 9.) Le phure dades interesinelas o vakeriben pal amari historija.

3. Správne riešenie

- a) Miro **čhavoro** hino **kaloro**, aľe **šukaroro** the god'aver.
- b) Andre amaro **ciknoro forocis** dživen but Roma.
- c) Lengero **kheroro** hino baro.
- d) Rado chav andal o cikno **čaroro**.

4. Správne riešenie

- a) Rado bavinav basketbalos.
- b) Miri phen phirel pro tenis.
- c) Na džanav mek mištes te pl'ivinel.
- d) Nekradeder phirav pre bicigľa.
- e) O phral phirel pro kerekakere korčuľi.
- f) O čhave bavinen fotbalis.
- g) E turistika hin sasto športos.
- h) O Erik aktivnones bavinel fotbalis.

5. Správne riešenie

- a) fotbalis
- b) phirel pre bicigľa
- c) te phirel pro ski
- d) te pl'ivinel
- e) basketbalos
- f) hokejis
- g) te phirel pro korčuľi
- h) volejbalos

6. Správne riešenie

- 1.) del brišind
- 2.) kompjuteris
- 3.) buťi andre bar
- 4.) ovoca

7. Správne riešenie

- 1.) O maro cinkerav andre chabnaskeri sklepa pro gav.
- 2.) O mas the o uraviben cinkeras andro foros.
- 3.) Rado cinkerav andro bare supermarketi, bo odoj šaj cinav savoro, so kamav.
- 4.) Šaj odoj the chav.
- 5.) Andro foros hin but sklepi u sako peske šaj avri kidel, kaj džala te cinkerel.

8. Správne riešenie

- a) **te kerel**: ker!, keren!
- b) **te marel**: mar! maren!
- c) **te rovel**: rov!, roven!
- d) **te vakerel**: vaker!, vakeren!
- e) **te rušel**: ruš!, rušen!
- f) **te asal**: asa!, asan!

10. Správne riešenie

- 1.) a) čačipen
- 2.) b) načačipen
- 3.) b) načačipen
- 4.) b) načačipen
- 5.) a) čačipen
- 6.) b) načačipen

10. Správne riešenie tajníčky

1. angušťa	16. papus
2. terno	17. kheroro
3. denaš	18. chundruľa
4. Devles	19. bašavel

GENEN ROMANE NEVIPENA

5. šunel
6. paramisa
7. chochade
8. kamiben
9. phares
10. manušňi
11. jileskeri
12. pindre
13. beršora
14. barvalo
15. pharipen

Lekcia 11

1. Preklad textu

Rómska kultúra, to je náš rómsky jazyk, rómske piesne, hudba, rómske rozprávky, rómske príslovia, rómske hádanky, rómske vtipy, rómske tradície. Rómske rozprávky sú naším bohatstvom. Mestskí Rómovia hudobníci boli bohatí, hrali svadby, krstiny, dedinské zábavy, plesy. Aj dedinskí hudobníci žili lepšie ako ostatní Rómovia. Rómske rozprávky sú naším bohatstvom. Niekedy Rómovia udržiavali svoju kultúru lepšie ako dnes. Keď zomrel Róm, zišli sa všetci Rómovia na vartovanie a rozprávali rozprávky a vtipy. Mladí Rómovia už nedodržiavajú veľa rómskych zvykov a tradícií. Mladí Rómovia nepoznajú rómske rozprávky, rómske príslovia, rómske hádanky. Možno, že ešte poznajú nejakú starodávnu rómsku pieseň, ale už viac počúvajú moderné piesne. Aj rómsky nerozprávajú tak ako starí Rómovia. Zabudli veľa pôvodných rómskych slov, a preto sa v tomto čase snaží rómska inteligencia urobiť všetko preto, aby sa mohli žiaci učiť rómsky jazyk v školách. Tak sa naučia lepšie rozprávať a tiež písať po rómsky.

2. Správne riešenie

- a) E romaňi kultura, oda hin amari romaňi čhib, romane giľa, bašaviben, romane paramisa, god'aver lava, garude lava, romane pherasa, romane tradiciji.
- b) O romano barvaľipen hin o romane paramisa.
- c) O romane tradiciji feder ľikeren o phure Roma.
- d) O terne Roma imar na ľikeren but amare romane tradiciji.
- e) E romaňi inteligencija kerel savoro, kaj e romaňi čhib te sikhľon o sikhľuvne andro sikhade.

3. Správne riešenie

- a) Phand o vudar u av adaj!
- b) Ušťi u dža andre sikhad'i!
- c) Le o love u dža te cinkere!
- d) Ma aven diline, ma keren ada!
- e) Ma den ada odoj! Den ada adaj!

4. Správne riešenie tajníčky

- 1.) PARAMISA
- 2.) PHARES
- 3.) ROMANES
- 4.) GIĽA
- 5.) KHELEL
- 6.) MIŠTES

5. Správne riešenie

- a) lačho – lačhes, phuj – phujes
- b) šukar – šukares, čoro – čores
- c) baro – bares, dilino – dilines

6. Správne riešenie

- 1.) tates
- 2.) džungales
- 3.) šil
- 4.) šukares

7. Správne riešenie

- a) phuripen
- b) čoripen
- c) barvaľipen
- d) sasťipen

8. Správne riešenie

Bola zima, veľmi chladno. V starom drevenom domčeku sa pri peci zohrieva päť detí v roztrhanom oblečení. Roza, ich matka, dávala drevo do pece a bolo jej veľmi ťažko, keď sa pozerala na svoje deti. Malá Marika sa opýtala Rozy: „Mama, daj mi pečený zemiak, som hladná.“ A Roza s ťažkým srdcom zobrala Marinku do náručia a povedala jej: „Marika, dnes nemáme pečený zemiačik, ale zajtra pôjdem po domoch a vypýtam ti kus cheba, dobre? A teraz choď spať, v spánku zabudneš na hlad.“ Roza ju uložila spať a k nej si ľahli aj ostatné deti. Prikrýla ich starou dekou, sadla si na lavičku k peci a zamyslela sa. Odkiaľ zajtra zoženiem pre Mariku chlieb? Chodí po dedine, od domu k domu, ale zovšadiaľ ju vyháňajú, gazdovia jej nechcú dať ani zemiačky. Bolesť zasiahla jej srdce.

9. Správne riešenie

„Mamo, de man peki phuvaľori, som bokhaľi,“ „Mariko, adadives man nane peki phuvaľori, aľe tajsja džava palo khera, ta anava tuke baro kotor maro, mištes? U akana dža te sovel, andro soviben bistereha pre bokh.“

10. Správne riešenie:

Marinka, phuvaľori, kanoro, lavkica

11. Správne riešenie

- a) Aven adaj the **keren!**
- b) **Bašav** mange šukar giľi!
- c) O phral sovel, vašoda **čiten!**
- d) **Phand** o vudar, te na amen šunen!

12. Správne riešenie

- a) Sar somas cikno, e baba amenge **vakerelas o paramisa.**
- b) Andre sikhadĩ amen sikhľuvás **e romaňi čhib.**
- c) Miri daj tavel **zumin the mas.**
- d) Andre amari bar **baron šukar lulud'a.**
- e) Miri cikňi phen hiňi nasvaľi, **dukhal la o kirlo.**
- f) Miro cikno phral rado **chal bokheľa.**
- g) Adadives nane šil, o khamoro **šukares taťarel.**
- h) Ada sikhado Rom **hino god'aver.**
- i) Jov na džanel **te vakerel romanes.**

14. Správne riešenie

- a) nekgod'aveder
- b) cikneder
- c) bareder
- d) phureder
- e) nekfeder

16. Správne riešenie

- 1.) Miri phuri daj mange vakerelas pal o čore Roma.
- 2.) Čirla, aľe the adadives dživen o Roma andro romane tabora.
- 3.) Bešen andro kaštune khera.
- 4.) O romane čhave mek the andre akanutno čiro bokhaľon.
- 5.) Lengere daden nane buťi.
- 6.) Varesave Roma bešen andro šukar, murimen khera.
- 7.) Kaj bešen tire daj-dad?
- 8.) Miri bibi bešel andro foros.

13. Správne riešenie

- a) džviri
- b) kijathode nava
- c) paškerutne
- d) kerutne
- e) teštoskere kotora
- f) anglonava
- g) familija
- h) butoris
- i) chaben
- j) ovoca

15. Správne riešenie

- 1.) lačhes
- 2.) šukares, čorikanes
- 3.) romanes, ungrika
- 4.) dural
- 5.) Jevende
- 6.) ňilaje, tates

17. Správne riešenie

- 1.) So nane baro, **hino cikno**.
- 2.) So nane šilalo, **hino tato**.
- 3.) So nane d'ind'ardo, **hino charno**.
- 4.) So nane gulo, **hino šutlo**.
- 5.) Ko nane terno, **hino phuro**.
- 6.) So nane pherdo, **hino čučo**.
- 7.) Ko nane god'aver, **hino dilino**.
- 8.) So nane anglal, **hin palal**.
- 9.) So nane lačho, **hino nalačho**.
- 10.) Ko nane asangutno, **hino pharejileskero**.
- 11.) Ko nane sasto, **hino nasvalo**.
- 12.) So nane pharo, **hino loko**.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

ISBN 978-80-8118-166-5

9 788081 181665